

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาสภาพและปัญหาการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 2.1 การปฏิรูปการศึกษา
  - 2.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษา
  - 2.3 การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
  - 2.4 แนวทางการดำเนินงานการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ระดับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการใน 9 ด้าน
    - 2.4.1 ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
    - 2.4.2 ด้านการจัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง
    - 2.4.3 ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อม ที่ส่งเสริมการเรียนรู้
    - 2.4.4 ด้านการให้บุคลากรและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
    - 2.4.5 ด้านการทำวิจัยในชั้นเรียน
    - 2.4.6 ด้านการวัดผลและประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง
    - 2.4.7 ด้านการให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้
    - 2.4.8 ด้านการนิเทศการเรียนการสอน
    - 2.4.9 ด้านการประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนรู้
  - 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 2.6 สรุปกรอบแนวคิดการวิจัย
- มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 การปฏิรูปการศึกษา

การดำเนินงานการศึกษาให้เป็นที่ไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 จำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายหลักในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมและเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข แต่ระบบการศึกษาปัจจุบันไม่สามารถสร้างผู้เรียนที่มีคุณภาพได้ตามที่มุ่งหวัง สืบเนื่องจากปัญหาหลายประการ ทั้งด้านโครงสร้าง กระบวนการจัดการเรียนรู้ การบริหารจัดการ และระบบสนับสนุนต่างๆ รวมทั้งกระบวนการที่ยังไม่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมใหม่ ปัญหาต่างๆ เหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนและรวดเร็วด้วยการปฏิรูป (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545 : 1)

การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างรูปแบบกระบวนการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการและระบบสนับสนุนต่างๆ ไม่ว่าจะด้านงบประมาณ อุปกรณ์ เครื่องมือหรือเทคโนโลยี ที่สำคัญคือการเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ให้สอดคล้องกับสังคมใหม่ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545 : 2) ในด้านเหตุผลและความจำเป็นในการปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยในยุคปัจจุบัน เกิดจากปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลกระทบต่อจนทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิรูปการศึกษานี้เนื่องจากสาเหตุหลายประการดังนี้

2.1.1 ปัจจัยภายนอก

ประการที่ 1 เนื่องจากสภาวะปัจจุบันมนุษย์มีการรับรู้ความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงของโลกในเวลาใกล้เคียงกัน ไม่ว่าจะอยู่ส่วนใดของโลก หรือที่เรียกว่า กระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม ของประเทศไทยก้าวไปสู่ระบบเทคโนโลยี มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิตให้สามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ ภาวะการแข่งขันอย่างรุนแรงของตลาดโลกด้านคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ทำให้หลายประเทศหันมาสนใจในการพัฒนาคุณภาพแรงงาน ความต้องการบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและทักษะอย่างเพียงพอในการใช้และควบคุมเทคโนโลยีในการผลิตได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ระบบการศึกษาไทยจะต้องมีการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะเศรษฐกิจ โดยผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพ สนองความต้องการของภาคธุรกิจอุตสาหกรรม

ประการที่ 2 ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้โลกเต็มไปด้วยข่าวสาร ข้อมูลและเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันวิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก

จากอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ คนไทยรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้กว้างขวางขึ้น และในทางสร้างสรรค์ เทคโนโลยีสารสนเทศได้นำเสนอโอกาสและทางเลือกให้บุคคลได้เรียนรู้จากหลายช่องทาง และหลายรูปแบบของวิถีเรียน ที่ยืดหยุ่นทั้งเวลาและสถานที่ ตลอดจนสามารถเรียนรู้และรู้ข้อมูลได้อย่างต่อเนื่องตามความสนใจของตนเอง และในอนาคตบุคคลจะแสวงหาแนวทางและค้นหาความรู้ได้ด้วยตนเอง การเรียนรู้จะเกิดจากการจัดการศึกษาให้จริงจังในสถานศึกษา โดยเรียนจากสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษาที่นำเสนอความรู้หลากหลาย และเรียนจากสิ่งที่เป็นจริงในสังคม ผู้เรียนจะกลายเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และสร้างรูปแบบการเรียนรู้ของตนเอง การแสวงหาความรู้จะเกิดจากความพึงพอใจเป็นการเรียนรู้ เพื่อตั้งสมประสงค์และเพื่อการศึกษาหาความรู้ตลอดชีวิต

2.1.2 ปัจจัยภายใน

ประการที่ 1 เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 ซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาไว้หลายมาตรา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง (ม.43) ได้ระบุว่า รัฐจะต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างน้อย 12 ปี อย่างทั่วถึง มีคุณภาพ และไม่เก็บค่าใช้จ่าย รวมทั้ง (ม.81) ระบุให้รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้จัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้ คุณธรรม ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

ประการที่ 2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็นกฎหมายหลักทางด้านการศึกษาฉบับแรกของประเทศไทย ที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพื่อกำหนดเนื้อหาสาระต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของชาติ นับตั้งแต่การกำหนดความมุ่งหมายของการศึกษาที่เน้นการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม (ม.6) การจัดการศึกษาโดยยึดหลักการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับประชาชน (ม.8) การกำหนดสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษาของบุคคล บิดามารดา ครอบครัว ชุมชน องค์กรรัฐ องค์กรเอกชน สถาบันต่างๆ ทางสังคม (ม.10 – ม.14) การกำหนดระบบการศึกษา ซึ่งระบุไว้ว่า มี 3 รูปแบบ คือการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (ม.15) การกำหนดการบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ ซึ่งมุ่งเน้นความเป็นเอกภาพ ประสิทธิภาพและการกระจายอำนาจ (ม.31 – ม.40) การกำหนดสิทธิในการจัดการศึกษาขององค์กรท้องถิ่น (ม.41) การจัดการศึกษาเอกชน ซึ่งมุ่งเน้นความเป็นอิสระ

โดยมีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและมาตรฐานโดยรัฐ (ม.43) การกำหนดมาตรฐาน และการประกันคุณภาพการศึกษา (ม.47 – ม.51) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา (ม.52-ม.57) การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา เป็นต้น ดังนั้นบทบัญญัติพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง การจัดการศึกษา หรือต้องมีการปรับระบบการศึกษาใหม่ ซึ่งทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิรูปการศึกษา

ประการที่ 3 เนื่องจากสภาพปัญหาการจัดการศึกษาในปัจจุบัน สภาพปัญหา ทางด้านระบบบริหารและการจัดการจัดการของกระทรวงศึกษาธิการ เน้นการรวมศูนย์อำนาจ ไว้ในส่วนกลาง เปิดโอกาสให้หน่วยปฏิบัติมีอำนาจในการตัดสินใจน้อยมาก ทำให้สถานศึกษา ขาดเอกภาพ จนไม่สามารถประสานนโยบาย แผนและงบประมาณในภาพรวมได้ ตลอดจน ความไม่ต่อเนื่องของนโยบาย และแผนงานหลักของการจัดการศึกษาอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารระดับสูงและทางการเมือง ทำให้เกิดความสูญเสียทั้งด้านทรัพยากร และก่อให้เกิดปัญหาต่อเนื่องหลายประการ การขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนและ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการบริหารและการจัดการศึกษาอย่างจริงจัง

ประการที่ 4 สภาพปัญหาทางด้านคุณภาพของการจัดการศึกษา ในปัจจุบัน ประสบปัญหาสำคัญในเรื่องผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้ ความสามารถในการวิเคราะห์ วิเคราะห์และภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ

ประการที่ 5 สภาพปัญหาเกี่ยวกับครูและบุคลากรทางการศึกษา ยังขาดความรู้ ความสามารถและทักษะในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ขาดความมีจิตสำนึกและจิตวิญญาณของความเป็นครู ยังไม่กระตือรือร้นในการพัฒนาศักยภาพ ของตนเอง เนื่องจากขาดแรงจูงใจในการทำงาน ในลักษณะของผู้มีวิชาชีพครู เนื่องจากมีเหตุ ปัจจัยหลายประการ โดยเฉพาะค่าตอบแทนที่ได้รับค่อนข้างน้อย ผู้บริหารสถานศึกษาบางส่วน ยังไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการบริหารงาน มีภาวะความเป็นผู้นำค่อนข้างน้อย ตลอดจนขาดทักษะในการบริหารและ การจัดการด้านการศึกษา

ประการที่ 6 สภาพปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร สื่อ กระบวนการจัดการเรียนรู้ และ การวัดผลประเมินผล หลักสูตรและการจัดการกระบวนการเรียนรู้ในปัจจุบัน เป็นหลักสูตรกลาง ที่ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่หลากหลายได้ เนื้อหาสาระของหลักสูตร ส่วนมากเป็นเรื่องที่กำหนดโดยนักวิชาการ ไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความแตกต่าง ของท้องถิ่น การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ก็ยังมุ่งเน้นการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง ยังไม่เปิด

โอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน การเรียนรู้จากสภาพจริงหรือจากการปฏิบัติจริง ซึ่งส่งผลให้มีปัญหาในด้านการวัดผลประเมินผล ที่เน้นการวัดความรู้ ความจำมากกว่าการวัดความรู้ความสามารถที่เกิดจากการปฏิบัติจริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 1-4)

นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดขอบข่ายของการปฏิรูปการศึกษาว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ทางการศึกษา เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่เดิมให้เบาบางหรือหมดไป และเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่อนาคต ยกย่องคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้เข้าสู่ระดับสากล โดยดำเนินการปฏิรูปการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงและบริบทของสังคมไทย โดยเน้นการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ การปฏิรูปหลักสูตร การปฏิรูปวิชาชีพครูและการปฏิรูประบบบริหารและการจัดการ ด้านกรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษาได้กำหนดเป็นวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ดัชนีวัด และองค์ประกอบหลักของการปฏิรูปการศึกษาไว้ดังนี้

1) วิสัยทัศน์ ในปี พ.ศ. 2550 คนไทยทุกคนมีโอกาสและมีความเสมอภาคในการได้รับบริการการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยทุกคน ทุกส่วนในสังคม มีส่วนร่วมรับผิดชอบจัดการศึกษา กระบวนการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเรียนรู้อย่างมีความสุข มีคุณภาพมาตรฐานสูงเป็นที่พึงพอใจของสังคม โดยมีครูเก่ง ครูดี มีคุณภาพตามมาตรฐานวิชาชีพครู มีกระบวนการบริหารจัดการศึกษาที่กระจายอำนาจให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม โปร่งใสและตรวจสอบได้

2) วัตถุประสงค์ ได้กำหนดไว้ 5 ข้อ ดังนี้

(1) เพื่อให้คนไทยทุกคนมีโอกาสได้รับบริการการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ

(2) เพื่อให้มีการระดมสรรพกำลังจากทุกส่วนมาร่วมจัดการศึกษา

(3) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และพัฒนาตนเองตามศักยภาพ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยและสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมโลกอย่างมีความสุข เพื่อผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่ได้คุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพ

(4) เพื่อส่งเสริมให้เกิดระบบการบริหารจัดการศึกษาที่กระจายอำนาจทุกฝ่ายมีส่วนร่วม มีความโปร่งใสชัดเจนตรวจสอบได้

3) เป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษา ให้การจัดการศึกษาเป็นเลิศ โดยโรงเรียนมีคุณภาพ การเรียนมีคุณภาพ ห้องเรียนมีคุณภาพและผู้เรียนมีคุณภาพได้มาตรฐานสูงในระดับสากล ภายในปี 2550

4) ด้านค่านิยม ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษา ปฏิรูป คือ มีความคิดริเริ่ม มีความคิดสร้างสรรค์ มีคุณธรรม จริยธรรม มีความสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญาและสังคม และสามารถพึ่งตนเองและร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ สำหรับองค์ประกอบหลักของการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้การดำเนินงานการปฏิรูปการศึกษา ประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายจึงได้กำหนดองค์ประกอบหลักของการปฏิรูปการศึกษาไว้ 4 ด้าน ดังนี้

(1) การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองเต็มตามศักยภาพ ประเมินผลการเรียนจากการปฏิบัติจริง ปรับบทบาทของครูจากผู้ถ่ายทอดเป็นผู้ชี้แนะทางในการเรียน ให้ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้และใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีแหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อการเรียนรู้

(2) การปฏิรูปหลักสูตร พัฒนาหลักสูตรที่เน้นการตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน มีกระบวนการและเนื้อหาที่ครอบคลุม เชื่อมโยงและต่อเนื่องกับทุกระดับและประเภทการศึกษา ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คุณธรรม จริยธรรม เน้นการกระจายอำนาจให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและให้แต่ละท้องถิ่นกำหนดมาตรฐานการศึกษาในระดับที่เหมาะสมกับตนเองได้ สำหรับส่วนกลางจะจัดทำหลักสูตรแกนกลางและมาตรฐานการศึกษาของชาติ

(3) การปฏิรูปวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา ปรับกระบวนการผลิต การใช้และการพัฒนาครู ผู้บริหารอย่างเป็นระบบ ตลอดจนปรับปรุงสวัสดิการและค่าตอบแทนให้เหมาะสม

(4) การปฏิรูประบบบริหารและการจัดการ จัดระบบบริหารและการจัดการให้มีเอกภาพและกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นโดยเน้นสถานศึกษาเป็นหน่วยวางแผนยุทธศาสตร์ของการจัดการศึกษาในท้องถิ่น เปิดโอกาสให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร พัฒนาระบบการวางแผน การระดมทรัพยากร การควบคุม กำกับ ติดตาม ประเมินผลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 5 – 8)

อนึ่งด้านการปฏิรูปหลักสูตร กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้ทุกสถานศึกษาใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการด้านต่างๆ ของโลกยุคโลกาภิวัตน์ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของทุกประเทศรวมทั้งประเทศไทยด้วย จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของชาติ ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการจัดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศ เพื่อ

สร้างคนไทยให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพพร้อมที่จะแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในเวทีโลก และเพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ เป็นการสร้างกลยุทธ์ใหม่ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคล สังคมไทย ผู้เรียนมีศักยภาพในการแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในสังคมโลก เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และเนื่องจากหลักสูตรการศึกษาของประเทศที่ใช้คือหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้ใช้มานานกว่า 10 ปี ผลการศึกษา พบว่า มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ไม่สามารถส่งเสริมให้สังคมไทยก้าวไปสู่สังคมความรู้ได้ทันการณ์ กล่าวคือ การกำหนดหลักสูตรจากส่วนกลางไม่สามารถสะท้อนสภาพความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษาและท้องถิ่น การจัดหลักสูตรและการเรียนรู้คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ยังไม่สามารถผลักดันให้ประเทศไทยเป็นผู้นำด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยีในภูมิภาค จึงจำเป็นต้องปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้คนไทยมีทักษะกระบวนการและเจตคติที่ดีทางคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี มีความคิดสร้างสรรค์ การนำหลักสูตรไปใช้ยังไม่สามารถสร้างพื้นฐานในการคิด สร้างวิธีการเรียนรู้ให้คนไทยมีทักษะในการจัดการและทักษะในการดำเนินชีวิต สามารถเผชิญปัญหาสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศยังไม่สามารถที่จะทำให้ผู้เรียนใช้ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสารและการค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่หลากหลายในยุคนานาชาติ

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อและให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติดังกล่าว กำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับ จำนวน 9 ปี ด้วยวิสัยทัศน์ของรัฐที่เชื่อมั่นในนโยบายการศึกษาในการสร้างคน สร้างงาน เพื่อช่วยกอบกู้วิกฤตเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เป็นการสร้างชาติให้มั่นคงได้อย่างยั่งยืน เชื่อมมั่นในนโยบายการศึกษาในการสร้างชาติ ปรับโครงสร้างและระบบการศึกษา ยึดหลักการบริหารจัดการที่เน้น

คุณภาพ ประสิทธิภาพ และความเสมอภาค ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและเชื่อมั่นในนโยบายการศึกษาเพื่อสร้างคน บูรณาการการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในการปฏิรูปการเรียนรู้ และเชื่อมั่นในนโยบายการศึกษาเพื่อสร้างงาน สร้างเยาวชนให้มีความรู้คู่กับการทำงาน กระทรวงศึกษาธิการโดยอาศัยอำนาจตามความในบทเฉพาะกาลมาตรา 75 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงเห็นสมควรกำหนดให้มีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยยึดหลักความมีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติกล่าวคือ เป็นหลักสูตรแกนกลางที่มีโครงสร้างยืดหยุ่น กำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ ในภาพรวม 12 ปี สาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้แต่ละกลุ่ม มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นช่วงชั้นละ 3 ปี จัดเฉพาะส่วนที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาจัดทำสาระในรายละเอียดเป็นรายปี หรือรายภาคให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณสมบัติอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ รวมถึงจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละกลุ่มเป้าหมาย การจัดการศึกษามุ่งเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนา คนให้มีความสุข โดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ให้ความสำคัญ ต่อความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบ การเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ความรู้และทักษะ ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข และให้สถานศึกษา จัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้ อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งสามารถ

ใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ และเพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตาม แผนนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไว้ดังนี้คือ 1) เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความ เป็นสากล 2) เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและ เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนา ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ 4) เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้ และ 5) เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่ม เป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์ ในด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนด จุดมุ่งหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้ 1) เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตน นับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ 2) มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า 3) มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและ การใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์ 4) มีทักษะและ กระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะ ในการดำเนินชีวิต 5) รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี 6) มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค 7) เข้าใจ ในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและ การปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข 8) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาลิ่งแวดล้อม และ 9) รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม (กระทรวง ศึกษาธิการ. 2544 : 1 – 4)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงมีความจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษา เพื่อการพัฒนาคุณภาพ การศึกษา โดยเฉพาะคุณภาพของผู้เรียนที่ได้มาตรฐานสูงในระดับสากล เพื่อให้สามารถเผชิญ ปัญหาและการเปลี่ยนแปลง ดำรงตนในสังคมได้อย่างมีความสุขและร่วมรับผิดชอบพัฒนาชุมชน ประเทศชาติและสังคมโลก และการปฏิรูปหลักสูตร เพื่อวางแนวทางการจัดการศึกษาของชาติใหม่

จึงนับว่าจำเป็น เนื่องจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางที่กำหนดกรอบกว้างๆ ให้สถานศึกษานำไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษานั้นๆ โดยกำหนดโครงสร้างเป็น 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และกำหนดโครงสร้างเวลาเป็นปี ให้สถานศึกษาไปจัดเวลาเองตามวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละโรงเรียนเพื่อที่จะพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนให้สูงขึ้น สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้บนพื้นฐานของความเป็นไทยและความเป็นสากล รวมทั้งมีความสามารถในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อตามความถนัดและความสามารถของแต่ละบุคคล หลักสูตรแกนกลางของประเทศจึงเป็นกรอบทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยมีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียน สถานศึกษาต้องนำสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดในหลักสูตรไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

2.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)

พ.ศ. 2545 หมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายหลักทางด้านการศึกษาฉบับแรกของประเทศไทยที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลอย่างกว้างขวางเพื่อกำหนดเนื้อหาสาระต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของประเทศ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของชาติอย่างมาก นับตั้งแต่การกำหนดความมุ่งหมายของการศึกษา ที่เน้นการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม (ม.6) การจัดการศึกษาโดยยึดหลักการศึกษาดลอดชีวิตสำหรับประชาชนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (ม.8) การกำหนดสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษาของบุคคล บิดามารดา ครอบครัว ชุมชน องค์กรรัฐ องค์กรเอกชน สถาบันต่างๆ ทางสังคม (ม.10 – ม.14) การกำหนดระบบการศึกษา ซึ่งระบุไว้ 3 รูปแบบ คือการศึกษาในระบบและนอกระบบการศึกษา และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้มีการผสมผสานและการเทียบโอนผลการเรียนระหว่างรูปแบบเดียวกัน และต่างรูปแบบกันได้ (ม.15) การกำหนดการบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ ซึ่งมุ่งเน้นความเป็นเอกภาพ ประสิทธิภาพและการกระจายอำนาจ (ม.31 – ม.40) การกำหนดสิทธิในการจัดการศึกษาขององค์กรท้องถิ่น (ม.41) การบริหารและการจัดการศึกษาเอกชน ซึ่งมุ่งเน้นความเป็นอิสระโดยมีการกำกับติดตาม ประเมินคุณภาพและมาตรฐานโดยรัฐ (ม.43) การกำหนดมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง และชัดเจน (ม.47 – ม.51)

การพัฒนาครูอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นวิชาชีพที่มีมาตรฐานสูง (ม.52 – ม.57) การระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษา (ม.58 – ม.68) เหล่านี้เป็นต้น

บทบัญญัติพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 จึงเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษานานาชาติใหญ่หรือต้องมีการปรับระบบการศึกษาใหม่ ซึ่งทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิรูปการศึกษาอีกครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ของการจัดการศึกษาไทย เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา คือพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้บริหารสูงสุดของสถานศึกษา จะต้องมีการศึกษากฎหมายดังกล่าวให้มีความรู้ความเข้าใจ และนำสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นภาพแห่งความสำเร็จของสถานศึกษาที่จะตอบได้ว่า “มาตรฐานดี และคุณภาพดี” จะต้องสอดคล้องและเป็นไปตามข้อกำหนดที่เกี่ยวกับแนวในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือ “กระบวนการเรียนรู้” ให้กับผู้เรียน ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องดำเนินการหรือบริหารจัดการให้

การเปลี่ยนแปลงไปตามข้อกำหนดดังกล่าว จึงจะเรียกได้ว่า สถานศึกษามีการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้แล้ว ความเปลี่ยนแปลงของแนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 คือ หัวใจของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 40)

ดังนั้นในการวางแผนการพัฒนาสถานศึกษา จะต้องคำนึงถึงแนวโน้มการพัฒนาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 โดยพิจารณาข้อกำหนดที่เกี่ยวกับแนวการจัดการศึกษาในมาตราต่างๆ ของหมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาในแต่ละประเด็น ดังนี้

แนวทางการจัดการศึกษา

ประเด็นที่ 1 ข้อกำหนดในมาตรา 22 ได้กล่าวถึงประเด็นสำคัญอยู่ 3 ประการคือ

- 1) การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้
- 2) ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด
- 3) กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

ประเด็นที่ 2 ข้อกำหนดในมาตรา 23 ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และผู้สอนต้องสามารถบูรณาการเนื้อหาหรือสาระการเรียนรู้ให้ครอบคลุม และเหมาะสมกับระดับการศึกษา ข้อกำหนดดังกล่าวชี้ให้เห็น

ถึงผลที่จะต้องเกิดกับผู้เรียน และแนวทางการนำหลักสูตรมาใช้จะต้องมีการบูรณาการ และครอบคลุมเรื่องที่กำหนดไว้ทั้ง 5 เรื่อง จึงเปรียบเสมือนหลักสูตรแม่บท

ประเด็นที่ 3 ครูผู้สอนควรเปลี่ยนพฤติกรรมการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ สอดคล้องกับมาตรา 24 ที่กำหนดไว้ 6 ข้อย่อย คือ

1) จัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ครูผู้สอนควรมีความสามารถในการสร้างเงื่อนไข กระตุ้น ชักจูง ท้าทาย และใช้สื่อเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และเกิดความพร้อมในการเรียนรู้ มิใช่การเรียนรู้ที่ดีจะต้องเกิดจากผู้เรียนมีความสนใจก่อน จึงค่อยมาคิดวางแผน และจัดกิจกรรม ถ้าผู้เรียนไม่สนใจผู้สอนก็ยังไม่สามารถวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้

2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ครูผู้สอนต้องทำความเข้าใจและสามารถ กำหนดเนื้อหา สาระการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม รู้ว่าส่วนใดต้องฝึกทักษะส่วนใดต้องเป็น กระบวนการเรียนรู้ ครูอาจารย์ต้องมีความเข้าใจในเรื่องกระบวนการคิดหรือกระบวนการต่างๆ ที่จะนำไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ครูผู้สอนได้จัดกิจกรรมให้ตอบสนอง ต่อจุดเน้นในแผนการสอนหรือกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนได้มีโอกาสในการคิดวิเคราะห์ ประเมิน เพื่อตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ได้ลงมือทดลองหรือทำจริงปฏิบัติจริง กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับ ชีวิตจริง สภาพจริงเอาไปใช้ได้จริงหรือบูรณาการเพื่อสร้างความรู้ใหม่ได้ ถ้าผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรม มีผลงานดี ครูอาจารย์มีการชื่นชมหรือให้รางวัลกับผู้เรียน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ เป็นเรื่องที่ผู้บริหาร จะต้องให้ความสนใจและคิดหาวิธีเพื่อให้ภาพเหล่านี้เกิดขึ้นในทุกชั้นเรียนทุกห้องเรียนให้ได้

4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วน สมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา แผนการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ของครูอาจารย์ที่จัดให้กับผู้เรียนมีการบูรณาการเนื้อหา ในส่วนที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน มีการดำเนินการได้ถูกต้องและครบถ้วนเหมาะสมกับระดับ ของผู้เรียน

5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อ การเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และสามารถใช่วิชาวิจัยเป็นส่วนหนึ่ง ของการเรียนรู้ สถานศึกษามีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีความร่มรื่น

สวยงามชวนให้ผู้เรียนอยากมาเรียน สภาพห้องเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบมีความสมบูรณ์ มีความพร้อมต่อการจัดกิจกรรมต่างๆ ของครูอาจารย์และนักเรียน

6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ แสดงว่าการเรียนรู้จะเกิดที่สถานศึกษาจัดให้ก็ได้ ที่บ้านก็ได้ หรือที่ใดๆ ก็ได้ และไม่จำเป็นต้องเฉพาะเวลาเรียน จะเป็นเวลาไหนก็ได้ มีการประสานกับบิดามารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียน

จะเห็นได้ว่าใน 6 ข้อย่อยของมาตรา 24 ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้กับผู้เรียนทั้งสิ้น เป็นข้อกำหนดในกฎหมายที่ผู้บริหารและครูอาจารย์ทุกท่านต้องตระหนักและให้ความสนใจพฤติกรรมการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไปตามแนวที่กฎหมายกำหนด คือ แนวการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

ประเด็นที่ 4 ครูผู้สอนดำเนินการประเมินผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อดูถึงการพัฒนารอบด้านของผู้เรียน ตามข้อกำหนดในมาตรา 26 พฤติกรรมการแสดงออก และความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน (Authentic Performance) และการจัดทำแฟ้มพัฒนางานของนักเรียนที่เป็นลักษณะ Authentic Student Performance Portfolio

ประเด็นที่ 5 หลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่กำหนดไว้ในมาตรา 27 สถานศึกษาต้องมีพร้อมและเหมาะสม

ประเด็นที่ 6 สถานศึกษาต้องร่วมมือกับชุมชนและองค์กรต่างๆ รวมทั้งสถาบันทางศาสนาและสถาบันอื่นๆ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนตามความในมาตรา 29 ทั้งกิจกรรมที่ดำเนินการไปแล้ว และกิจกรรมที่สามารถดำเนินการเพิ่มเติมได้

ประเด็นที่ 7 ครูผู้สอนสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและให้สามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนตามความในมาตรา 30 ได้ การส่งเสริมและพัฒนาครูให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับมาตรา 24 เป็นพื้นฐานที่ดีที่จะส่งผลไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นกระบวนการเป็นระบบ ถ้าครูอาจารย์ทำแฟ้มพัฒนางาน (Portfolio) ผลงานแต่ละชิ้นใน Portfolio คือผลงานการวิจัยในชั้นเรียน (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชลบุรี, 2545 : 1-4)

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นคือ ข้อกำหนดในกฎหมายที่ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษาในมาตราต่างๆ ในข้อกำหนดเหล่านั้น ถ้าเรายังทำไม่ได้ก็ถือว่าเป็น “ปัญหา” และเป็นปัญหา

ที่ผู้บริหารและครูผู้สอนทุกท่านต้องทำให้ได้ จึงเป็นเป้าหมายของงานที่เราจะต้องพัฒนาไปสู่ข้อกำหนดนั้น และถ้าเราดำเนินการแล้วได้ผลดีเราก็ตอบได้ว่า “สถานศึกษาของเราปฏิรูปแล้ว คุณภาพการศึกษาของเราดีแล้วได้มาตรฐานแล้ว” ต่อไปเมื่อพูดถึงการประเมินมาตรฐานและคุณภาพในหมวด 6 จะเป็นการประเมินภายในโดยหน่วยงานต้นสังกัดหรือการประเมินภายนอกก็ไม่ใช้เรื่องน่ากลัวแต่อย่างใด เพราะสถานศึกษาของเราเป็นสถานศึกษาที่มีคุณภาพแท้มาตรฐานแท้

2.3 การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

ความจำเป็นของการปฏิรูปการศึกษาเกิดจากกระแสความเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทย ตามสภาวะความเปลี่ยนแปลงของชาวโลกในยุคโลกาภิวัตน์ การพัฒนาคนจึงเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาประเทศตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 ซึ่งได้กำหนดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ถือเป็นหัวใจของหัวต่อสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาไทย ซึ่งได้แก่การกำเนิดของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายทางการศึกษาระดับแรกของไทย การจัดการเรียนรู้จึงกลายเป็นระเบียบข้อบังคับที่ต้องปฏิบัติ โดยเฉพาะในหมวด 4 ที่ว่าด้วยการจัดการเรียนรู้ ซึ่งได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา สาระสำคัญที่เป็นประเด็นที่จำเป็นต่อการเรียนรู้เพื่อการนำหลักการสู่การปฏิบัติได้แก่ การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ การวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายกรณี การวิเคราะห์หลักสูตร การจัดการเรียนรู้โดยการบูรณาการ การวัดผลประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง และการใช้กระบวนการวิจัยในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น

2.3.1 ความหมายของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

นักวิชาการศึกษาได้ให้ความหมายของการปฏิรูปการเรียนรู้ไว้ดังนี้
สำนักงานการปฏิรูปการศึกษา (2542 : 5 อ้างถึงใน เรณูมาศ มาอุ่น และคณะ. 2542 : 8) การปฏิรูปการเรียนรู้ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่เน้นความสำคัญของผู้เรียนเป็นหลัก ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองเต็มตามศักยภาพ ประเมินผลการเรียนจากการปฏิบัติจริง ปรับบทบาทของครูจากผู้ถ่ายทอดเป็นผู้ชี้แนะทางในการเรียนรู้ ให้ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้ และใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีแหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อการเรียนรู้

เรณูมาศ มาอุ้น และคณะ (2542 : 6) กล่าวว่า การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง วิธีจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม อันพึงประสงค์

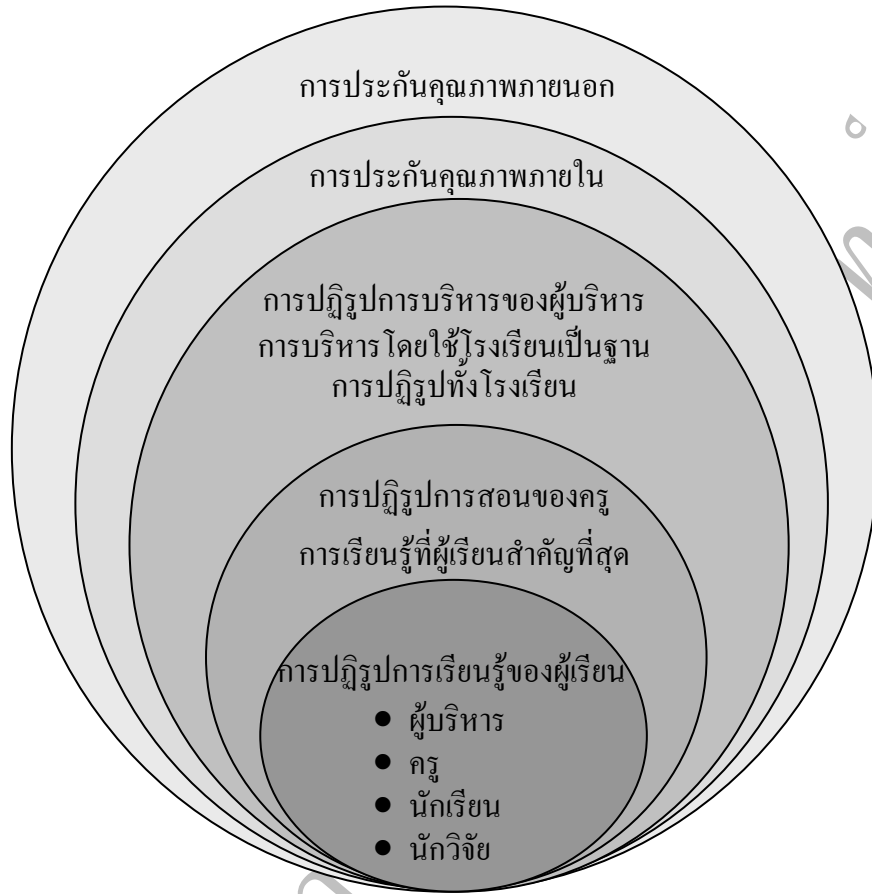
ประเวศ ะสี (2542 : 1 อ้างถึงใน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 1) กล่าวว่า การปฏิรูปการเรียนรู้ คือ ปฏิรูปจากยี่ดวิชาเป็นตัวตั้งมาเป็นยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ที่เรียกว่า ผู้เรียนสำคัญที่สุด ที่กล่าวว่า ผู้เรียนสำคัญที่สุด ไม่ได้แปลว่าครูลดบทบาท หรือลดความสำคัญลง ตรงกันข้ามครูกลับมีบทบาทและความสำคัญมากขึ้น

รุ่ง แก้วแดง (2542 : 2 อ้างถึงใน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 2) กล่าวไว้ว่า แม้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติจะมีผลใช้บังคับแล้ว การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางการจัดการศึกษา ในหมวด 4 สามารถดำเนินได้ทันที โดยไม่ต้องรอกฎหมาย ลูกรองรับเหมือนหมวดอื่น แต่ก็ยังมีครู ผู้บริหารและผู้บริหารจำนวนมากที่ยังไม่เข้าใจหรือเข้าใจผิดจนเกิดความสับสนในเรื่อง การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด

สรุปได้ว่า การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยครูเป็นผู้กำกับ เตรียมการ กระตุ้น ช่วยเหลือ ชี้แนะ แนวทางในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงและทำการวัดผลและประเมินผลควบคู่ไป ในระหว่างการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้บรรลุตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติกำหนด

2.3.2 แนวคิดการจัดกระบวนการเรียนรู้

สุมน อมรวิวัฒน์ (2545 : 4) ได้วางกรอบความคิดของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน ดังแสดงในภาพ

ภาพ 2 กรอบความคิดของโครงการ โรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
(ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 4)

เลขา ปิยะจักริยะ (2545 : 3 – 4) ได้กำหนดกรอบความคิดของโครงการโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยยึดเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษาเป็นแนวทาง ดังนี้

1) หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทุกคนเป็นผู้เรียนที่เรียนรู้ได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

2) กฎหมายและนโยบายทางการศึกษาในระดับชาติจะกำหนดทิศทางโดยรวม ส่วนวิธีการดำเนินงานที่จะบรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์เป็นการตัดสินใจของหน่วยต้นสังกัด และของโรงเรียนโดยอาจมีเป้าหมายที่หลากหลาย แต่จำเป็นต้องมีลักษณะร่วมคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ผลการพัฒนาในทุกด้านและทุกชั้นตอนของชีวิตนักเรียน

3) นักเรียนจำเป็นต้องมีบทบาทและมีส่วนร่วมที่สำคัญในการพัฒนาตนเอง ให้เกิดผลที่พึงปรารถนา ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองเป็นสิ่งที่ช่วยให้นักเรียนเป็นตัวของตัวเอง สามารถพัฒนาได้ตามธรรมชาติเพราะรู้จักตนเอง รู้วิธีที่จะใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ จึงเกิดเป็นสุขกับการเรียนรู้

4) พ่อแม่ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนใกล้และไกลตัวนักเรียนจะต้องมีความตระหนักเกี่ยวกับบทบาทการเรียนรู้ของนักเรียนที่ต้องเปลี่ยนแปลง และมีความพร้อมที่จะสนับสนุนส่งเสริมนักเรียนอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของเขา

5) ครูเป็นผู้สร้างคน จึงต้องพัฒนาตนเองในด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ในฐานะคนในสังคม และในฐานะผู้มีวิชาชีพโดยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะอย่างต่อเนื่อง ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของความรู้และสังคมโดยรักษามาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ

6) ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษาพิเศษและบุคลากรทางการศึกษาอื่นๆ เป็นผู้มีความสำคัญในการสนับสนุนส่งเสริมครู โดยเฉพาะผู้บริหารต้องเป็นผู้นำของครู ทั้งในด้านวิชาการและด้านขวัญกำลังใจ บุคคลทั้งหลายเหล่านี้ล้วนเป็นมืออาชีพเช่นเดียวกับครู จึงต้องมีการพัฒนาตนเองด้วย

7) ครูของครูและของบุคลากรทางการศึกษาต่างๆ ต้องยกระดับคุณภาพของตนเองเช่นกัน การปฏิรูปสถาบันครูศึกษาจึงควรเชื่อมโยงกับการปฏิรูปโรงเรียน จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

8) การปฏิรูปการเรียนรู้ ที่เน้นผลการดำเนินงานของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรอยู่ภายใต้เกณฑ์ต่างๆ ของมาตรฐานที่เป็นไปในเชิงวิชาการและสามารถปรับเปลี่ยนได้ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม

9) การใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ร่วมกันจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนเกณฑ์ และมาตรฐานที่มีความเป็นเหตุเป็นผลทางวิชาการและสะท้อนสถานะความต้องการของสังคมได้ดี

ไพรัช สู่แสนสุข (2546 : 4) ได้เสนอแนวคิดการปฏิรูปการจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนพัฒนาได้ดีที่สุด ไว้ว่า “สอนอย่างไรจึงน่าจะดี” ในยุคปฏิรูปและการเปลี่ยนแปลง คำตอบของการสอนอย่างไรคงมีรายละเอียดมากมายไม่รู้จบและแปรเปลี่ยนไปตามตัวแปรและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เรียน เนื้อหาสาระ คุณครูที่หาความรู้อยู่เสมอ หมั่นทดลอง และสอนเพิ่มประสบการณ์และเรียนรู้ รวมทั้งวิจัย จากการปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง ย่อมจะมีความรู้และทักษะในการสอนมาก ถึงคุณครูจำนวนมากจะยังไม่มีความรู้ในรายละเอียดมาก แต่ที่ไม่ควรขาด คือ ความเข้าใจในหลักการสอนสำคัญของการสอนที่เพื่อผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด ซึ่งสรุปแนวคิดได้ดังนี้

1) ต้องตระหนักอยู่เสมอว่าเราจัดการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ดีหรือได้มากที่สุด ดังนั้นการจะดำเนินการอะไร ตลอดจนการสอนควรมีเป้าหมายนี้ตลอดกระบวนการ

2) ระลึกอยู่เสมอว่าผู้เรียนแต่ละคนแตกต่างกัน แต่ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ โดยต้องการวิธีการที่แตกต่างกันบ้าง เหมือนกันบ้าง ซึ่งก็คือคุณครูต้องรู้จักและเข้าใจผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม

3) การกำหนดจุดมุ่งหมายและวิธีการเรียนรู้ ควรคำนึงให้ครอบคลุมการพัฒนารอบด้านโดยอาจใช้กรอบ K P A (ความรู้ กระบวนการและคุณธรรม) หรือพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย หรือไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งจะช่วยให้พัฒนาชีวิตได้รอบด้าน

4) การกำหนดและใช้รูปแบบ วิธีการ เทคนิคกิจกรรมการเรียนการสอนมีข้อพิจารณาต่างๆ ว่าใช้แล้วผู้เรียนได้เรียนรู้ดีแค่ไหน โดยเหมาะกับลักษณะผู้เรียนหรือไม่ น่าเบื่อหรือน่าสนใจ เหมาะสมกับจุดประสงค์และเนื้อหาสาระที่จะเรียนรู้แค่ไหนอย่างไร และเหมาะหรือเป็นไปได้ตามสภาพของสถานศึกษาหรือไม่ เป็นต้น ทั้งนี้ทั้งนั้นมีข้อคิดอย่างหนึ่งว่า ไม่มีรูปแบบวิธีการสอนใดที่ดีที่สุด หรือเหมาะสมที่สุดกับผู้เรียนทุกคน กับเนื้อหาสาระทุกเรื่องและเหมาะกับทุกสถานการณ์ หน้าที่บทบาทครูที่มีความสามารถ คือ เลือกรูปแบบ วิธีการ หรือกิจกรรมใดเหมาะกับผู้เรียน จุดประสงค์ เนื้อหา และสภาพการณ์ได้มากที่สุด ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีที่สุด

5) การสอนที่คำนึงถึงยุค โลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงมากและรวดเร็ว จะให้ความสำคัญกับการสอนที่เน้นสร้างเสริมเครื่องมือการเรียนรู้แก่ผู้เรียน เช่น ทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการสื่อสารทำความเข้าใจกัน การเลือกและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นต้น ซึ่งจะช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนอยู่ในโลกแห่งข่าวสารข้อมูลท่วมท้นและแข่งขันได้อย่างฉลาดเท่าทันและเกิดประโยชน์แท้จริง ส่วนเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ครูมีบทบาทในการคัดเลือกหรือกำหนดสาระหลักเฉพาะที่มีความสำคัญปริมาณไม่มาก ลักษณะ ใฝ่ไม่กำมือเดียว แล้วเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกค้นคว้าเรียนรู้ตามความสนใจอย่างหลากหลาย

6) การกำหนดการวัดและประเมินผลการเรียนรู้คำนึงถึงประโยชน์ของการพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาควบคู่กับการพัฒนาการสอนให้ผู้เรียนได้ประโยชน์ในการเรียนรู้และพัฒนามากขึ้น

7) ประเด็นสำคัญที่สะท้อนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ คือการให้โอกาสผู้เรียนและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้และการวัดประเมินผลในลักษณะเต็มใจมีส่วนร่วมอย่างมีความสุข

จากที่กล่าวมาข้างต้น หัวใจของการปฏิรูปการศึกษาคือ การปฏิรูปการเรียนการสอน หรือที่ใช้คำใหม่ว่า การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ หัวใจของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ คือ ความรักของครูที่เอาใจใส่เข้าใจนักเรียนและมีใจให้แก่การสอน หัวใจของการสอนคือ การที่นักเรียนได้สัมผัสและสัมผัสกับสรรพสิ่งที่อยู่ภายในตนและอยู่รอบตัว นักเรียนได้ฝึกคิด ฝึกทำ ฝึกวัดและประเมิน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้รับการฝึกหัดขัดเกลาทั้งกาย วาจา ใจ และได้เรียนในบรรยากาศที่ปลูกเร้าจินตนาการ สร้างเสริมสุนทรียภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา มาตราที่ 22 – 30 สรุปได้ว่าการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้พัฒนาตนเองได้ จึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนา ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ การศึกษาทุกระบบต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม มีการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรม ตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด ผู้เรียนได้เรียนรู้จาก ประสบการณ์จริง ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม ครูต้องจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมและ สื่อการเรียนเพื่อสร้างการเรียนรู้ ประสานความร่วมมือกับทุกฝ่าย รัฐส่งเสริมการจัดแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ มีการวัดและประเมินผลอย่างเหมาะสม

2.4 แนวทางการดำเนินงานการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในระดับสถานศึกษา

ขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการใน 9 ด้าน

การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ทุกระดับ ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดจะต้องส่งเสริม ให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มตามศักยภาพและมีความสุขโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จัดสาระการเรียนรู้ บูรณาการความรู้และทักษะต่างๆ อย่างเหมาะสมกับระดับการศึกษา และสอดคล้องกับ ความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และประเทศชาติ ให้มีการประเมินผลการเรียนตามสภาพที่แท้จริง โดยมีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

2.4.1 ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตาม สภาพจริง (Authentic Learning) มีวิธีการเรียนรู้และมีทักษะแสวงหาความรู้ สร้างความรู้ได้ ด้วยตนเอง ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

นิธิดา อติภทรนันท์ และคณะ (2546 : 4) กล่าวไว้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง พฤติกรรมด้านงานสอนและคุณลักษณะความเป็นครู

ในด้านการเตรียมการสอน การดำเนินการสอน คุณลักษณะและพฤติกรรมความเป็นครู ซึ่งประเมินจากแบบบันทึกการตรวจแผนการสอนและแบบบันทึกการนิเทศ การฝึกประสบการณ์ วิชาชีพโดยผู้บริหาร

ประเวศ วะสี (2543 : 8) กล่าวไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการทางปัญญาซึ่งมี 10 ขั้นตอน คือ 1) การฝึกสังเกต 2) การฝึกบันทึก 3) การฝึกนำเสนอ 4) การฝึกฟัง 5) การฝึกปุจฉา-วิสัชนา 6) การฝึกตั้งสมมติฐานและตั้งคำถาม 7) การฝึกค้นหาคำตอบ 8) การวิจัยเพื่อสร้างความรู้ 9) การฝึกเชื่อมโยงบูรณาการ และ 10) การฝึกเขียนเรียบเรียง

รุจิร ภู่อาระ (2542 : 9 อ้างถึงใน บังอร อนุเมธางกูร. 2546 : 5) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การสอนที่มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียนโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง เป็นกระบวนการที่ครูผู้สอนจัดให้กับผู้เรียนทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการเรียนรู้ตามความต้องการ

1) หลักการ/แนวคิด/ทฤษฎีและวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากความหมายของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีนักวิชาการได้ให้หลักการ แนวคิด ทฤษฎีและวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

บังอร อนุเมธางกูร (2546 : 5 – 6) ได้สรุปหลักการจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้ไว้ดังนี้

- (1) ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้
- (2) เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม
- (3) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และต่อเนื่องตลอดชีวิต
- (4) ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่มีความหมาย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้
- (5) ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการได้คิด ปฏิบัติจริง และสรุปความรู้ด้วยตนเอง
- (6) ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและร่วมมือในการพัฒนาผู้เรียน และ
- (7) ผู้เรียนได้เรียนรู้เต็มตามศักยภาพ

กิตยวดี บุญเชื้อ และคณะ (2541 : 9) ได้วางหลักการสอนให้ผู้เรียนเรียนรู้ อย่างมีความสุขว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้มีความสุข คือ

- (1) เด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีหัวใจและสมอง
- (2) ครูให้ความเมตตา จริงใจ และอ่อนโยนต่อเด็กทุกคนโดยทั่วถึง
- (3) เด็กเกิดความรักและภูมิใจในตนเอง รู้จักปรับตัวได้ทุกที่ทุกเวลา
- (4) เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ

ของตนเอง

(5) บทเรียนสนุก แปลกใหม่ จูงใจให้ติดตามและเข้าใจให้อยากค้นหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง และ สิ่งที่เรียนรู้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สุกรี เจริญสุข และคณะ (2541 : 7 อ้างถึงใน สุมน อมรวิวัฒน์. 2545 : 10) ได้เสนอหลักการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : ศิลปะ ดนตรี กีฬา สรุปได้เป็น 3 หลักการ คือ

(1) หลักความเหมือน นำไปสู่วิธีสอนลำดับที่ 1 คือ การเลียนแบบ ผู้เรียน ได้เห็นและเลียนแบบอย่างที่ดี เกิดความประทับใจแล้วนำมาฝึกฝนด้วยตนเอง ลำดับที่ 2 คือการทำซ้ำ ผู้เรียนฝึกฝนด้วยการทำซ้ำๆ จนจำขึ้นใจกลายเป็นทักษะที่ชำนาญ ไม่ผิดพลาด

(2) หลักความแตกต่าง เมื่อผู้เรียนมีทักษะและแรงบันดาลใจดีพอแล้ว ผู้เรียน จะเริ่มแสวงหาแนวทางใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนศิลปะ ดนตรี หรือกีฬา ซึ่งเรียกขั้นตอน ลำดับที่ 3 นี้ว่าเป็นการแหกคอก กล่าวคือ ผู้เรียนเริ่มคิดแปลงวิธีการต่างๆ แปลกใหม่จาก ดั้งเดิม แสวงหาแนวทางของตนเอง เริ่มมีลีลา รูปแบบ เทคนิคของตนต่อเติมจากต้นแบบ นำไปสู่ลำดับที่ 4 คือ ทางทวดา คือ สามารถใช้ความสามารถพิเศษพรสวรรค์ของตนคิดเทคนิค วิธีการได้อย่างแตกฉาน

(3) หลักความเป็นฉัน ขึ้นตอนลำดับที่ 3 นี้เป็นสุนทรียภาพและความ เชี่ยวชาญที่ตั้งอยู่บนรากเหง้าของวัฒนธรรม ความสามารถทางกีฬาก็ดี ศิลปะก็ดี หรือดนตรีก็ดี เมื่อได้รับการบ่มเพาะจนถึงจิตวิญญาณแล้ว ความสามารถนั้นจะฉายแววออกมาภายนอก เกิดเป็นผลงานที่แสดงความเป็นนักกีฬา ศิลปิน หรือนักดนตรีของคนนั้น

อำไพ สุจริตกุล และคณะ (2541 : 9 อ้างถึงใน สุมน อมรวิวัฒน์. 2545 : 11) ได้เสนอหลักการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : การฝึกฝนกาย วาจา ใจ ไว้ว่า การฝึกฝน เน้นการสร้างเสริมคุณธรรมของมนุษย์ ได้แก่ การฝึกสติตามหลักสติปัญญา 4 การพัฒนาบุคลิกภาพตามทฤษฎีสากล เป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมลดความเบี่ยงเบนทางเพศ ละความก้าวร้าว และเลิกสิ่งเสพติด ควบคู่กับหลักทฤษฎีไทย คือ การฝึกมารยาทไทยและมารยาท

ชาวพุทธ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดีมีความสุข อยู่ในครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน การฝึกทวาท ใช้หลักการฝึกสัจจาท มธุสวาท วจิมิประโยชน์ ฝึกศิลปะการพูด เทคนิคการประชุม และการมีสัมมาวาท การฝึกใจ เน้นการพัฒนาจิตและพัฒนาปัญญา สมบัติผู้ดี และความมีสติสัมปชัญญะ

สุนน อมรวินัน (2541 : 4 อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ. 2545 : 8) ได้เสนอแนวคิดของกระบวนการเรียนการสอนดังนี้ แก่นแท้ของการเรียน การสอน คือ การเรียนรู้ของผู้เรียน การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่ง ทุกเวลาต่อเนื่องยาวนานตลอด ชีวิต ศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดของการเรียนรู้ ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีจากการสัมผัสและสัมผัส สาระที่สมดุล ซึ่งเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ คือ ความรู้ ความคิด ความสามารถและความดี

พิศนา เขมมณี และคณะ (2541 : 10) ได้รวบรวมทฤษฎีการเรียนรู้เรื่อง พัฒนากระบวนการคิด สรุปเรียกว่า กลยุทธ์หมუნวงลือทางปัญญา ดังนี้ กลยุทธ์หมუნวงลือ ทางปัญญา คือ การปลูกกระตุนสมองของผู้เรียนให้มีการเคลื่อนไหว มีการใช้ความคิดในลักษณะ ต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ซึ่งได้แก่การคิดถูกทาง การคิดกว้าง การคิดลึกซึ้ง การคิดไกล การคิดอย่างมีเหตุผลและการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ โดยใช้วิธีการและกลวิธีต่างๆ อาทิ การฝึกความสามารถทางการคิด โดยเฉพาะการฝึกสำเร็จรูป การสอนเนื้อหาวิชาโดยการใช้ รูปแบบการสอน วิธีการสอน และกระบวนการสอนที่เน้นและส่งเสริมกระบวนการคิด การสอน เนื้อหาวิชาโดยมีการฝึกทักษะการคิด ลักษณะการคิด และกระบวนการคิดต่างๆ บูรณาการเข้าไป ในกิจกรรมการเรียนการสอนตามความเหมาะสม รวมทั้งใช้เทคนิคต่างๆ ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย เข้าไปช่วยกระตุนและหมუნวงลือทางปัญญาหรือสมองของผู้เรียนให้สามารถทำงานได้อย่างมี ประสิทธิภาพ กลยุทธ์หมუნวงลือทางปัญญาของผู้เรียนจะสามารถช่วยให้เยาวชนของประเทศ เป็นคนที่มองกว้าง คิดไกล และใฝ่สูง รวมทั้งเป็นผู้ที่มีเหตุผล มีความคิดวิจารณ์ญาณ ในการดำเนินชีวิตและแก้ปัญหาดังๆ ในชีวิตได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ สุนนทา พรหมบุญ และคณะ (อ้างถึงใน สุนน อมรวินัน. 2545 : 9) ได้เสนอวิธีสอนเพื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม 4 ยุทธวิธี แต่ละยุทธวิธีมี 5 องค์ประกอบ ดังนี้

(1) ยุทธวิธีที่ 1 วิธีสอนแบบดาว 5 แฉก ประกอบด้วยการตั้งคำถาม การจัด กิจกรรมการสร้างจินตนาการ การทำงานเป็นกลุ่ม และการเชื่อมโยงกับชีวิตจริง

(2) ยุทธวิธีที่ 2 การจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อฝึกการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมนอกร้าน นอกโรงเรียน สิ่งแวดล้อมในบ้าน ศูนย์วิทยากรบริเวณโรงเรียน และการจัดสภาพห้องเรียน

(3) ยุทธวิธีที่ 3 การแนะแนวและจิตวิทยา “ศูนย์เพื่อเด็ก” เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของกัลยาณมิตร 5 กลุ่ม คือ ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ครูแนะแนว และนักจิตวิทยา

(4) ยุทธวิธีที่ 4 การประเมินผล เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การประเมิน จากแฟ้มสะสมงาน การประเมินจากการติดตามกระบวนการทำงานของเด็ก และการประเมินจากข้อสอบมาตรฐาน เพื่อวัดความสามารถพิเศษด้านต่างๆ ของเด็ก วิธีสอนดังกล่าวข้างต้น เรียกว่า ยุทธวิธี 4 ดาว

2) แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

เพื่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บรรลุเป้าหมายกระทรวงศึกษาธิการได้วางแนวทางการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

(1) พัฒนาครูให้มีความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างต่อเนื่อง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย

(2) จัดทำข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล วิเคราะห์ จัดกลุ่มและออกแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับผู้เรียน

(3) ครูและผู้บริหารยอมรับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

(4) สนับสนุนให้ครูประเมินและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

(5) ส่งเสริมให้ครูพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลด้วยกระบวนการวิจัย

(6) ให้ขวัญและกำลังใจ ยกย่อง เชิดชูเกียรติ เผยแพร่ผลงานของครู ผู้เรียน และผู้เกี่ยวข้องที่มีผลงานจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 3)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 12) ได้วิเคราะห์และบูรณาการตัวบ่งชี้จากทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎี มารวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ ได้ตัวบ่งชี้การเรียนรู้ของนักเรียน 9 ข้อ และตัวบ่งชี้การสอนของครู 10 ข้อ ดังนี้

ตัวบ่งชี้การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของนักเรียน 9 ข้อ

(1) นักเรียนมีประสบการณ์ตรง สัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(2) นักเรียนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง

(3) นักเรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม

(4) นักเรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้

แสดงออกอย่างชัดเจนและมีเหตุผล

(5) นักเรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบแก้ปัญหาทั้งด้วยตนเองและ
ร่วมด้วยช่วยกัน

(6) นักเรียนได้ฝึกคิด รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง

(7) นักเรียนได้เลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจ
ของตนอย่างมีความสุข

(8) นักเรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและรับผิดชอบในการทำงาน

(9) นักเรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่น

ตัวบ่งชี้การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูผู้สอน 10 ข้อ

(1) ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ

(2) ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้า ชูใจและเสริมแรงให้นักเรียน
เกิดการเรียนรู้

(3) ครูเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคลและแสดงความเมตตาต่อนักเรียน
อย่างทั่วถึง

(4) ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้นักเรียนได้แสดงออก และคิดอย่าง
สร้างสรรค์

(5) ครูส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิด ฝึกทำและฝึกปรับปรุงตนเอง

(6) ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่มพร้อมตั้งข้อสังเกตส่วนดี
และปรับปรุงส่วนด้อยของนักเรียน

(7) ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหาและการค้นพบความรู้

(8) ครูใช้แหล่งการเรียนรู้หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง

(9) ครูฝึกฝนกิริยา มารยาท และวินัยตามวิถีวัฒนธรรม

(10) ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อให้การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน
เป็นสำคัญเป็นไปตามนโยบายการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของกระทรวงศึกษาธิการ ครูผู้สอน
ควรศึกษาผู้เรียนและจัดทำข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อใช้วางแผนจัดการเรียนรู้ และ
เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเทคนิค วิธีการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางการปฏิรูป โดยเตรียมแผน
การเรียนรู้ล่วงหน้าและสอนตามแผนการเรียนรู้ที่จัดทำไว้ทุกครั้ง แผนการเรียนรู้ต้องเน้นที่ผู้เรียน
เป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จัก
ค้นคว้าและแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง คิดค้นผลิตและพัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี
ที่ทันสมัยมาใช้พัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์และ

สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ ยิ่งถ้าใช้กระบวนการวิจัยในชั้นเรียนจะเป็นแบบง่าย หรือ ซับซ้อนก็ตาม จะทำให้ได้ข้อความรู้ทางการสอนที่น่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับทั่วไปได้ ซึ่งเป็น คุณสมบัติของครูมืออาชีพ ทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อให้การจัดการเรียนรู้หรือการสอนของครูเกิดประโยชน์ ต่อผู้เรียนให้มากที่สุด

2.4.2 ด้านการจัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง

การจัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและสอดคล้องกับ ความสนใจและความถนัด ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน มีผู้ให้ความหมายของหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ไว้ดังนี้

คาร์เทอร์ วี. กู๊ด (Carter V. Good. 1973 : 7) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 3 ประการ คือ

1) หลักสูตร หมายถึง เนื้อหาวิชาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียน ได้ศึกษาเพื่อจบชั้น เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา ศิลปศึกษา เป็นต้น

2) หลักสูตร คือ เค้าโครงทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่ต้องสอน ซึ่ง โรงเรียนจัดให้แก่เด็กเพื่อให้มีความรู้จบชั้น ให้สามารถเข้าเรียนต่อในวิชาชีพต่อไปได้

3) หลักสูตร คือ กลุ่มวิชา หรือประสบการณ์ที่สอนเพื่อกำหนดไว้ให้นักเรียน ได้เล่าเรียนภายใต้การแนะนำของโรงเรียน

จากที่กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึงมวลประสบการณ์ทุกชนิด ที่โรงเรียนจัดให้แก่ นักเรียน เพื่อให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้และการพัฒนาทุกด้านเป็นไปตาม ความต้องการของตนเองและชุมชน สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษา

1) ความสำคัญของหลักสูตร

ในปัจจุบันการจัดการศึกษาของชาติ ถือว่าหลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาในระดับต่างๆ ของชาติ เป็นเรื่องซึ่งได้ว่าการศึกษาของประเทศนั้นต้องการจะพัฒนา หรือสร้างคนไปในด้านใดบ้าง การจัดการศึกษาของประเทศ ถือว่า หลักสูตรนั้นสามารถ เสริมสร้าง ทักษะ ปลูกฝังค่านิยม เจตคติให้เจริญเกิดขึ้นในตัวเด็กได้ ซึ่งความสำคัญของ หลักสูตร มีดังนี้

(1) หลักสูตรเป็นเอกสารทางราชการ เพื่อให้บุคคลที่ทำการเกี่ยวข้องกับ การศึกษานำไปปฏิบัติให้ถูกต้อง หมายถึงว่า หลักสูตรที่ทางราชการจัดทำขึ้นเป็นแนวทางปฏิบัติ ให้กับผู้เกี่ยวข้องใช้ เช่น ผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ และอื่นๆ ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะได้เข้าใจ ตรงกันและเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่หลักที่สำคัญมาก

(2) เป็นมาตรฐานทางการศึกษา ที่ควบคุมการเรียนการสอนในระดับต่างๆ ของสถานศึกษาให้ถึงเกณฑ์มาตรฐาน หมายถึงว่า ตัวหลักสูตรที่เป็นทฤษฎีจะเป็นเล่มหรือเอกสาร ก็ตาม ย่อมแสดงถึงเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้เป็นหลักในการควบคุมพัฒนาการศึกษาในระดับต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพได้

(3) หลักสูตรเป็นเครื่องมือที่สำคัญของกระทรวงศึกษาธิการ ใช้ในการควบคุมโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ เนื่องจากระบบการจัดการศึกษาของไทย อยู่ในความรับผิดชอบในส่วนกลาง ซึ่งมีกระทรวง ทบวงกรม รับผิดชอบ จึงต้องมีหลักสูตร ที่ให้ทางสถานศึกษาปฏิบัติไปในแนวเดียวกัน เพื่อที่จะได้สะดวกต่อการติดตามผลว่าบรรลุผล ตามที่หลักสูตรต้องการหรือไม่

(4) เป็นเครื่องชี้ความเจริญของชาติได้ ซึ่งหมายถึง ถ้าประเทศเรามีหลักสูตร ที่ทันสมัย มีประสิทธิภาพก็จะทำให้การพัฒนาคน ภายในประเทศมีประสิทธิภาพ ก็จะได้ คนที่มีคุณค่า

(5) ใช้เป็นแผนดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษา ในการที่จะควบคุม ติดตามผลให้เป็นไปตามนโยบายของการจัดการศึกษา

(6) หลักสูตรจะกำหนดแนวทางในความรู้ ทักษะความสามารถ ความ ประพฤติที่มีประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งจะเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเยาวชนได้

2) ประโยชน์ของหลักสูตร

ถ้าจะกล่าวถึงประโยชน์ของหลักสูตร จะมีประโยชน์มากมายสำหรับผู้ที่ใช้ หรือผู้เกี่ยวข้องกับหลักสูตรโดยตรง จะเห็นคุณค่าของหลักสูตรที่นำมาใช้ ดังต่อไปนี้

(1) หลักสูตร เป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนได้มีโอกาสในการเตรียมตัว ล่วงหน้า ก่อนที่จะไปสู่การสอนจริง ในกรณีนี้สิ่งที่ครูได้มีโอกาสเตรียมตัวล่วงหน้า คือ วาง แผนการสอนว่าจะตั้งจุดประสงค์ในการสอน จะเน้นพฤติกรรมใด จะคิดกิจกรรมการเรียนรู้ อ ย่ า ง ใ ร จึงจะเหมาะสมกับเวลา ใช้สื่อประกอบการสอนอะไรบ้าง และจะใช้วิธีการประเมินผลอะไร เป็น ต้น

(2) ช่วยทำให้ครูผู้สอนเกิดความเชื่อมั่นใจในการสอน หมายถึง เมื่อได้ มีโอกาสเตรียมตัวล่วงหน้าแล้ว เมื่อไปสู่การสอนจริงก็จะสอนได้ไม่สับสน ตรงตามเป้าหมาย ที่หลักสูตรต้องการ

(3) ทำให้ผู้เรียนใช้หลักสูตร รู้ว่าเป้าหมาย หรือจุดหมายปลายทางในการสอน นั้นต้องการเน้นพัฒนาผู้เรียนไปทางใดจึงจะมีประสิทธิภาพ และไม่เกิดการสูญเปล่าทางการศึกษา

(4) ช่วยทำให้ผู้สอนสามารถปรับเนื้อหาและโยงเนื้อหาให้ทันสมัย ทันท่วงที เหตุการณ์ปัจจุบันได้ เนื่องจากว่า หลักสูตรเป็นตัวกำหนดเนื้อหาและรายละเอียดไว้บ้าง เพื่อให้ผู้สอนได้ศึกษาค้นคว้าและทำความเข้าใจก่อนล่วงหน้า ซึ่งเป็นสิ่งที่มีประโยชน์มากที่ผู้สอนจะได้เตรียมรายละเอียดเนื้อหาได้ถูกต้องและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน ซึ่งมีส่วนช่วยให้นักเรียนไม่เบื่อเนื้อหาที่เรียน และเห็นคุณค่าของเนื้อหาที่ครูสอนเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ถูกต้อง

ดังนั้นหลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญในการศึกษาของชาติ การที่มีหลักสูตรขึ้นมาแล้วจะเป็นหลักสูตรประเภทใดก็ตาม ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของหลักสูตร เช่น หลักสูตร จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหาวิชา เวลา และการประเมินผลนั้น จะต้องนำไปสู่การใช้ที่จะช่วยในการพัฒนาประสิทธิภาพทางการศึกษาให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ได้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมในปัจจุบัน นอกจากนี้เมื่อมีหลักสูตรขึ้นมาจำเป็นต้องมีการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคม สภาพท้องถิ่น และบุคคลที่จะพัฒนาหลักสูตรได้โดยตรงก็คือครูผู้สอน ซึ่งจะถือได้ว่าหลักสูตรเปรียบเสมือนทฤษฎี การสอนเป็นภาคปฏิบัติ

3) หลักสูตรสถานศึกษา

บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาโดยตรงที่จะต้องแปลงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดไว้ (หลักสูตรแกนกลาง) เฉพาะมาตรฐานกลุ่มสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ไปสู่รายละเอียดในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายและมาตรฐานที่กำหนด กล่าวคือ สถานศึกษาต้องจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของตนเองที่สนองจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลาง ยึดมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้พร้อมทั้งเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ชุมชนและท้องถิ่นเข้าไป เพื่อจะได้แผนที่เป็นข้อกำหนดแนวทางและรายละเอียดในการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา ให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของชาติและสภาพความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนสนองความถนัด ความสนใจและความสามารถของผู้เรียนให้เกิดการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

ความหมายของหลักสูตรสถานศึกษา หลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง เป็นแผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน รวมถึงลำดับขั้นของมวลประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สะสม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน สังคมและโลกอย่างมีความสุข

การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาเป็นแหล่งของการแสวงหาความรู้ สถานศึกษาจึงต้องมีหลักสูตรของตนเองคือ หลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย การเรียนรู้ ทั้งมวลและประสบการณ์อื่นๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยจะต้องจัดทำ สาระการเรียนรู้ ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐานและรายวิชาที่ต้องการเรียนเพิ่มเติม เป็นรายปีหรือ รายภาค จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียนและกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จาก มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการจัดหลักสูตรสถานศึกษา

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาจะต้องทำงานร่วมกับ ครอบครัวและชุมชน ท้องถิ่น วัด หน่วยงานและสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสองประการ ดังนี้

(1) หลักสูตรสถานศึกษาควรพัฒนาให้เด็กเกิดความสุขและความ เพลิดเพลินในการเรียนรู้เปรียบเสมือนเป็นวิธีสร้างกำลังใจและเร้าใจให้เกิดความก้าวหน้าแก่ผู้เรียน ให้ได้มากที่สุด มีความรู้สูงสุดสำหรับผู้เรียนทุกคน ควรสร้างความเข้มแข็ง ความสนใจ และ ประสบการณ์ให้ผู้เรียนและพัฒนาความมั่นใจ ให้เรียนและทำงานอย่างเป็นอิสระและร่วมมือกัน ควรให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้สำคัญๆ ในการอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ได้ข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีสื่อสารส่งเสริมจิตใจที่อยากรู้ อยากเห็น และมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล

(2) หลักสูตรสถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จริยธรรม สังคมและวัฒนธรรม และโดยเฉพาะพัฒนาหลักการในการจำแนกระหว่างถูกและผิด เข้าใจ และศรัทธาในความเชื่อของคน ความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ว่ามีอิทธิพลต่อตัวบุคคล และสังคม หลักสูตรสถานศึกษาต้องพัฒนาหลักคุณธรรมและความอิสระของผู้เรียนและช่วยให้ เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ สามารถช่วยพัฒนาสังคมให้เป็นธรรมขึ้น มีความเสมอภาค ควรพัฒนาความตระหนัก เข้าใจ และยอมรับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ยึดมั่นในข้อตกลง ร่วมกันต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับส่วนตน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับโลก หลักสูตรสถานศึกษาควรสร้างให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเป็นผู้บริโภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูล และเป็นอิสระและเข้าใจในความรับผิดชอบ

การสร้างหลักสูตรสถานศึกษาหลักสูตรจะต้องสนองตอบต่อการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมและเศรษฐกิจและเปลี่ยนไปตามธรรมชาติของการศึกษา ผู้สอนต้องปรับปรุง กระบวนการสอนและประเมินกระบวนการสอนของตน เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของ ผู้เรียน ที่เปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การศึกษาจะเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นถ้าหลักสูตรมีการปรับปรุง ให้เป็นไปตามความต้องการและความ จำเป็นตลอดเวลา สถานศึกษาควรดำเนินการจัดทำหลักสูตร ดังนี้

- (1) กำหนดวิสัยทัศน์
- (2) การจัดหลักสูตรสถานศึกษา
- (3) การกำหนดสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค
- (4) การออกแบบการเรียนการสอน
- (5) การกำหนดเวลาเรียนและจำนวนหน่วยกิต
- (6) แนวทางการจัดหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

ก. การจัดทำสาระของหลักสูตร ได้แก่ กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค กำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค กำหนดเวลาและหรือจำนวนหน่วยกิต จัดทำคำอธิบายรายวิชา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

ข. การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ค. การกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ง. การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

- (7) การกำกับ ติดตาม ประเมินผลและรายงาน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 :

27)

4) การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดการศึกษาตามแนวทางที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 นั้น เห็นได้ว่าจะมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ผู้สอนและผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้ให้จำ มาเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้จากสื่อ และแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนเพื่อนำไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน

การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกายและสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง การจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นจึงควรนำรูปแบบและวิธีการสอนที่หลากหลายเข้ามาใช้ โดยมุ่งเน้นจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ และการเรียนรู้คุณธรรม ทั้งนี้ต้องพยายามนำกระบวนการจัดการ กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม กระบวนการคิดและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื้อหาและกระบวนการต่างๆ ข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม

บทบาทของครูผู้สอน เปลี่ยนแปลงจากการเป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหาวิชามาเป็น ผู้กระตุ้นผู้เรียนให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ เรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียนในบางเรื่องที่เป็นความรู้ใหม่ๆ ส่วนบทบาทของผู้เรียนคือเป็นผู้ลงมือปฏิบัติจนได้ข้อค้นพบและข้อสรุป ครูผู้สอนกลับ มีความสำคัญมากขึ้น เพราะบทบาทของผู้สอนจะมากขึ้น ผู้สอนต้องเป็นคนเก่ง มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในสาขาที่สอนจึงจะสามารถแนะนำผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง มีการเตรียมการสอน อย่างดี รู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล รู้จักผู้เรียนในด้านความรู้ ความสามารถ อุปนิสัยใจคอ สุขภาพ ร่างกาย การประพฤติปฏิบัติ ผู้สอนต้องเตรียมบทเรียน กิจกรรมและสถานการณ์ที่จะให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ เตรียมสื่อและอุปกรณ์ที่ผู้เรียนจะใช้ศึกษา เตรียมคำถามที่จะซักถาม เป็นต้น ผู้สอนจะต้องมีเมตตา ห่วงดีต่อผู้เรียน ให้ความรัก ความอบอุ่น รู้จักให้อภัยผู้เรียนเมื่อทำผิดพลาด แนะนำด้วยความหวังดี มีความเป็นมิตร มีความอดทน เพื่อให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และเรียนด้วยความสุข

นอกจากนี้ ในการจัดทำสาระการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ ผู้สอนจะต้อง พิจารณาจัดทำแผนการเรียนรู้เอาไว้เป็นแนวทางดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ด้วย เนื่องจาก การวางแผนการเรียนรู้เป็นการจัดโปรแกรมการสอนของวิชาใดวิชาหนึ่งไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ การเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ การวางแผนการเรียนรู้จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ให้ทันสมัย และเกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้สูงสุดอยู่เสมอ การวางแผนการเรียนรู้จึงมีความจำเป็น กับผู้สอนทุกคน แม้จะเป็นผู้ที่มิประสบความสำเร็จในการสอนมาเป็นเวลานานหลายปีก็ตาม การวางแผนการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้สอนทราบว่า การสอนของตนได้เดินไปในทิศทางใด หรือทราบว่า จะสอนอะไร ด้วยวิธีไหน สอนทำไม สอนอย่างไร และจะประเมินผลอย่างไร ช่วยให้ผู้สอน เกิดความมั่นใจในการเรียนการสอนมากขึ้น ผู้สอนจะมีความพร้อมจากการได้วางแผนหรือ วางแนวทางในการเรียนรู้ไว้ล่วงหน้า การเรียนรู้นั้นจึงดำเนินไปอย่างราบรื่น ประหยัดเวลา มีประสิทธิภาพและผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุด แผนการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้สอนจะต้องใช้ เป็นเครื่องมือหรือแนวทางในการจัดประสบการณ์จากที่หลักสูตรกำหนดมาตรฐานและสาระ การเรียนรู้ไว้มาออกแบบวางแผนและดำเนินกิจกรรมการสอนให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ สอดคล้องกับแนวทางและเจตนารมณ์ของหลักสูตร แผนการสอนที่ดีต้องรวมสิ่งที่ดีต้องกระทำ จริงในชีวิตประจำวัน มีประสบการณ์ทั้งหลายให้เด็กกระทำ ผู้สอนจึงไม่ควรละเลยและมองข้าม ความสำคัญของแผนการเรียนรู้ สำหรับการจัดทำแผนการเรียนรู้มีขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

(1) ทำความเข้าใจกับหลักสูตร ทั้งหลักการ จุดหมาย สาระและมาตรฐาน การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อนำมาใช้เป็นแนวปฏิบัติ ในการวางแผนและจัดการเรียนรู้

(2) เขียนจุดประสงค์การเรียนรู้เนื้อหาวิชานั้นๆ ในลักษณะจุดประสงค์ปลายทางที่ควรเกิดขึ้นกับนักเรียนเมื่อได้เรียนรู้วิชานั้นจนครบถ้วนแล้ว

(3) เขียนโครงสร้างของวิชาที่จะสอนทั้งวิชาโดยกำหนดส่วนประกอบ คือ

ก. หัวข้อย่อยๆ อาศัยจากเนื้อหาวิชาที่อ่านจากคำอธิบายรายวิชาและหนังสืออ้างอิงอื่นๆ

ข. จำนวนคาบที่ควรใช้ในการสอนแต่ละหัวข้อเรื่องย่อย อาศัยการคำนวณจากจำนวนคาบที่มีจริงตลอดภาคเรียนตามกำหนดของหลักสูตร และพิจารณาน้ำหนักของปริมาณเรื่องราวที่จะกล่าวถึงในข้อเรื่องนั้นๆ

ค. สาระสำคัญที่เน้นถึงความคิดรวบยอดหรือหลักการหรือทักษะหรือลักษณะนิสัยที่ต้องการปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับนักเรียนในการเรียนแต่ละหัวเรื่องนั้น และ

ง. จุดประสงค์การเรียนรู้ในลักษณะจุดประสงค์นำทางประกอบหัวเรื่องย่อยๆ แต่ละข้อ

(4) สร้างแผนการเรียนรู้โดยหยิบยกหัวข้อเรื่อง จำนวนคาบ สาระสำคัญ และจุดประสงค์การเรียนรู้มาทำแผนการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 3 – 7)

ดังนั้นการจัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง ครูผู้สอนควรมีข้อมูลพื้นฐานด้านความสนใจ ความถนัด ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 และร่วมจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคให้สนองกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน มีการประเมินการใช้หลักสูตร ปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเต็มตามศักยภาพ สร้างเครือข่ายและเชื่อมโยงการเรียนรู้กับชีวิตจริงในชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้และสามารถแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต

2.4.3 ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 มาตรา 24 (5) ระบุว่าสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ ดังนั้นการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนนั้นย่อมขยายวงกว้างออกสู่ชุมชนด้วย กล่าวคือ ผู้บริหารลดบทบาทเชิงอำนาจลง แล้วสร้างความเป็นมิตรในหมู่บุคลากร สดับรับฟังปัญหาและข้อคับข้องใจที่เกิดขึ้น

ในกลุ่มครูซึ่งใช้วิธีร่วมกันคิดหาทางแก้ปัญหา สร้างความรัก ความสามัคคีในกลุ่มบุคลากร โรงเรียนเปิดใจกว้างให้เจ้าอาวาส ปราชญ์ชาวบ้าน และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ทั้งที่เป็น การเรียนการสอนปกติและการสอนตามเหตุการณ์วันสำคัญทางประเพณี ศาสนา การปรับปรุง ด้านสถานที่ อันเป็นสิ่งแวดล้อมเชิงกายภาพเป็นวิธีหนึ่งที่ทำเป็น เช่น การจัด ศาลาพัก สวนหย่อม แหล่งเรียนรู้ ห้องพักรูที่ครูสามารถใช้เวลาวางจากการสอนมาพักผ่อนและปรึกษากันอย่างไม่เป็นทางการ มีการจัดป้ายนิเทศข่าวสาร ความเคลื่อนไหวทางการศึกษา และการจัดศูนย์วิดิทัศน์ ที่ครูสามารถชมรายการที่น่าสนใจได้อย่างสะดวก

กรมวิชาการ (2542 : 21) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมไว้ว่า สภาพแวดล้อม หมายถึง บรรยากาศ ทรัพยากร สภาพเศรษฐกิจและสังคม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 6) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจจะปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นหรือเลวลงก็ได้

การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ครูผู้สอนและสถานศึกษาต้องมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่รู้ใฝ่เรียน กระตุ้นและให้กำลังใจผู้เรียนที่จะค้นคว้าหาความรู้ ซึ่งเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิด วิเคราะห์ มีการถกเถียงแก้ปัญหา ทำงานร่วมกันกับเพื่อน รู้จักการวางแผนการปฏิบัติงาน เลือกวิธีการปฏิบัติงานร่วมกัน ดำเนินการปฏิบัติการตามแผนงาน และประเมินผลงาน มีการประชุมปรึกษาหารือประมวลข้อเท็จจริงหรือข้อมูลต่างๆ มาวิเคราะห์หาข้อสรุปเป็นความรู้ ที่จะนำไปใช้ในชีวิตจริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 5)

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2544 : 16) ได้ศึกษาเรื่องการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบอื่นๆ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการปฏิบัติการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน พบว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดคือ บุคลากร รองลงมา คือ สื่อและสิ่งแวดล้อม และปัจจัยรองลงมาอื่นๆ เรียงตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ งบประมาณ ระบบการทำงาน โครงการพิเศษต่างๆ ที่ต้นสังกัดมอบหมาย สนับสนุน ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนปัจจัยหลักคือ ความพร้อมของบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน ผู้บริหารและครูมีวิสัยทัศน์ พัฒนาตนเอง และพัฒนาการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูป ปัจจัยด้านความร่วมมือและการให้ความสนับสนุนจากชุมชน ผู้ปกครอง ตลอดจนปัจจัยทางด้านงบประมาณ สื่อ และสิ่งแวดล้อม

1) การจัดบรรยากาศในการเรียนรู้

บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน เช่น บริเวณโรงเรียนสะอาด มีต้นไม้ร่มรื่น มีซุ้มหรือมุมนั่งเล่น ห้องเรียนสะอาด มีสีและแสงที่อ่อนโยนนุ่มนวล มีรูปภาพ

ตกแต่งผนังอย่างเหมาะสม มีโรงอาหาร และห้องน้ำที่สะอาดถูกสุขอนามัย จะช่วยให้นักเรียน มีความกระตือรือร้นมากยิ่งขึ้น เกิดความรักและไม่ต้องการให้โรงเรียนหรือห้องเรียนของคุณ สกปรก เกิดความเคยชินกับความสะอาด ความสวยงาม ความเป็นระเบียบจนซึมซับสิ่งดีๆ ที่ได้รับ ช่วยให้เกิดความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง และสามารถรับความรู้และประสบการณ์ ต่างๆ ที่โรงเรียนจัดให้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากบรรยากาศที่ดีในบริเวณโรงเรียนและห้องเรียนแล้ว บรรยากาศที่ดี ในศูนย์การเรียนรู้ยังเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนต้องทำให้เกิดขึ้นในโรงเรียน ตามแนวทางซึ่งศาสตราจารย์คุณหญิงแม้นมาส ชวลิต (2542 : 45 อ้างถึงใน กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 45) ได้เสนอแนะแนวทางการจัดบรรยากาศของศูนย์การเรียนรู้ไว้ด้วยหลัก 7 ส. ดังนี้

(1) สะอาด บริเวณพื้นห้องและครุภัณฑ์ต่างๆ รวมทั้งสื่อต่างๆ ต้องได้รับการกวาด เช็ด ถู อย่างสม่ำเสมอ สามารถใช้พื้นห้องเป็นที่นั่งอ่านหนังสือ นอนอ่าน หรือทำ กิจกรรมต่างๆ ได้ ชั้นหนังสือ ตู้หนังสือ ตู้บัตรรายการ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องรับโทรทัศน์ หนังสือหรือเอกสารต่างๆ ต้องหมั่นปิดฝุ่นทุกวัน และมีการทำความสะอาดใหญ่ในช่วงปิดเทอม รวมทั้งดูแลปิดกวาดหยากไย่บริเวณเพดานและมุมต่างๆ ในห้อง และเปิดหน้าต่างให้อากาศถ่ายเท เพื่อให้มีกลิ่นสะอาด ไม่อับชื้น ปราศจากเชื้อโรค

(2) สงบ ภายในศูนย์การเรียนรู้จำเป็นต้องมีบรรยากาศที่สงบเพียงพอที่จะ ไม่รบกวนสมาธิที่เข้าไปศึกษาค้นคว้า ดังนั้น สถานที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้จึงไม่ควรอยู่ใกล้ ชุมชนมากเกินไป เพื่อหลีกเลี่ยงเสียงดังรบกวน เช่น เสียงรถ เรือหางยาว หรือแม้แต่เครื่อง ปรับอากาศภายในศูนย์ หากมีก็ไม่ควรเปิดเครื่องที่มีเสียงดังเกินไป

(3) สะดวก สถานที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้ควรอยู่ในที่ที่สามารถเข้าใช้ได้สะดวก เป็นอาคารอยู่บริเวณศูนย์กลางของโรงเรียน มีทางเดินเข้าถึงสะดวก มีครุภัณฑ์อุปกรณ์ครบถ้วน มีการจัดระบบที่ดี สามารถค้นหาและหยิบใช้ได้อย่างรวดเร็ว

(4) สบาย ผู้เข้าใช้ศูนย์การเรียนรู้ควรได้รับความสบาย ทั้งความสบายกาย สบายตา และสบายใจ โดยการจัดโต๊ะเก้าอี้ให้เหมาะสมแก่ผู้ใช้ อาจมีที่นั่งอ่านเดี่ยวสำหรับ ผู้ที่ต้องศึกษาค้นคว้าอย่างมีสมาธิ มีชุดโซฟาที่มุมอ่านหนังสือพิมพ์และนิตยสาร เพื่อให้เกิด ความสบายกาย มีการจัดวางวัสดุครุภัณฑ์อย่างเป็นระเบียบและตกแต่งสถานที่ให้สวยงาม ด้วยดอกไม้หรือศิลปะต่างๆ เพื่อให้เกิดความสบายตา ผู้ให้บริการควรมีมนุษยสัมพันธ์และ ให้ความเป็นกันเอง เต็มใจช่วยเหลือผู้เข้าใช้บริการเพื่อให้ผู้ใช้มีความสบายใจ

(5) สอดคล้อง สื่อต่างๆ ในศูนย์การเรียนรู้ซึ่งได้แก่สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยี เช่น CD-ROM CAI วีดิทัศน์ อินเทอร์เน็ต จะต้องสอดคล้องกับหลักวิชา หลักสูตร หลักกรรม หลักประชาธิปไตย หลักการ หลักประกันคุณภาพ และหลักการปฏิรูปการศึกษา โดยผู้มีหน้าที่จัดต้องรู้จักการวิเคราะห์สื่อต่างๆ เพื่อจัดหาไว้ให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(6) ส่งเสริม ศูนย์การเรียนรู้จะต้องมีบรรยากาศที่ส่งเสริมการใฝ่รู้ ส่งเสริมใ้รู้จักการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ส่งเสริมใ้มีนิสัยรักการอ่าน ซึ่งจะเป็พื้นฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาจิตใจและคุณธรรม ใ้มีความสุข ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีสื่อที่มีเนื้อหาสาระหลากหลาย ไม่ใช่มีแต่เฉพาะหนังสือทางวิชาการเท่านั้น หนังสืออื่นๆ เช่น นวนิยาย หนังสือธรรมะ หนังสือเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ก็เป็สื่อที่ต้งจัดหาไว้ให้บริการ พร้อมทั้งจัดกิจกรรมต่างๆ ที่จะช่วยส่งเสริมบรรยากาศในการใฝ่รู้และรักการอ่าน

(7) สังคม จัดบรรยากาศของสังคมแห่งการเรียนรู้ใ้กระจายทั่วถึงทั้งโรงเรียน ทำโรงเรียนใ้เป็แหล่งการเรียนรู้ ทุกคนในโรงเรียนคือ ครู นักเรียน ผู้บริหาร ภารโรง มีความสนใจใฝ่รู้ และขยายสังคมแห่งการเรียนรู้ไปสู่มุขชน ส่งเสริมใ้คนในชุมชนใช้ประโยชน์จากสื่อต่างๆ เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดี

เมื่อจัดบรรยากาศของศูนย์การเรียนรู้แล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ครูทุกคนในโรงเรียนจะต้องส่งเสริมใ้นักเรียนเข้าถึงบรรยากาศที่ดีนั้น โดยการบอกกล่าว แนะนำ กระตุ้นด้วยวิธีการต่างๆ ใ้นักเรียนเข้าไปใช้ศูนย์การเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 44 – 46)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ จำเป็นต้องจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมเกื้อกูลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็สภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาหรือสภาพแวดล้อมภายนอกสถานศึกษา โดยเริ่มจากสถานศึกษา บุคลากร ผู้ปกครอง ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาร่วมมือกันในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาและภายในห้องเรียนใ้เป็แหล่งการเรียนรู้ ครูผู้สอนสามารถจัดสภาพบรรยากาศภายในห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ สภาพบริเวณทั่วไปของสถานศึกษาสะอาด ร่มรื่น สวยงาม น่าอยู่ น่าเรียนและได้รับการดูแลรักษาใ้ห้อยู่ในสภาพที่พร้อมจัดการเรียนรู้ใ้ตลอดเวลา ครู บุคลากรและนักเรียนสร้างบรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและกัน สภาพบรรยากาศการเรียนรู้ภายในสถานศึกษามีความเป็นกัลยาณมิตร การยอมรับ และผู้เรียนเรียนรู้ใ้มีความสุข มีการจัดป้ายแสดงผลงานของครูและนักเรียนอย่างต่อเนื่อง จัดบริการสื่อ เทคโนโลยี อินเทอร์เน็ตใ้นักเรียนและครูใ้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ใ้ได้ด้วยตนเอง และเป็การแสวงหาความรู้ที่เกิดจากความพึงพอใจ เป็การเรียนรู้เพื่อสังสมประสบการณ์และเพื่อการศึกษาหาความรู้ตลอดชีวิต การศึกษาจึงบรรลุเป้าหมายของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในการสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อเป็นองค์ประกอบในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาและยกระดับการศึกษาของประเทศให้สามารถเข้าสู่การแข่งขันนานาชาติได้

2.4.4 ด้านการให้บุคลากรและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ประเทศไทยมีการปฏิรูปการศึกษาแห่งชาติ เพื่อให้คนไทยทุกคนได้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีความรู้ มีปัญญา เป็นคนดี และเป็นคนที่รักสังคม สิ่งแวดล้อม ซึ่งหัวใจของการปฏิรูปการศึกษานี้ มุ่งยกระดับคุณภาพของคนไทยให้สูงขึ้น ให้ทุกคนได้มีโอกาสในการเรียนรู้ และศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิตตามศักยภาพของแต่ละคน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาการศึกษาของไทยใน มาตรา 24 (6) มาตรา 29 และมาตรา 57 ไว้ดังนี้

มาตรา 24 (6) การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 29 กำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

จากการปฏิรูปการศึกษาที่กำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ เกิดขึ้นอย่างมาก มีการกระจายอำนาจไปสู่โรงเรียนและชุมชน โดยโรงเรียนมีความเป็นอิสระคล่องตัวมากยิ่งขึ้นในการพิจารณาสั่งการได้เองในบางเรื่อง ส่วนชุมชนเองก็เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาของโรงเรียนมากขึ้น เป็นพื้นฐานสำคัญที่ว่าทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียนและต้องการที่จะพัฒนาโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น เพื่อลูกหลานของพวกเขาเอง จากการศึกษา นำร่องคณะผู้วิจัยโดยการศึกษาบริบทของโรงเรียนและชุมชน บริเวณบ้านหนองเต่า และ

บ้านทุ่งหลวง ซึ่งเป็นพื้นที่วิจัย ได้พิจารณาเห็นว่าการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งระบบโรงเรียนในสภาพลักษณะชุมชนเช่นนี้จะบรรลุเป้าหมายได้ด้วยการจัดการศึกษาโดยความร่วมมือของชุมชน

การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยความร่วมมือของครอบครัวและชุมชนได้เน้นที่ความหมายของการเรียนรู้ ดังนี้

การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ผู้เรียนพัฒนาตนเองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตในการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งประกอบด้วย 1) การได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ทักษะทางสังคมและทักษะการประกอบอาชีพ 2) มีการประกอบสัมมนาอาชีพโดยใช้ทักษะการประกอบอาชีพอย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ 3) มีการส่งเสริมและรักษาสุขภาพให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ 4) มีการจัดตั้งองค์กรหรือกลุ่มในชุมชนเพื่อส่งเสริมและพัฒนาในทุกประเด็นดังกล่าวข้างต้น (กรมวิชาการ. 2545 :11)

จากความหมายดังกล่าว จึงเห็นได้ว่าการศึกษาคือจุดเริ่มของการเรียนรู้เป็นรากฐานของการพัฒนาและส่งผลต่อการพัฒนาของทุกด้าน ซึ่งแต่เดิมการจัดการศึกษาของไทยเป็นการจัดการศึกษาที่มีพื้นฐานมาจากครอบครัวและชุมชน ในการที่จะสร้างการเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิต ทั้งทางด้านวิถีการดำเนินชีวิตในสังคม การเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรม การประกอบสัมมาอาชีพ รวมทั้งการพัฒนาทักษะทางสังคมเพื่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นของตนอย่างปกติสุข ในลักษณะดังกล่าวนี้ การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน เพราะเป็นกลไกหลักซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดและพัฒนาระบบค่านิยมของกิจกรรมของคนในชุมชน ดังนั้นการศึกษาจึงมิได้มีความหมายเพียงแต่การเรียนหนังสือ หรือการศึกษาในสถาบัน เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงการเรียนรู้ของบุคคลในลักษณะของ “กระบวนการ” ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ตลอดชีวิต อย่างไม่หยุดยั้ง เกิดขึ้นด้วยตนเอง หรือจากการเรียนรู้จากผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม ซึ่งผลจากการเรียนรู้จะก่อให้เกิดศักยภาพในการดำรงชีวิตในทุกๆ ด้าน มีทักษะการแก้ไข จัดการแก้ปัญหา พร้อมทั้งสามารถพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างดี การศึกษาจึงเป็น “กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต” (อุทัย คุลยเกษม และอรศรีงามวิทยาพงศ์. 2540 : 12 อ้างถึงใน เรณูมาศ มาอุ่น และคณะ. 2542 : 12)

นอกจากนี้ วันชัย พงษา (2545 : 26) ได้กล่าวถึงโรงเรียนดีมีคุณภาพ ตามแนวคิดของการประเมินสถานศึกษา เพื่อรองรับรางวัลพระราชทานของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนมีการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน โดยจัด
ค ำ เ นื น ก ำ ร
ให้บุคลากรจากชุมชนได้ร่วมเป็นคณะกรรมการ วางแผนจัดการเรียนการสอน มีการรับฟังความคิดเห็น และการยอมรับความสามารถของกันและกัน มีการประสานงานระหว่างชุมชน

กับสถานศึกษา อย่างต่อเนื่อง และมีการกำหนดแผนการจัดการเรียนการสอน โครงการตอบสนองความต้องการของชุมชน

กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 24) กล่าวถึงโรงเรียนดีมีคุณภาพตามแนวคิดของการประเมินสถานศึกษาเกณฑ์คุณภาพของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู ระบุว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยผู้บริหารสถานศึกษา ครู ชุมชน และหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันวางแผนการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ผลตามเป้าหมาย

1) การจัดการศึกษาโดยความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น

เรณูมาศ มาอุ่น และคณะ (2542 : 71) ได้ทำการวิจัยการจัดการศึกษาโดยความร่วมมือของชุมชน จากผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งระบบโรงเรียนจะประสบความสำเร็จได้ ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือ ความร่วมมือของชุมชน โดยเฉพาะในบริบทของสังคมชาวเขา ซึ่งเป็นบริบทที่มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ การมีภาษาและศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเอง มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิระหว่างสมาชิกของชุมชน ทำให้มีความรู้สึกผูกพันซึ่งกันและกัน ในลักษณะเครือญาติ และด้วยลักษณะดังกล่าวนี้ ทำให้ชุมชนมีความรู้สึกที่โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่พวกเขาต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เพราะนักเรียนของโรงเรียนก็คือลูกหลานของพวกเขาเอง ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไปจนถึงการเข้ามาช่วยสอนในโรงเรียน และการนำนักเรียนไปเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งกล่าวได้ว่าโรงเรียนและชุมชนต้องร่วมมือกันพัฒนา คือโรงเรียนพัฒนาชุมชนและชุมชนก็พัฒนาโรงเรียนควบคู่กันไป ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Mc. Donough and Wheeler (1998 : 18 อ้างถึงใน เรณูมาศ มาอุ่น และคณะ. 2542 : 72) ที่ได้ศึกษาวิจัยการจัดการศึกษาโดยความร่วมมือของชุมชนในพื้นที่ชาวเขา 6 แห่งในประเทศไทย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ภายในโรงเรียน และความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งผลการวิจัยได้พบว่า นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีกว่าเมื่อได้จัดกระบวนการเรียนรู้โดยความร่วมมือของชุมชน ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เข้าไปเรียนในชุมชน และชุมชนได้รับรู้เรื่องราวการเรียนรู้ของนักเรียน พร้อมทั้งให้การส่งเสริม สนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนด้วย นอกจากนี้โดยความร่วมมือของชุมชนยังก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน ที่ทำให้ผู้บริหารโรงเรียนและครูสามารถดำเนินการพัฒนาและปฏิรูปการเรียนรู้ให้กับนักเรียนได้อย่างเต็มศักยภาพ ผลที่ตามมาคือ นักเรียนได้เรียนรู้ในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ท้องถิ่นของตนเอง ตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ของตน ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ภูมิปัญญาสากล สามารถที่จะเลือกรับองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่เหมาะสม

กับการนำมาปรับใช้กับวิธีการดำเนินชีวิตของคนภายในท้องถิ่นของตน พร้อมๆ ไปด้วยกับการพัฒนาตนเองและท้องถิ่นของตนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งหมายถึงการบรรลุเป้าหมายของการศึกษาอย่างแท้จริง คือเรียนรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์แห่งชีวิตตนและสังคม เพื่อการมีชีวิตที่มีคุณค่าและมีมีความสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และข้อ สังเกตจากผู้วิจัยประการหนึ่งก็คือ การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้อย่างดีนั้น ชุมชนจะต้องมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ ในชุมชนที่เป็นพื้นที่วิจัยจัดได้ว่าเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นชุมชนที่พัฒนามาระดับหนึ่ง มีเป้าหมายของการพัฒนาที่ชัดเจน กล่าวคือ ต้องการที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม และภาษาของท้องถิ่นไว้ควบคู่ไปกับการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้น โดยเลือกรับเทคโนโลยีที่เหมาะสม เช่น การพัฒนาอาชีพ พร้อมทั้งพยายามสกัดกั้นสิ่งที่เป็นความชั่วร้ายจากภายนอกไม่ให้เข้ามาแพร่ระบาดในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องยาเสพติด และโรคเอดส์ การที่จะเป็นเช่นนี้ได้ขึ้นอยู่กับผู้นำชุมชนและสมาชิกของชุมชน จากข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้พบว่าผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งมาก มีความรู้และประสบการณ์ทางสังคมสูง และมีวิสัยทัศน์กว้างไกล และสมาชิกของชุมชนมีความสัมพันธ์กันเหนียวแน่น (Unity) มีความรักชุมชน ด้วยลักษณะดังกล่าวจึงทำให้ชุมชนเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง แม้ว่าสภาพเศรษฐกิจของชุมชนจะไม่ดีนัก แต่ก็ไม่จัดเป็นอุปสรรคร้ายแรงที่จะขัดขวางการมีส่วนร่วมและการให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาของโรงเรียน นอกจากนั้น การที่ชุมชนและโรงเรียนมีความสัมพันธ์และความร่วมมือที่ดีระหว่างกัน เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนไปในตัว เพราะพวกเขาได้เรียนรู้วิธีการและเทคโนโลยีใหม่ๆ ในการประกอบอาชีพ ทำให้ได้ผลผลิตและรายได้เพิ่มขึ้น ในขณะที่โรงเรียนได้พัฒนาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน (Social Learning Center) มีใช้จัดการศึกษาให้กับนักเรียนแต่เพียงอย่างเดียว (เรณูมาศ มาอุ่น และคณะ, 2542 : 73)

2) แนวทางการดำเนินงานการให้บุคลากรและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 7 – 8) ได้วางแนวทางการดำเนินงานการให้บุคลากรและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษาไว้ดังนี้

(1) จัดกิจกรรมสนับสนุนให้ผู้ปกครองและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้

(2) สนับสนุนให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียน

(3) รายงานผลการจัดการศึกษาต่อผู้ปกครองและชุมชนอย่างต่อเนื่อง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย

(4) ศึกษาวิจัย เพื่อนำเสนอทางเลือกในการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการเรียนรู้

(5) สนับสนุนให้จัดระบบการติดต่อสื่อสารระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครอง ชุมชน และเครือข่ายผู้ปกครองให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร จนครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตรงตามความต้องการของผู้เรียนและชุมชน การจัดแหล่งการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ นำผลการประเมิน มาวางแผนการเรียนรู้ร่วมกัน โรงเรียนและชุมชนบูรณาการเป้าหมายและกิจกรรมการพัฒนา โรงเรียนและชุมชนไปพร้อมๆ กัน ความร่วมมือของผู้ปกครองถือเป็นปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลสำคัญ ต่อการสร้างคุณภาพโรงเรียน ความเอาใจใส่ดูแลเรื่องการเรียนรู้การสอนของบิดามารดา ของนักเรียนที่บ้าน ตลอดจนมีการประสานความร่วมมือที่บิดา มารดา ผู้ปกครองและสถานประกอบการในชุมชนมอบให้แก่โรงเรียน เช่น การเข้าร่วมประชุม ร่วมจัดทำทะเบียน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสนับสนุนในการจัดการเรียนรู้และสามารถจัดการเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ ร่วมเป็นกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจในกิจกรรมของโรงเรียน ร่วมงานของโรงเรียน ร่วมเป็นวิทยากร ร่วมกิจกรรม ที่มีประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนจนครูผู้สอนพึงพอใจและผู้เรียนยอมรับว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีคุณภาพ จึงนับเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญ

2.4.5 ด้านการทำวิจัยในชั้นเรียน

ในมาตรา 24 ข้อ (5) ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ และในมาตรา 30 ได้กำหนดให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

บัญชา อังสกุล (2545 : 55 อ้างถึงใน เพ็ชรี รูปวิเชตร. 2546 : 17) กล่าวว่า การวิจัยในชั้นเรียน เป็นการวิจัยที่มุ่งแก้ปัญหาในกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน หรือของสถาบันการศึกษาเป็นครั้งๆ ไป โดยส่วนมากจะเป็นการวิจัยปัญหาการเรียนการสอนของครู อาจารย์เฉพาะคน เพื่อ

แก้ปัญหาการเรียนการสอนเฉพาะห้องเรียน ความคิดเรื่องการวิจัยในชั้นเรียนนี้ ได้รับการยอมรับพร้อมๆ กับการปฏิรูปการศึกษา

กาญจนา วัจนสุนทร (2545 : 53 อ้างถึงใน เพ็ชรี รูปวิเชตร. 2546 :17) กล่าวว่า การวิจัยในชั้นเรียนมีความแตกต่างจากวิจัยทั่วไป การวิจัยในชั้นเรียนจะมีความเฉพาะเจาะจง โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

1) เป็นการวิจัยที่ผู้ศึกษา ได้ศึกษาสิ่งที่ตนเองปฏิบัติหรือรับผิดชอบอยู่ เพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาทางงานที่ตนเองปฏิบัติอยู่

2) ปัญหาของการวิจัยมักเป็นปัญหาในการปฏิบัติงานมากกว่าปัญหาทางทฤษฎี

3) เพิ่มบทบาทของครู อาจารย์ ในการตั้งคำถามเกี่ยวกับการเรียนการสอน ด้วยการวิจัยในชั้นเรียนอย่างเป็นระบบ

1) วัตถุประสงค์ของการทำวิจัยในชั้นเรียน

การวิจัยในชั้นเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงพัฒนา แก้ปัญหา การปฏิบัติการการเรียนการสอนของครู อาจารย์ เฉพาะกลุ่ม เฉพาะคน เฉพาะวิชา นอกจากนี้ การวิจัยในชั้นเรียนยังมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา และค้นหาวิธีการเรียนการสอน หรือสื่อที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ที่มีประสิทธิภาพที่สุด ผู้เรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทักษะที่ดีมากที่สุด การวิจัยในชั้นเรียน เป็นการพัฒนาทักษะการสอนของครูอาจารย์อย่างเป็นระบบและช่วยให้ครูและนักเรียนได้มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน (เพ็ชรี รูปวิเชตร. 2546 : 18)

2) แนวคิดและความหมายของการวิจัยในชั้นเรียน

ในปัจจุบันการวิจัยในชั้นเรียน ได้ยึดแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) เป็นหลักในการดำเนินการ ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยการลงมือกระทำต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ต้องการ โดยที่การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ

(1) การวางแผน (บนพื้นฐานของข้อมูลที่พิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว)

(2) การปฏิบัติ

(3) การประเมินผลการปฏิบัติ

จุดเด่นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ วงจรของการวิจัยที่ต่อเนื่องกัน เปรียบเสมือนเกลียว (spiral) กล่าวคือผลของการประเมินการปฏิบัติงานนำไปสู่การวางแผน และการปฏิบัติงานใหม่จนกว่าจะบรรลุผลตามจุดหมายที่ต้องการอย่างแท้จริงแบบจำลอง (Model) ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ของเคมมิสและแมกเทกการ์ด (Kemmis and McTaggart : 1998)

แห่งมหาวิทยาลัยเดคิน (Deakin) ประเทศออสเตรเลีย ซึ่งเป็นแบบจำลองง่ายๆ ที่นิยมใช้กัน
อย่างแพร่หลาย โดยมีกิจกรรมในกระบวนการวิจัยดังนี้

- (1) วางแผน (Plan)
- (2) ปฏิบัติตามแผนและสังเกตผลการปฏิบัติ (act and observe)
- (3) สะท้อนความคิด (reflect) คือ การทบทวนผลการปฏิบัติอย่างพินิจ

พิจารณาร่วมกัน (กรมวิชาการ. 2544 : 4 – 5)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544 : 6) กล่าวว่า
การวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง การวิจัยที่ทำโดยครูในชั้นเรียน โดยมีจุดประสงค์เพื่อแก้ปัญหา
ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน มีการดำเนินการที่มีแผนชัดเจนกระทำอย่างรวดเร็วสามารถนำผลมาใช้ได้
ทันที ในระหว่างการทำวิจัยจะมีการสะท้อนข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานต่างๆ ซึ่งผลที่ได้นั้น
จะนำมาปรับปรุงการเรียนการสอน โดยมีจุดเน้นที่เป็นประโยชน์ต่อตัวนักเรียนมากที่สุด
กระบวนการทำวิจัยในชั้นเรียนจะมีการทำอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะได้ผลตามเป้าหมายที่ต้องการ

จากความหมายจะเห็นได้ว่าการวิจัยในชั้นเรียนเป็นงานวิจัยที่มีความ
เฉพาะเจาะจงและต่างจากการวิจัยทางการศึกษาทั่วไป ดังนี้

(1) ที่มาของการวิจัย การวิจัยในชั้นเรียนเกิดจากสภาพปัญหาหรือข้อข้องใจ
ที่พบจากการจัดการเรียนการสอนของครู ครูที่มีความต้องการที่จะแก้ปัญหานั้นด้วยกระบวนการ
การวิจัยที่สำคัญอย่างยิ่งปัญหาวิจัยเกิดขึ้นจากความคิดของครูเองมากกว่าความคิดจากผู้อื่น

(2) ขอบเขตของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัยในชั้นเรียนจะค่อนข้างแคบ
และเฉพาะเจาะจง กล่าวคือ

ก. ปัญหาวิจัยของการวิจัยในชั้นเรียนที่อาจจะเป็นประเด็นเล็กๆ เช่น
การอ่านออกเสียงคำควบกล้ำ ร ล ว ไม่ได้ การแก้โจทย์ปัญหาเกี่ยวกับเศษส่วนไม่ได้
การเขียนบรรยายภาพด้วยตนเองไม่ได้ การใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารไม่ได้ และการขาด
ความรับผิดชอบของนักเรียน เป็นต้น แต่ปัญหาที่กล่าวมานี้ จะมีความหมายต่อการเรียนการสอน
ของครูโดยตรง

ข. ประชากรที่ใช้ศึกษาจะเน้นที่ตัวนักเรียน ตัวครู กระบวนการสอน
รวมทั้งสภาพแวดล้อมในห้องเรียน ทั้งนี้การวิจัยอาจมุ่งเน้นที่เพียงนักเรียนเฉพาะราย นักเรียน 1
ห้อง หรือหลายๆ ห้องเรียน ซึ่งครูผู้ที่ต้องทำวิจัยมีส่วนรับผิดชอบจัดการเรียนการสอนอยู่ด้วย

ค. การนำผลการวิจัยในชั้นเรียนไปใช้มุ่งเน้นที่การพัฒนาการเรียน
การสอนของครูโดยตรง ไม่ได้นำไปใช้อ้างอิงในวงกว้าง

(3) การดำเนินการวิจัยจะกระทำไปคู่กับการจัดการเรียนการสอนของครูตามปกติ โดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนโดยนักเรียนไม่รู้สึกว่าตนเองกำลังถูกวิจัย

(4) ครูเป็นผู้ดำเนินการวิจัยด้วยตนเอง หรือเรียกว่าครูเป็นศูนย์กลางของการวิจัยโดยครูอาจทำวิจัยเพียงคนเดียว หรือร่วมวิจัยกับคณะครูหรือร่วมวิจัยกับนักวิชาการหรือศึกษานิเทศก์ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับขอบเขตของการวิจัยที่กำหนดไว้

(5) กระบวนการวิจัยมีการเชื่อมโยงการสะท้อนความคิดกับการปฏิบัติ กล่าวคือ มีการเน้นการสะท้อนความคิดที่เกิดจากการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนของครู โดยการทบทวนทั้งก่อน ระหว่าง และหลังจากการทำวิจัยในชั้นเรียน

(6) ความยืดหยุ่นของวิธีการวิจัย การวิจัยในชั้นเรียนใช้วิธีการวิจัยที่ปรับได้เหมาะสมตามสภาพการเรียนการสอนของครู ตัวอย่างเช่นครูใช้การวิจัยเชิงทดลองที่ประยุกต์ให้กลมกลืนกับการสอนของครู โดยนักเรียนไม่รู้สึกว่าถูกทดลอง ครูวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติที่ไม่ซับซ้อน เช่น ความถี่ ค่าเฉลี่ย เป็นต้น การสร้างเครื่องมือที่อาจจะขาดน้ำหนักของความเที่ยงตรงไปบ้าง แต่ครูอาจมีการใช้กับนักเรียนหลายๆ ครั้ง ที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ ผลจากการวิจัยควรใช้ประโยชน์โดยตรงกับครูที่ทำวิจัยในชั้นเรียนนั้น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 7)

เนื่องจากการวิจัยในชั้นเรียนมีความเฉพาะเจาะจงที่แตกต่างจากการวิจัยทั่วไป ดังนั้นการวิจัยในชั้นเรียนจึงมีลักษณะสำคัญๆ ดังนี้

(1) เป็นการวิจัยที่ไม่ได้มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ใหม่ แต่เน้นที่การสะท้อนปัญหาที่ครูประสบอยู่ อันได้แก่ปัญหาที่ครูพบขณะจัดการเรียนรู้อันแก่นักเรียน ซึ่งเป็นปัญหาที่ใกล้ตัว ไม่ใช่ปัญหาจากภายนอก

(2) เป็นการวิจัยที่ดำเนินการโดยครูคนเดียวหรือการมีส่วนร่วมของคณะครูและนักวิจัยภายนอกให้การสนับสนุนก็ได้

(3) เป็นการวิจัยที่มุ่งผลในการปฏิบัติจริง มุ่งเน้นการปรับปรุงวิธีการเดิมให้เหมาะสม หรือเปลี่ยนแปลงวิธีการใหม่ที่ดีกว่าเดิม

(4) เป็นการวิจัยที่มีการตรวจสอบวิธีการปฏิบัติงานโดยทันที และครูผู้ทำการวิจัยจะเป็นคนวิเคราะห์และพิจารณาผลของการปฏิบัติงานที่ใช้กระบวนการวิจัย (กรมวิชาการ. 2544 : 6)

กล่าวโดยสรุปคือ เนื่องจากภาระหน้าที่หลักของครูคือการจัดการเรียนรู้หรือการสอน ดังนั้นการวิจัยในชั้นเรียนของครูจะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อภาระหน้าที่หลักของครูต้องรู้จักบริหารเวลาให้มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการวิจัยของครู จะต้องเป็นวิธีการ

ที่มีระบบ ไม่ยุ่งยากและเสียเวลามากเกินไป นอกจากนี้ครูพึงระลึกอยู่เสมอว่า การดำเนินการวิจัยในทุกขั้นตอนจะเกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์ต่อนักเรียนหรือไม่ มากน้อยเพียงใด เพราะเป็นจริยธรรมในการวิจัยที่ครูต้องคำนึงถึงอย่างมากนั่นเอง

3) รูปแบบของการวิจัยในชั้นเรียน

การวิจัยในชั้นเรียนในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการทางการศึกษา อาจแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ โดยจำแนกตามผู้ดำเนินการวิจัยและเป้าหมายในการแก้ไขปัญหา ดังนี้ คือ การวิจัยปฏิบัติการโดยครูเพียงคนเดียว (Individual Teacher Action Research) การวิจัยปฏิบัติการแบบร่วมมือ (Collaborative Action Research) การวิจัยปฏิบัติการระดับโรงเรียน (Statewide Action Research) มีรายละเอียด ดังนี้

(1) การวิจัยโดยครูเพียงคนเดียว (Individual Teacher Action Research)

การทำวิจัยปฏิบัติการลักษณะเช่นนี้ เป็นการวิจัยที่จัดทำขึ้นเมื่อครูพบปัญหาในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนแล้ว ครูต้องการที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยใช้กระบวนการวิจัยด้วยตัวของครูเอง หรือครูที่ต้องการที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยขอความช่วยเหลือหรือมีผู้คอยให้คำปรึกษา เป้าหมายการทำวิจัยก็เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนในชั้นเรียนของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการจัดการเรียนรู้วิธีการสอนหรือสื่อการเรียนรู้ รวมทั้งการเรียนรู้และพฤติกรรมของนักเรียน โดยครูจะต้องพยายามค้นหาเทคนิคหรือวิธีการแก้ไขปัญหาให้ผู้เรียนมีความสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพที่มีอยู่ โดยอาจต้องอาศัยข้อมูลจากหลายๆ แหล่ง ทั้งข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน ผู้ปกครอง หรือสภาพแวดล้อมที่บ้าน ในขั้นตอนการทำงานทั้งหมดเป็นความสามารถที่จะใช้ข้อมูล และการแปลผล

ข้อมูลของครูเพียงคนเดียว การวิจัยประเภทนี้เรียกว่า การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research) โดยเน้นให้ครูใช้ห้องเรียนของตนเองเป็นเสมือนห้องทดลอง กระทำการปรับปรุงทั้งการสอนและการเรียนของผู้เรียน ผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยตรงคือผู้เรียน ขณะเดียวกันยังส่งผลให้ครูได้พัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย โดยรูปแบบการวิจัย สามารถศึกษาจากนักเรียนเพียงคนเดียว (case study) หรือศึกษาวิจัยทั้งห้องเรียน ซึ่งแล้วแต่ขนาดผลกระทบของปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องเรียนนั่นเอง

(2) การวิจัยในชั้นเรียนแบบร่วมมือ (Collaborative Action Research)

การวิจัยในชั้นเรียนลักษณะนี้ เป็นการวิจัยที่จัดทำขึ้นเมื่อครู 2 คน พบปัญหาในการจัดการเรียนรู้ที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน จากนั้นจึงวางแผน การทำวิจัยร่วมกัน ครูที่ทำวิจัยลักษณะนี้อาจอยู่ในโรงเรียนเดียวกันหรือต่างโรงเรียนกันก็ได้ แต่ต้องมีปัญหาที่มุ่งแก้ไขเหมือนกัน การวิจัยในชั้นเรียนแบบร่วมมือ จึงเป็นการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาในชั้นเรียนหนึ่งชั้นเรียนหรือหลายชั้นเรียน

ก็ได้ ดังนั้นจำนวนของครูที่เข้าร่วมวิจัยจึงมีตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป นอกจากนี้ในการดำเนินการวิจัย อาจจะมีนำผู้ที่สามารถให้ข้อมูลหรือข้อเสนอแนะมาร่วมใน กระบวนการวิจัยด้วย เช่น ผู้บริหาร โรงเรียนหรือผู้ปกครอง เป็นต้น การวิจัยลักษณะนี้ จะมีประโยชน์ที่จะช่วยพัฒนาทักษะการวิจัย และเทคนิคการดำเนินงานของครูผู้สอนด้วย เนื่องจากทีมวิจัยประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถและมุมมองต่างกัน จึงเป็นประโยชน์ในด้านการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ระหว่างนักวิจัย

(3) การวิจัยในระดับโรงเรียน (Statewide Action Research) การวิจัยในระดับ โรงเรียนเป็นการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาของโรงเรียน โดยมีผู้บริหารโรงเรียนเป็น หัวหน้าทีม โดยคณะวิจัยประกอบด้วยคณะครู บุคลากรอื่นในโรงเรียน รวมทั้งชุมชนและ คณะที่ปรึกษาจากภายนอก การวิจัยปฏิบัติการระดับโรงเรียนจะเน้นการปรับปรุง/พัฒนาโรงเรียน

(4) ใน 3 ด้าน คือ การปรับปรุงหรือพัฒนาโรงเรียน การพัฒนานักเรียน และการเพิ่มพูน ความรู้ของบุคลากรฝ่ายต่างๆ การวิจัยในระดับโรงเรียนเป็นการวิจัยที่ซับซ้อน ที่สุด ที่มุ่งหวังให้บุคลากรทุกคนของโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำวิจัย อย่างไรก็ตาม การวิจัยในระดับโรงเรียนนี้จะเอื้อประโยชน์ให้บุคลากรของโรงเรียน สามารถทำงานเป็นทีมได้ มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำให้บุคลากรทุกคนในโรงเรียนรับรู้ ถึงปัญหาของโรงเรียนอันจะนำไปสู่การร่วมกันปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์และความสำเร็จของ โรงเรียนต่อไป (สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา. 2544 : 9 – 10)

4) ขั้นตอนการวิจัยในชั้นเรียน

ทิวตัน มณีโชติ (2543 : 2-3 อ้างถึงใน ประทีป แสงเปี่ยมสุข. 2544 : 7) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนไว้ว่ามีขั้นตอนดังนี้

(1) ระบุปัญหาได้อย่างชัดเจน ครูผู้สภาพการจัดการเรียนรู้ และระบุได้ว่ามี จุดใดบ้างที่ยังบกพร่องหรือต้องพัฒนา รวบรวมและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาแล้วพิจารณา ว่าปัญหาใดบ้างที่สามารถแก้ไขได้ด้วยกระบวนการวิจัย

(2) ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับปัญหา เมื่อระบุปัญหาได้แล้ว ครูต้องศึกษา เรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้นอย่างละเอียด โดยศึกษาจากเอกสารและสอบถามผู้รู้ รวมทั้งศึกษาว่ามีครูวิจัยปัญหาดังกล่าวไว้บ้าง ผลการศึกษาวิจัยของเขาเป็นอย่างไร ถ้าพบว่ามีงานวิจัยที่ตรงกับ ปัญหาของเราและผลการวิจัยสรุปว่าเป็นวิธีการที่ดี ครูก็นำผลการวิจัยนั้นมาทดลองใช้ ในการพัฒนาการเรียนการสอนในชั้นเรียนของตนได้เลย หากไม่ตรงนัก ครูต้องประมวลแล้ว สรุปว่า ปัญหาของเรานั้นมีวิธีการแก้ไขอย่างไรบ้าง และสรุปให้ได้ว่า แต่ละวิธีมีจุดเด่นจุดด้อย ใดอย่างไร เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนในชั้นเรียนของเราหรือไม่ ท้ายที่สุด ครูเลือกวิธี ที่เห็นว่าดี เหมาะสม และเป็นไปได้มากที่สุด อาจจะวิธีเดียว หรือหลายวิธีก็ได้

(3) ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหาที่เลือก ศึกษา รายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนและรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนของวิธีการแก้ปัญหาที่เลือก จากนั้น ทำแผนดำเนินการและเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือรวบรวมข้อมูล และเตรียมการดำเนินการ แต่ละขั้นตอน

(4) ดำเนินการทดลองหรือศึกษาตามขั้นตอนที่กำหนดในแผนดำเนินการ โดย ก่อนการทดลองควรรวบรวมข้อมูลส่วนที่เป็นปัญหาหรือต้องการพัฒนา เช่น ทดสอบ ความสามารถการสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนที่ทำการทดลอง ระหว่างดำเนินการอาจมีการรวบรวมข้อมูล และเมื่อดำเนินการทดลองเสร็จก็ทำการทดสอบความสามารถการสะกดคำ ภาษาไทยของนักเรียนที่ทำการทดลองอีกครั้งหนึ่ง โดยอาจจะใช้แบบทดสอบชุดเดิมหรือชุดใหม่ที่เทียบเคียงกัน

(5) วิเคราะห์ข้อมูล เปรียบเทียบผลการทดสอบระหว่างก่อนกับหลังทดลอง ว่ามีการพัฒนาการขึ้นหรือไม่ อาจจะวิเคราะห์ห้อยลงไปเพื่อแยกแยะว่าจุดใดพัฒนาขึ้น จุดใด ยังไม่พัฒนา หรือเปรียบเทียบระหว่างวิธีต่างๆ กรณีทดลองหลายวิธี

(6) สรุปผลการวิจัยและนำผลการวิจัยไปใช้ สรุปว่าวิธีที่ทำการทดลองดีหรือไม่ หรือวิธีใดดีที่สุด และเมื่อนำไปแก้ปัญหาหรือพัฒนาจริงหรือต้องปรับปรุงจุดใดบ้าง

ดังนั้นการทำวิจัยในชั้นเรียน ถือเป็นสิ่งที่ครูผู้สอนต้องทำตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ ที่ให้ใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ และเป็นไปตาม มาตรฐานการประเมินภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาที่ระบุ ให้ครูผู้สอนทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อีก 2 เรื่องเป็นอย่างน้อย เพราะครูเป็นผู้ใกล้ชิดกับ นักเรียนในชั้นเรียนมากที่สุด รู้ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ นักเรียน โดยผู้บริหารโรงเรียนมีส่วนช่วยสนับสนุนทรัพยากรและให้คำแนะนำ การปฏิรูปกระบวนการ เรียนรู้ในปัจจุบัน ถือว่าการวิจัยในชั้นเรียนเป็นเครื่องมือสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้ครูได้มีการพัฒนา วิชาชีพของตนเอง ทั้งนี้เพราะข้อความรู้ที่ครูค้นพบ ซึ่งมาจากการดำเนินการที่มีระบบระเบียบ เชื่อถือได้ สามารถทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ สร้างเสริมศักยภาพและมีพัฒนาการ การเรียนรู้ ที่ดีขึ้น ในส่วนตัวครู สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้อีก ทำให้เกิดการพัฒนา เทคนิค วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนยังเอื้อประโยชน์ให้แก่ ผู้ที่มีส่วนร่วม สร้างพลังในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริมบรรยากาศการทำงานร่วมกัน อันเกิดจากทุกฝ่ายได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน รวมทั้งยอมรับในข้อค้นพบ ที่ได้ดำเนินการร่วมกัน มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยและการใช้ประโยชน์ของการวิจัย จะเอื้อ ประโยชน์ไปสู่ผู้เรียน ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลจากการดำเนินการจัดการเรียนรู้ของครูโดยตรง หากครู

ทุกคนได้เรียนรู้ มีความรู้ความเข้าใจในการทำวิจัยในชั้นเรียน ผลจากการศึกษาวิจัยในชั้นเรียน จะช่วยสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาการเรียนรู้ ของนักเรียนได้เป็นอย่างดีและได้ผลมากกว่าเดิมที่เป็นอยู่

2.4.6 ด้านการวัดผลและประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง

การวัดผลและประเมินผลการศึกษา เป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของการเรียน การสอน เพราะจะเป็นข้อมูลให้ครูผู้สอนนำไปพิจารณาหาวิธีการในการปรับปรุงการเรียน การสอน เพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ การวัดผลและประเมินผล เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งอาจดำเนินการได้ในทุกขั้นตอนของกิจกรรม ตั้งแต่เริ่มเรียน หลังเรียน และความคงทนของผลการเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ที่ดี จะต้องมีการวางแผนล่วงหน้า มีการใช้วิธีการประเมินผลการเรียนรู้ที่หลากหลาย และจะต้องให้ ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนด้วย อันจะนำไปสู่การพัฒนาแก้ไขปรับปรุงตนเองของผู้เรียนและ กระบวนการเรียนรู้ต่อไป

1) การประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Evaluation)

การประเมินผลการเรียนรู้ที่ดีจะต้องมีการประเมินตามสภาพที่แท้จริงที่เกิดขึ้น และมีหลากหลายวิธีการสำหรับการเรียนรู้ในวิชาหนึ่ง การประเมินตามสภาพจริง คือการวัด และประเมินกระบวนการทำงานในด้านสมอง การคิดและจิตใจของผู้เรียนอย่างตรงไปตรงมา ตามสิ่งที่ผู้เรียนได้กระทำตลอดเวลาที่เรียนรู้อยู่ในกระบวนการวิชานั้นๆ (อรทัย และสุวิทย์ มูลคำ. 2544 : 23 อ้างถึงใน เพ็ชรี รูปวิเชตร. 2546 : 23) การประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงนี้ จะต้องมีการวางแผนคู่ไปกับการเลือกวิธีการสอนหรือการเรียนรู้ว่าจะให้ผู้เรียนได้เรียนอะไร อย่างไร และจะวัดผลการเรียนรู้อย่างไร เมื่อใด เป็นต้น

นอกจากนี้สำนักงานทดสอบทางการศึกษา (กรมวิชาการ. 2544 : 16) ได้ให้ความหมายของการวัดผลและประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง (Authentic Assessment) หมายถึง เป็นการประเมินจากการปฏิบัติงานหรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยงานหรือกิจกรรมที่ มอบหมายให้ผู้เรียนปฏิบัติ จะเป็นงานหรือสถานการณ์ที่เป็นจริง (Real life) หรือใกล้เคียงกับชีวิตจริง จึงเป็นงานที่มีสถานการณ์ซับซ้อน (Complexity) และเป็นองค์รวม (Holistic) มากกว่างาน ปฏิบัติในกิจกรรมการเรียนรู้ทั่วไป วิธีการประเมินสภาพจริงไม่มีความแตกต่าง จากการประเมิน จากการปฏิบัติ (Performance Assessment) เพียงแต่อาจมีความยุ่งยากในการประเมินมากกว่า เนื่องจากเป็นสถานการณ์จริง หรือต้องจัดสถานการณ์ให้ใกล้เคียง แต่จะเกิดประโยชน์กับ ผู้เรียนมาก เพราะจะทำให้ทราบความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน ว่ามีจุดเด่นและข้อบกพร่อง ในเรื่องใด อันจะนำไปสู่การแก้ไขที่ตรงประเด็นที่สุด

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการประเมินอย่างครอบคลุมด้วยการสังเกต การบันทึกในแต่ละชั่วโมงของการเรียนรู้ การเก็บผลงานของผู้เรียนที่เรียกว่าแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) การให้ผู้เรียนทำรายงานเดี่ยวหรือทำเป็นกลุ่ม การให้ผู้เรียนทดสอบเล็กๆ บ่อยๆ ครั้ง หรือให้ผู้เรียนได้สรุปผลการเรียนรู้ด้วยตนเองที่เรียกว่า การประเมินผล การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self Assessment) การให้ผู้เรียนทำงานตามมอบหมาย เช่น การลงมือปฏิบัติจริงหรือทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น แสดงละคร จัดบอร์ด จัดนิทรรศการ โครงการวิทยาศาสตร์ แล้วครูผู้สอนสังเกต ทำบันทึก ให้คะแนนด้วยตนเอง หรือให้ผู้เรียนได้ร่วมให้คะแนนตนเองและเพื่อน

ลักษณะสำคัญของการประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ประกอบไปด้วยลักษณะเฉพาะตามที่ อรรถัย และสุวิทย์ มูลคำ (2544 : 26 อ้างถึงใน เพ็ชรี รูปวิเชตร. 2546 : 24) กล่าวไว้ดังต่อไปนี้

- (1) ทำการประเมินไปพร้อมๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สามารถกระทำได้ทุกเวลา ทุกสถานการณ์
- (2) เน้นการพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญและให้ความสำคัญของการพัฒนาจุดเด่นของผู้เรียนเพื่อส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนให้มากยิ่งขึ้น
- (3) เน้นการประเมินตนเองของผู้เรียน หรือกลุ่มผู้เรียนประเมินกันเองภายในกลุ่มหรือทั้งชั้นเรียน
- (4) เน้นการวัดความสามารถในการคิดระดับที่สูง เช่น การวิเคราะห์ การสังเคราะห์
- (5) การมีส่วนร่วมระหว่างผู้เรียน ครู และผู้ปกครองหรือผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ
- (6) ใช้ข้อมูลที่หลากหลายมีการเก็บข้อมูลเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่าลักษณะการประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง คือ การมีการเก็บรวบรวมข้อมูลของการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง และใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสมกับความเป็นจริง เช่น แบบบันทึกในแต่ละครั้งของการเรียนรู้ การสังเกต การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการหรือเป็นทางการ หลักฐานหรือแฟ้มสะสมงาน ผลงานที่แสดงออกมา การทดสอบย่อย การตรวจแบบฝึกหัด โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ประเมิน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินผลตนเอง ให้กลุ่มในห้องเรียนได้ประเมินผลงานของเพื่อนในชั้นด้วยวิธีการนี้ จะไม่สร้างความเครียดให้ผู้เรียนที่จะต้องอ่านหนังสือมาสอบที่เดียวเพียง 1 หรือ 2 ครั้ง แล้วสรุปผลออกมาทันที

2) การประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเองและการประเมินผลด้วยกลุ่ม (Self Assessment and Peer Review)

การประเมินผลด้วยตนเอง คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองว่าตัวเองมีการเรียนรู้อะไรบ้าง และมีความสำเร็จเป็นที่น่าพึงพอใจหรือไม่ หรือมีสิ่งใดบ้างที่ตัวผู้เรียนจะต้องปรับปรุงแก้ไข ทั้งนี้การประเมินผลด้วยตนเองก็เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นผลงานของตนเอง ได้สรุปเรื่องราวของการเรียนรู้ของตนเอง ด้วยการนึกย้อนกลับไปหาข้อมูลเดิมและประยุกต์กับข้อมูลใหม่ที่ตนเองได้เกี่ยวข้อง (เพ็ชรี รูปวิเชตร. 2546 : 25)

วิธีการให้ประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง อาจใช้ในบางกิจกรรม เช่น กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างผลงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ורתัย และสุวิทย์ มูลคำ (2544 : 27 อ้างถึงใน เพ็ชรี รูปวิเชตร. 2546 : 25) กล่าวว่า การประเมินผลด้วยตนเองเป็นการประเมินความสำเร็จ ความภาคภูมิใจ โดยให้ผู้เรียนคัดเลือกผลงานที่ดีมาทำการประเมิน ครูผู้สอนต้องแนะนำวิธีการ วิเคราะห์จุดดีจุดบกพร่องของงานก่อนการตัดสินใจให้คะแนน

การประเมินผลด้วยกลุ่มหรือเพื่อน เป็นการกำหนดให้ผู้เรียนทุกคนได้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของหรือมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้เพิ่มเติมที่ และรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะหรือคำวิจารณ์ที่มีหลักการในระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง ดังที่ ורתัย และสุวิทย์ มูลคำ แสดงความคิดเห็นว่า การประเมินผลด้วยเพื่อนหรือกลุ่มนี้ ควรมีการกำหนดวันหรือเวลาของการประเมินกลุ่มล่วงหน้าและประเด็นที่จะให้ประเมิน มีการแนะนำวิธีการประเมินคร่าวๆ ไว้ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความคิดที่มีความหลากหลาย

3) หลักการวัดและประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

เพื่อให้การวัดและประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 สอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษา กระบวนการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และถูกต้องตามหลักการวัดและประเมินผลการเรียน จึงกำหนดหลักการวัดและประเมินผลการเรียนไว้ดังนี้

(1) สถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบประเมินผลการเรียนของผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม

(2) การวัดและประเมินผลการเรียนต้องสอดคล้องและครอบคลุมมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

(3) การประเมินผลการเรียนต้องประกอบด้วย การประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาผู้เรียน การจัดการเรียนการสอน และการประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียน

(4) การประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนการสอน ต้องดำเนินการด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัด ธรรมชาติของวิชา และระดับช่วงชั้นของผู้เรียน

(5) ให้มีการประเมินความสามารถของผู้เรียน ในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนสื่อความในแต่ละช่วงชั้น

(6) ให้มีการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในแต่ละช่วงชั้น

(7) ให้มีการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับชาติ ในแต่ละช่วงชั้น

(8) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตรวจสอบผลการประเมินผลการเรียนได้

(9) ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนระหว่างสถานศึกษาและรูปแบบการศึกษาต่างๆ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 24)

4) แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

เป้าหมายสำคัญของการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ เพื่อนำผลการประเมินไปพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ โดยการนำผลการประเมินไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียน โดยตรงและนำไปปรับปรุงแก้ไขการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งนำไปใช้ในการพิจารณาตัดสินความสำเร็จทางการศึกษาของผู้เรียนอีกด้วย สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 13-24) ได้เสนอแนวทางการปฏิบัติไว้ดังนี้

(1) การประเมินผลการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ครูผู้สอนและสถานศึกษาควรดำเนินการประเมินผลในลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้

ก. การประเมินผลก่อนเรียน เป็นหน้าที่ของครูผู้สอนในแต่ละวิชา ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต้องประเมินผลก่อนเรียน เพื่อหาสารสนเทศของผู้เรียนในเบื้องต้นสำหรับนำไปจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพื้นฐานของผู้เรียน ตามแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่จะไม่นำผลการประเมินนี้ไปใช้ในการพิจารณาตัดสินผลการเรียน

ข. การประเมินระหว่างเรียน เป็นการประเมินเพื่อมุ่งตรวจสอบพัฒนาการของผู้เรียนว่าบรรลุตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังในการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ครูได้วางแผนไว้หรือไม่ ทั้งนี้สารสนเทศที่ได้จากการประเมินไปสู่การปรับปรุงแก้ไข

ข้อบกพร่องของผู้เรียน และส่งเสริมผู้เรียนที่มีความรู้ ความสามารถให้เกิดพัฒนาการสูงสุดตามศักยภาพ

ค. การประเมินเพื่อสรุปผลการเรียน การประเมินเพื่อสรุปผลการเรียนเป็นการประเมินเพื่อมุ่งตรวจสอบความสำเร็จของผู้เรียน เมื่อผ่านการเรียนรู้ในช่วงเวลาหนึ่งหรือสิ้นสุดการเรียนรายวิชาปลายปี/ปลายภาค ประกอบด้วย การประเมินหลังเรียน หมายถึงเป็นการประเมินผู้เรียนในเรื่องที่ได้เรียนจบแล้ว เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามผลการเรียนที่คาดหวังหรือไม่ เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับผลการประเมินก่อนเรียนแล้ว ผู้เรียนเกิดพัฒนาการขึ้นมากน้อยเพียงไร ทำให้สามารถประเมินได้ว่า ผู้เรียนมีศักยภาพในการเรียนรู้เพียงไร และการจัดกระบวนการเรียนรู้มีประสิทธิภาพในการพัฒนาผู้เรียนเพียงไร ข้อมูลจากการประเมินภายหลังการเรียน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้และซ่อมเสริม ส่วนการประเมินผลการเรียนปลายปี / ปลายภาคเป็นการประเมินผลเพื่อตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในการเรียนรายวิชาต่างๆ ตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ปีที่ 4-6 และมีมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายภาค สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 การประเมินผลนี้ นอกจากจะมีจุดประสงค์เพื่อการสรุปตัดสินความสำเร็จของผู้เรียนในการเรียนสาระการเรียนรู้รายปี / รายภาคเป็นสำคัญแล้ว ยังใช้เป็นข้อมูลสำหรับปรับปรุงแก้ไข ซ่อมเสริมผู้เรียนที่ไม่ผ่านการประเมินผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของรายวิชา ให้เกิดพัฒนาการและมีผลการเรียนตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ด้วย

(2) การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนในทุกช่วงชั้นการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามความถนัดและความสนใจให้เต็มศักยภาพ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบ และวิธีการที่เหมาะสม ผู้เรียนต้องผ่านเกณฑ์การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามที่สถานศึกษากำหนด จึงจะผ่านเกณฑ์การประเมินช่วงชั้น

(3) การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นการประเมินด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่สถานศึกษากำหนดขึ้นสำหรับพัฒนาผู้เรียนเป็นกรณีพิเศษเพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างเอกลักษณ์เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียน สถานศึกษาและชุมชนของสถานศึกษา การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นการประเมินเชิงวินิจฉัย

(4) การประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนสื่อความ เป็นการประเมินศักยภาพของผู้เรียนในการอ่านหนังสือ เอกสารและสื่อต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง คล่องแคล่ว แล้วนำมาคิดสรุปเป็นความรู้ความเข้าใจของตน ความสามารถในการคิดวิเคราะห์เนื้อหาสาระของเรื่อง ที่อ่าน ซึ่งนำไปสู่การสังเคราะห์สร้างสรรค์ และแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ และความสามารถในการถ่ายทอดความคิดเหล่านั้นด้วยการเขียนสื่อความ ที่สะท้อนถึงสติปัญญา ความรู้ความเข้าใจ ความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ แก้ปัญหา และสร้างสรรค์จินตนาการอย่างเหมาะสมและมีคุณค่า พร้อมด้วยประสบการณ์และทักษะในการเขียนที่มีสำนวนภาษาถูกต้อง มีเหตุผลและลำดับขั้นตอนในการนำเสนอ ที่สามารถสร้างความเข้าใจแก่ผู้อ่าน ได้อย่างชัดเจน ตามระดับของมาตรฐานช่วงชั้นอย่างแท้จริง การประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนสื่อความ เป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่ง que ผู้เรียนทุกคนจะต้องได้รับการประเมินผ่านเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด จึงจะได้รับการตัดสินให้ผ่านการศึกษาแต่ละช่วงชั้น การประเมินดังกล่าวเป็นมาตรการสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษา เพราะมาตรการดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนทุกคนให้ได้รับการฝึกฝนให้มีความสามารถในการอ่าน การคิดวิเคราะห์ และการเขียนสื่อความ อันเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ในทุกๆ ด้านอย่างจริงจัง ในขณะเดียวกัน ก็เป็นมาตรการเพื่อแก้ปัญหาความอ่อนด้อยของความสามารถในการเขียนสื่อความของผู้จบการศึกษาทุกระดับอีกด้วย

(5) การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับชาติ (National Test) เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนด้วยแบบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เป็นมาตรฐานระดับชาติ ซึ่งดำเนินการโดยหน่วยงานที่จัดการศึกษาระดับชาติ ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ หรือหน่วยงานที่มีหน้าที่หรือได้รับมอบหมาย การประเมินผลดังกล่าวมีจุดหมายเพื่อตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและคุณภาพการศึกษาของชาติ ในขณะเดียวกันก็สามารถส่งผลย้อนกลับ ไปให้สถานศึกษาปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้เช่นเดียวกัน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง เป็นการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริงของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยการมีส่วนร่วมของครูผู้สอน นักเรียน และผู้ปกครอง ครูผู้สอนและสถานศึกษาจะต้องดำเนินการวางแผนและจัดทำเครื่องมือในการวัดผลและประเมินผลให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา กิจกรรม และความแตกต่างระหว่างบุคคล ดำเนินการวัดและประเมินผลควบคู่ไปในการเรียนรู้อ จัดทำเอกสารหลักฐานการประเมินผลการเรียนรู้ให้ถูกต้อง ครบถ้วน ตามระเบียบการวัดและประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เช่น

มีการประเมินผลการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การประเมินการอ่าน ทักษะการคิดวิเคราะห์ และเขียนสื่อความ เป็นต้น เพื่อนำผลการประเมินย้อนกลับให้ผู้เรียนและผู้ปกครองได้ทราบ อาจทำในรูปตารางแสดงพัฒนาการผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นรายบุคคล รายวิชา จึงนับได้ว่าเป็นกระบวนการตรวจสอบผลการเรียนรู้และพัฒนาการต่างๆ ของผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อนำผลไปใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนให้ผู้เรียนบรรลุมาตรฐานที่กำหนดไว้และใช้เป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจผลการเรียน สถานศึกษาจะต้องรับผิดชอบการวัดและประเมินผลการเรียนให้เป็นไปอย่างเหมาะสมมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ให้ผลการประเมินถูกต้องตามสภาพความรู้ ความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน ในขณะเดียวกันการดำเนินการวัดผลและประเมินการเรียนของสถานศึกษาจะต้องมีการวางแผนการปฏิบัติที่มีคุณภาพ สามารถรองรับการประเมินภายในและการประเมินภายนอกตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาได้

2.4.7 ด้านการให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวดที่ 4 มาตรา 25 ได้กำหนดไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น โรงเรียนทุกแห่งซึ่งมีหน้าที่ดำเนินงานให้สนองนโยบายของพระราชบัญญัติการศึกษาดังกล่าว จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักและใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ และดำเนินการเพื่อให้เกิดแหล่งเรียนรู้ขึ้นในโรงเรียนและในชุมชนท้องถิ่น

1) แนวคิดและความหมายของแหล่งการเรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้มีอยู่ทั่วไป ที่สำคัญคือโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน สถานที่ต่างๆ สิ่งแวดล้อม บุคคลทั้งเพื่อนเรียนและบุคคลในชุมชนล้วนแต่เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้สัมผัส ได้สำรวจ ได้สังเกต ได้ซักถาม สัมภาษณ์ ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงและเกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 26) ได้ให้แนวคิดในการให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ไว้ว่า การให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ อาจทำได้โดยสถานศึกษารวบรวมแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน และจัดทำทะเบียนแหล่งการเรียนรู้ จัดทำคู่มือแนะนำแนวทางการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งการเรียนรู้ จัดกิจกรรม

การเรียนรู้ที่สนับสนุนการศึกษาด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ และจัดทำเครือข่ายการเรียนรู้
ในชุมชน

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 43) นิยามความหมายของแหล่งการเรียนรู้
หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียน
ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้าง
ให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

2) แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้

แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาสื่อเทคโนโลยี แหล่ง
การเรียนรู้ที่หลากหลายให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 7 – 8) กำหนด
ไว้ดังนี้

- (1) สถานศึกษา ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้
ที่หลากหลาย
- (2) ครูทุกคนพัฒนาสื่อ เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนที่มี
ความแตกต่างกัน
- (3) ส่งเสริมการวิจัยพัฒนาสื่อเพื่อการเรียนรู้อย่างหลากหลาย
- (4) ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องประสานร่วมมือกันกำหนดจัดทำและพัฒนาแหล่ง
เรียนรู้
- (5) สำรวจและจัดทำทะเบียนและผังหรือแผนที่ของแหล่งเรียนรู้ทั้งที่เป็น
สถานที่บุคคลและสื่อต่างๆ ทั้งในและนอกสถานศึกษา
- (6) ให้สถานศึกษาประเมินและพัฒนาตนเองด้านการจัดและใช้แหล่งเรียนรู้
สนับสนุนทรัพยากรที่เอื้อต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา
- (7) สนับสนุนให้มีการพัฒนาและใช้แหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาให้มี
ประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด
- (8) ศึกษาวิจัยเพื่อนำเสนอทางเลือกในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

3) สื่อการเรียนรู้

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรสถานศึกษา
มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์
รวมทั้งมีความยืดหยุ่น สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ผู้เรียน
สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้
ทุกประเภทรวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชนและแหล่งอื่นๆ เน้นสื่อ
ที่ผู้เรียนและผู้สอนใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนา

สื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือนำสื่อต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัว และในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้ โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อ และแหล่งความรู้ โดยเฉพาะหนังสือเรียน ควรมีเนื้อหาสาระครอบคลุมตลอดช่วงชั้น สื่อสิ่งพิมพ์ควรจัดให้มีอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ควรให้ผู้เรียนสามารถยืมได้จากศูนย์สื่อ หรือห้องสมุดของโรงเรียน

ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ควรมีความหลากหลายทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีและสื่ออื่นๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่า น่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตาม เข้าใจได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้งและต่อเนื่อง ตลอดเวลา เพื่อให้การใช้สื่อการเรียนรู้เป็นไปตามแนวการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรดำเนินการดังนี้

- (1) จัดทำและจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้
- (2) ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้
- (3) จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้ สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียนและสำหรับเสริมความรู้ของผู้สอน
- (4) ศึกษาวิธีการเลือกและการใช้สื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสม หลากหลาย และสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
- (5) ศึกษาวิธีการวิเคราะห์ และประเมินคุณภาพมาตรฐานสื่อการเรียนรู้ ที่จัดทำขึ้นเองและที่เลือกนำมาใช้ประกอบการเรียนรู้ โดยมีการวิเคราะห์และประเมินสื่อการเรียนรู้ ที่ใช้อยู่กันอย่างสม่ำเสมอ
- (6) จัดหาหรือจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้และพัฒนาสื่อการเรียนรู้
- (7) จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชนและสังคมอื่น
- (8) จัดให้มีการกำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับสื่อ และการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะๆ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 23 – 24)

นอกจากนี้แหล่งการเรียนรู้ที่โรงเรียนสามารถจัดและดำเนินการได้ มีหลายประเภท ขึ้นอยู่กับกำลังความสามารถของโรงเรียนแต่ละแห่ง นอกเหนือจากห้องสมุดโรงเรียน และการจัดมุมต่างๆในบริเวณโรงเรียนให้เป็นที่อ่านหนังสือ รวมทั้งการนำนักเรียนไปศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลนอกโรงเรียน เช่น พิพิธภัณฑ์ วัด ห้องสมุดประชาชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนและแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น ตัวอย่างแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนได้แก่ ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดเคลื่อนที่ มุมหนังสือในห้องเรียน ห้องพิพิธภัณฑ์ ห้องมัลติมีเดีย ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องอินเทอร์เน็ต ศูนย์วิชาการ ศูนย์โสตทัศนศึกษา ศูนย์สื่อการเรียนการสอน สวนพฤกษศาสตร์ สวนวรรณคดี สวนสมุนไพร สวนสุขภาพ สวนหนังสือ สวนธรรมชาติ ส่วนแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ ศูนย์กีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัด ครอบครัว ชุมชน สถานประกอบการ องค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

4) การพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้

ห้องสมุดโรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการเรียนการสอนของครูและนักเรียน เพราะเป็นแหล่งรวบรวม จัดเก็บและให้บริการวัสดุสารนิเทศ ความรู้ ข้อมูล ข่าวสารต่างๆ ห้องสมุดเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับครูและนักเรียนในโรงเรียน เป็นแหล่งที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้มาศึกษาหาความรู้ เรียนรู้วิทยาการต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ส่งเสริมนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และมีนิสัยรักการอ่าน ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ต้องพัฒนาให้เกิดแก่นักเรียน

ดังนั้นห้องสมุดโรงเรียนควรเป็นศูนย์การเรียนรู้ โดยเป็นที่รวมของทรัพยากรสารนิเทศ ทั้งที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ และสิ่งไม่ตีพิมพ์หรือวัสดุสื่อโสตทัศน์ และในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคมอิเล็กทรอนิกส์ โรงเรียนควรพิจารณาดำเนินการพัฒนาห้องสมุดให้มีบทบาทเหมาะสมกับสภาพของสังคมในปัจจุบันซึ่งในประเทศไทยสื่อสิ่งพิมพ์ยังคงต้องเป็นสื่อหลักของห้องสมุด แต่ในขณะเดียวกันควรจัดหาสื่อประเภทไม่ตีพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และนำเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้เพื่อประสิทธิภาพในการให้บริการด้วย

5) รูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน

การจัดศูนย์การเรียนรู้ให้เป็นศูนย์กลางการเรียนการสอนของโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงองค์ประกอบต่อไปนี้

(1) อาคารสถานที่ ควรมีสถานที่ที่เหมาะสม อาจเป็นอาคารเอกเทศหรือเป็นส่วนหนึ่งของอาคาร หากเป็นส่วนหนึ่งของอาคารควรมีทางเข้าออกโดยเฉพาะ และควรอยู่ชั้นล่างของอาคาร โดยอยู่ในจุดศูนย์กลางที่นักเรียน ครุมาใช้ได้สะดวก ห่างไกลจากเสียงรบกวน

มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทได้สะดวก ภายในศูนย์การเรียนรู้ควรจัดเป็นมุมต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการ เช่น บริเวณทำงานของผู้รับผิดชอบศูนย์ บริเวณอ่านหนังสือทั่วไป มุมอ้างอิง มุมวารสารและหนังสือพิมพ์ มุมเยาวชน มุมครู มุมศึกษา ค้นคว้า เป็นรายบุคคล มุมเทพพระเกียรติ มุมสื่อ มุมศิลปวัฒนธรรม มุมนิทรรศการ มุมบุคคลสำคัญ เป็นต้น ในการจัดศูนย์การเรียนรู้ จะต้องมีการจัดวางครุภัณฑ์และสื่อต่างๆ ให้เหมาะสม ถูกต้องตามหลักวิชา เพื่อความสะดวกในการศึกษาค้นคว้า โดยจัดให้เหมาะสมกับสภาพของห้อง และตกแต่งให้มีบรรยากาศสวยงาม เชิญชวนให้เข้าใช้

(2) ผู้ปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติงานในศูนย์การเรียนรู้ ควรเป็นผู้ที่มีความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ หรือหลักการจัดระบบสื่อเพื่อสะดวกในการใช้และมีครูอื่นๆ เป็นผู้ช่วย โดยอาจตั้งเป็นคณะกรรมการหรือคณะทำงาน และมีนักเรียนช่วยงาน ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญช่วยให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

(3) การดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ การจัดศูนย์การเรียนรู้ให้เป็นระบบ เพื่อความสะดวกในการใช้สามารถใช้แนวทางในการดำเนินงานห้องสมุดมาดำเนินการได้ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดระบบสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยี งานที่จำเป็นต้องดำเนินการ คือ

ก. งานเทคนิค ได้แก่ การจัดวางหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ จุลสาร และสื่อต่างๆ ให้เป็นระบบ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการคัดเลือก จัดหา ลงทะเบียน จัดหมวดหมู่ กำหนดหัวเรื่อง ทำบัตรรายการ จัดเตรียมเพื่อให้บริการ จัดชั้นชั้น จัดทำบรรณานุกรม ระวังรักษาและซ่อมแซม สำรวจและจำหน่ายออก

ข. งานบริการ ได้แก่ งานบริการการใช้ศูนย์การเรียนรู้แก่ ครู นักเรียน ชุมชน และการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการอ่าน

ค. การสนับสนุนการเรียนการสอน ได้แก่ การสอนให้นักเรียนรู้จักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และการใช้ศูนย์การเรียนรู้เพื่อการเรียนการสอน

(4) มุมหนังสือในห้องเรียน การจัดมุมหนังสือในห้องเรียนเป็นการจัดเพื่อส่งเสริมการอ่านและการศึกษาค้นคว้าของนักเรียน โดยจัดหนังสือและสิ่งพิมพ์ไว้บริการที่มุมใดมุมหนึ่งในห้องเรียน และมอบหมายให้นักเรียนให้ห้องเรียนนั้นๆ ช่วยกันดูแลเก็บรักษา ให้บริการและเก็บสถิติ โดยอาจจัดไว้บนชั้นหนังสือ มุมห้องเรียน หรือใส่ไว้ในกล่องก็ได้ แล้วแต่ความเหมาะสม

(5) รูปแบบอื่นๆ การจัดห้องสมุดในรูปแบบอื่นๆ เป็นการขยายบริการของศูนย์การเรียนรู้ไปในที่ต่างๆ ในบริเวณโรงเรียนทั้งในอาคารและนอกอาคาร เพื่อเป็นการเสริมบรรยากาศ การจัดการเรียนการสอน เอื้อต่อการเรียนรู้และการพักผ่อนหย่อนใจของนักเรียน

เป็นการฝึกให้นักเรียนทำงานร่วมกัน ดูแลรับผิดชอบร่วมกันโดยใช้กระบวนการกลุ่ม และเป็น การให้บริการชุมชนอีกด้วย การจัดห้องสมุดในลักษณะนี้มี 2 รูปแบบ คือ

ก. ห้องสมุดเคลื่อนที่ โดยจัดหนังสือเล่มบางๆ อ่านจบในระยะเวลาสั้น วารสารล่วงเวลา จุลสาร ใส้ตะกร้า กล้อง กระจเป่า รถเข็น ไปยังสถานที่ที่มีที่สำหรับให้นักเรียน นั่งอ่าน เช่น ใต้ต้นไม้ ร่มอาคาร มุมสวน สวนหย่อม ศาลา เป็นต้น

ข. ห้องสมุดไม่เคลื่อนที่ โดยนำหนังสือ วารสาร จุลสารและอื่นๆ จากชั้นหนังสือหรือตู้หนังสือไปให้บริการตามสถานที่ที่จัดไว้เป็นการถาวรตามมุมต่างๆ เช่น ระเบียงหน้าห้อง ใต้บันได ใต้ถุน อาคาร โรงอาหาร โรงฝึกงาน หอประชุม อาคาร ประชาสัมพันธ์ สำหรับการจัดบริการลักษณะนี้ ถ้าหากบริเวณที่จัดมีเนื้อที่กว้างขวางพอ นอกจากวางชั้นหนังสือแล้วอาจจะจัดโต๊ะเก้าอี้ที่นั่งอ่านหนังสือ หรือปูเสื่อให้นั่งอ่านก็ได้ การจัด ห้องสมุดในลักษณะนี้ ควรอยู่ภายใต้การดูแลของคณะนักเรียน สภานักเรียน ระดับชั้น หรือคณะสี โดยจัดให้นักเรียนดูแลรับผิดชอบ ให้บริการ รวมทั้งเก็บสถิติการให้บริการ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 43 – 50)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองจากแหล่ง การเรียนรู้ เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง ห้องสมุดโรงเรียน นับว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ ครูผู้สอนและสถานศึกษาต้องจัดหาหนังสือสำหรับให้นักเรียน ได้ศึกษาค้นคว้าอย่างเพียงพอ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้า ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ได้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ จัดทำแผนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดกิจกรรม การเรียนรู้แบบโครงงาน จัดทำทะเบียนแหล่งการเรียนรู้ทั้งภายในสถานศึกษาและภายในชุมชน ท้องถิ่น สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน มีการประสานความร่วมมือกับชุมชนเพื่อสะดวก ต่อการพานักเรียนไปศึกษาหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น จนทำให้ผู้เรียน ส่วนใหญ่พึงพอใจในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2.4.8 ด้านการนิเทศการเรียนการสอน

การพัฒนาศักยภาพครูถือเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่จะพัฒนาให้เป็นครู มืออาชีพ โดยศึกษาวิเคราะห์ระบบต่างๆ ของสถานศึกษาว่ามีจุดอ่อน จุดแข็งอย่างไร รวมทั้ง ระบบการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล การวิเคราะห์ครูผู้สอนในด้านความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ตลอดจนเจตคติที่มีต่อการเรียนการสอน เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับพิจารณา สนับสนุนให้มีการพัฒนาศักยภาพของครูอย่างต่อเนื่อง การกำหนดให้ครูจัดการเรียนการสอน เป็นกลุ่ม การมีครูทำหน้าที่พัฒนาหลักสูตร ครูแนะแนว ทั้งหมดเป็นกระบวนการที่สถานศึกษา

ต้องพัฒนาสร้างสรรค์ให้เป็นระบบ โดยมีปัจจัยเกื้อหนุนที่มีประสิทธิภาพ พร้อมด้วยนวัตกรรมที่หลากหลาย ผู้เรียนมีระบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีผู้เรียนเป็นผู้ช่วยครูเพื่อให้กระบวนการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1) ความหมายของการนิเทศการเรียนการสอน นักการศึกษาได้ให้นิยามคำนิเทศดังต่อไปนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2541 : 1 อ้างถึงใน นิธิดา อดิภัทรนันท์ และคณะ. 2546 : 9) กล่าวว่า การนิเทศการเรียนการสอนเป็นกระบวนการของผู้นิเทศที่มุ่งจะปรับปรุงและพัฒนาการสอนในสถานศึกษา โดยมุ่งที่พฤติกรรมของครูที่จะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้เรียน

เก็ปฮาร์ด (Gebhard. 1990 อ้างถึงใน นิธิดา อดิภัทรนันท์ และคณะ. 2546 : 8) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้นิเทศว่า เป็นผู้แนะนำ ให้ข้อเสนอแนะวิธีการสอนที่ดีที่สุดสอนเพื่อเป็นแบบอย่างและเป็นผู้ประเมินการสอน

กูด (Good. 1959 อ้างถึงใน ประทีป แสงเปี่ยมสุข. 2544 : 12) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาหรือการนิเทศการเรียนการสอน หมายถึง ความพยายามของผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ในการแนะนำครูเกี่ยวกับการศึกษาให้รู้จักวิธีการปรับปรุงวิธีสอน ช่วยให้เกิดความงอกงามในวิชาชีพทางการศึกษา ช่วยพัฒนาครู ช่วยเหลือปรับปรุงวิธีสอนและช่วยเหลือปรับปรุงการประเมินผลการสอน

จาคอปสัน พอลล์ บี (Jacobson. Paul B. 1997 อ้างถึงใน นิธิดา อดิภัทรนันท์ และคณะ 2546 : 31) ให้ความสำคัญของการนิเทศการสอนว่า จำเป็นต้องจัดให้มีขึ้นในโรงเรียนเป็นการช่วยเหลือ แนะนำหรือปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนของครูให้ดีขึ้น ผู้บริหารเป็นผู้ทำหน้าที่นี้ได้ดีที่สุด โดยทำงานร่วมกับครู เพื่อช่วยเหลือ แนะนำ และช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเรียนการสอน

แฮร์ริส (Harris. 1975 อ้างถึงใน ประทีป แสงเปี่ยมสุข. 2544 : 28) มีความคิดเห็นว่า การนิเทศการเรียนการสอนคือสิ่งที่บุคลากรในโรงเรียนกระทำกับบุคคลและสิ่งของเพื่อจุดมุ่งหมายในการคงไว้หรือเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานของโรงเรียนให้เป็นไปในแนวทางที่ส่งอิทธิพลให้บรรลุจุดหมายหลักของการสอนของโรงเรียนนั่นเอง การนิเทศการเรียนการสอน มุ่งให้เกิดผลต่อผู้เรียนโดยผ่านบุคคลหรือวัตถุ

สรุปได้ว่า การนิเทศการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการที่ผู้นิเทศซึ่งอาจเป็นผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย หรือศึกษานิเทศก์ แนะนำ ช่วยเหลือ หรือให้คำปรึกษาในการช่วยให้ครูสามารถปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีคุณภาพได้ด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสถานศึกษา

2) จุดประสงค์ของการนิเทศการเรียนการสอน

จุดประสงค์ของการนิเทศการเรียนการสอน มีดังต่อไปนี้

(1) เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของครูในด้านผู้นำทางวิชาการ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความคิดสร้างสรรค์ และด้านความมุ่งมั่นในการทำงาน

(2) เพื่อพัฒนาวิชาชีพครูในเรื่อง ข้อมูลนักเรียน การจัดกระบวนการเรียนรู้ สื่อ การวัดผลและประเมินผลการเรียน

(3) เพื่อพัฒนากระบวนการทำงานของครูและทีมงาน โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ขั้นตอนในการทำงาน (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา. 2545 : 15)

3) เทคนิคและวิธีการนิเทศการสอน

การนิเทศการสอน เป็นภารกิจที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับผู้บริหารและครู ที่จะต้องให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ทั้งด้านวิชาการ ด้านด้านจิตใจ และมนุษยสัมพันธ์

ชารี มณีสรี (2538 : 35 อ้างถึงใน นิธิดา อธิภัทรนันท์ และคณะ 2546 : 8)

ได้เสนอถึงเทคนิคและวิธีการนิเทศการสอนไว้เป็น 2 วิธี คือ

(1) การนิเทศเป็นรายบุคคล การนิเทศวิธีนี้ดำเนินการดังนี้

ก. การสังเกตการสอนในชั้นเรียน เป็นการนิเทศเพื่อปรับปรุงการสอน โดยมีการอภิปรายร่วมกันหลังการสังเกตการสอน การเยี่ยมชั้นเรียนโดยไม่มีการบอกล่วงหน้า หรืออาจเป็นการเชิญศึกษานิเทศก์ การสังเกตการสอนในชั้นเรียนมีหลักควรพิจารณา คือ ควรรู้ล่วงหน้าว่าครูจะสอนอะไร ใช้วิธีสอนอย่างไร ทำการบันทึกการสังเกตการสอนว่าครูผู้สอน และนักเรียนทำกิจกรรมอะไรกันบ้าง ควรแนะนำครูผู้สอนให้บันทึกเรื่องการสอน เพื่อนำมาวิเคราะห์ อภิปรายร่วมกับครูผู้สอน เพื่อวิเคราะห์การสอนโดยคำนึงถึงจุดมุ่งหมายของการสังเกตที่กำหนดไว้ ผู้นิเทศไม่ควรให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการสอนจนกว่าจะได้วิเคราะห์ การสังเกตร่วมกับครูผู้สอน

ข. การปรึกษาหารือ เป็นการนิเทศโดยตรงกับครูผู้สอนแต่ละคน ผู้นิเทศ ควรติดตามการพบปะครูผู้สอน เพื่อให้ครูผู้สอนมีความกระตือรือร้น มีโอกาสปรึกษาพูดคุยหลังการสังเกตการสอน เพื่อปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น

ค. การพาครูผู้สอนไปเยี่ยมชั้นเรียนและสังเกตการสอน เป็นวิธีการที่เป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนครูผู้สอนจะเห็นวิธีการสอน การจัดกิจกรรม และได้แนวทางมาปรับปรุง การสอนของตนให้ดีขึ้น

ง. การเลือกอุปกรณ์การสอน ผู้นิเทศร่วมกับครูผู้สอนเลือกอุปกรณ์ การสอน และ

จ. การประเมินตนเอง เป็นวิธีที่จะพัฒนาวิชาชีพได้ดี อาจทำได้โดยการสังเกตการเรียนของนักเรียน พฤติกรรมของนักเรียน ใช้แบบสอบถาม หรือให้นักเรียนเขียนแสดงความคิดเห็นหลังเรียนวิชานั้นๆ

(2) การนิเทศเป็นกลุ่ม มีวิธีการดังนี้ คือจัดตั้งกรรมการการนิเทศเรื่องต่างๆ ให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ครูผู้สอนนอกเวลาราชการ หรือจัดฝึกอบรมส่งเสริมการอ่านเพื่อเพิ่มพูนความรู้ในวิชาชีพ จัดให้มีการสาธิตการสอน และอภิปรายการสอนร่วมกัน จัดให้มีการศึกษานอกสถานที่ เชิญวิทยากรมาบรรยาย จัดให้มีการอภิปราย จัดทำหนังสือและคู่มือครู

4) พฤติกรรมการนิเทศการสอน

ผู้นิเทศที่ทราบเทคนิควิธีการย่อมก่อประโยชน์ทั้งส่วนตนและผู้ที่ถูกนิเทศ กล่าวคือ ผู้นิเทศบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถให้ความช่วยเหลือชี้แนะผู้ถูกนิเทศด้วย

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2541 : 35 อ้างถึงใน นิธิดา อติภทรนันท์ และคณะ. 2546 : 9) แบ่งพฤติกรรมการนิเทศไว้ 2 ลักษณะ คือ พฤติกรรมการนิเทศอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ พฤติกรรมการนิเทศที่เป็นทางการ ประกอบด้วย

(1) การเตรียมการก่อนการนิเทศ ได้แก่ การกำหนดจุดมุ่งหมายของการนิเทศ การทำให้จุดมุ่งหมายเป็นที่ยอมรับของบุคคลเกี่ยวข้อง การกำหนดเวลาในการนิเทศ การเลือกเครื่องมือ การทบทวน การดำเนินการนิเทศการสอน บอกกับผู้สอนก่อนเข้าสังเกตการสอน เลือกกิจกรรมที่จะใช้ติดตามประเมินผล

(2) การสังเกตในห้องเรียน สามารถดำเนินการได้ดังนี้

ก. ควรเข้าห้องเรียนล่วงหน้า เพื่อไม่รบกวนห้องเรียน ควรเลือกที่นั่งที่จะทำได้ยินและเห็นสภาพห้องเรียน ผู้สังเกตไม่ควรพูดแทรกระหว่างการสอน หรือไม่ควรมีปฏิกริยากับนักเรียน

ข. ใช้เครื่องมือที่จดบันทึกที่เหมาะสม

ค. ระยะเวลาของการสังเกต ควรสังเกตตลอดชั่วโมง เพื่อจะได้เห็นการสอนที่ครบกระบวนการ การสังเกตเพียงครั้งเดียวไม่เพียงพอที่จะนำมาเป็นข้อมูลในการสรุปและตัดสินการสอนได้ แต่อาจเพียงพอที่จะนำมาใช้ตีความลักษณะการสอนของครู

(3) กิจกรรมภายหลังการสังเกตการสอน เพื่อให้การสังเกตเกิดประโยชน์จะต้องมีกิจกรรมติดตามผล เพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้สอน กิจกรรมหลังการสังเกต ได้แก่ การจดบันทึกหลังการสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูลที่บันทึกไว้ การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในห้องเรียนเพิ่ม การตีความ การประเมินค่า การวางแผนสำหรับการปรับปรุง

ส่วนพฤติกรรมกรณีพิเศษที่ไม่เป็นทางการ หมายถึง การเยี่ยมชมเรียนอย่างไม่เป็นทางการ ไม่แจ้งล่วงหน้า ใช้เวลาสั้นๆ และไม่ถือเป็นแบบแผนของการสังเกต ให้สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนหรือเพียงการแสดงความเอาใจใส่ต่อผู้สอน

5) ผลที่เกิดจากการนิเทศการเรียนการสอน

ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องดำเนินการให้ครู บุคลากรและผู้ร่วมงานปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาของโรงเรียนที่จัดทำขึ้นอย่างจริงจัง มีการพัฒนาในด้านต่างๆ ตามที่กำหนดในแผนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น ภาพที่เกิดจากกระบวนการนิเทศและการบริหารจัดการที่ดี ควรสะท้อนให้เห็นภาพดังต่อไปนี้

(1) บริเวณโรงเรียน อาคารสถานที่ มีความสะอาด ร่มรื่น สวยงาม ถ้ามีความไม่สมบูรณ์หรือทรุดโทรมจุดใด ก็มีภาพของการพัฒนาตามแผนที่กำหนด มีป้ายหรือข้อความต่างๆ ที่นำไปสู่การสร้างสรรค์ เช่น ป้ายแสดงผลงานที่ภาคภูมิใจของโรงเรียนและจุดพัฒนาของโรงเรียน ป้ายเชิญชวน ป้ายคำขวัญหรือนโยบาย เป็นต้น

(2) ห้องเรียน มีความสะอาด น่าอยู่ น่าเรียน เป็นระเบียบกระดานดำ บอร์ดต่างๆ มีความสมบูรณ์ มีคำขวัญ เป้าหมาย หรือนำเสนอผลการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และจัดทำด้วยฝีมือครูและนักเรียน มีข้อมูลแสดงผลการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นรายบุคคล จัดทำเป็นเส้น คุณภาพในแต่ละห้องเรียนอย่างน้อยต้องแสดงข้อมูลในวิชาคณิตศาสตร์ และภาษาไทย มีป้ายที่กำหนดเป้าหมายแสดงภาพแห่งความสำเร็จที่เป็นจุดเน้นของแต่ละระดับชั้น หน้าห้องเรียนอาจมีป้ายแสดงผลงานที่ภาคภูมิใจและจุดพัฒนาของห้องเรียนนั้นๆ ติดไว้หน้าประตู เป็นต้น

(3) การดำเนินงานตามแผนงาน โครงการและกิจกรรมต่างๆ มีการพัฒนาตามแผนที่กำหนดไว้ในแต่ละด้านอย่างชัดเจน การทำงานเป็นกระบวนการกลุ่มในลักษณะร่วมทำร่วมประเมิน เพื่อให้เกิดผลดี และบรรลุเป้าหมายแต่ละด้านที่กำหนดไว้

(4) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นภาระงานที่เป็นงานหลักของโรงเรียน คุณภาพของโรงเรียน คือ คุณภาพของผู้เรียนและคุณภาพของผู้เรียนจะต้องมาจากคุณภาพของครูผู้สอน ดังนั้นแนวทางการส่งเสริมงานด้านวิชาการที่จะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ควรมีลักษณะ ดังนี้ (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชลบุรี. 2545 : 30)

ก. หลักสูตร   ควรมีลักษณะสอดคล้องกับหลักสูตรกลาง   สนอง
ความต้องการของผู้เรียน   เชื่อมโยงสัมพันธ์กับสภาพท้องถิ่นและชีวิตจริง

ข. แผนการสอน   ควรมีการออกแบบกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้คิด
วิเคราะห์ ปฏิบัติสรุปองค์ความรู้ และนำเสนอผลการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นระบบและนำความรู้

ไปใช้จริง

ค. สาระการเรียนรู้ ควรมีลักษณะเป็นการบูรณาการ ทั้งในเรื่องที่ผู้เรียน ต้องรู้ควรรู้และกระบวนการเรียนรู้

ง. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาทั้งด้านความรู้ กระบวนการและคุณธรรมจริยธรรมค่านิยมพื้นฐานที่เหมาะสมตามวัย

จ. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรมีการกระตุ้นให้ผู้เรียน ได้แสดง ความสามารถตามที่ตนถนัดและสนใจ มีผลงานที่เด่นชัดต่อเนื่องเก็บใส่แฟ้มสะสมงาน (Portfolio)

ฉ. การจัดการเรียนรู้ เน้นให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และใช้ แหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนทุกรูปแบบ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสมุนไพร สวนสาธารณะ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและ นันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้อื่นๆ อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

ช. ครูผู้สอน ควรมีข้อมูลนักเรียนทั้งรายชั้น รายบุคคล พร้อมทั้ง มีการวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยของผู้เรียน เพื่อนำผลมาใช้ในการวางแผนการสอนที่เหมาะสมกับ ความแตกต่างของแต่ละบุคคล

ซ. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ควรจัดสภาพที่เกิดขึ้นจริงให้ ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ ความคิด ความรู้สึก ความสามารถ กระบวนการเรียนรู้ และ คุณธรรม จริยธรรม

ฌ. การวัดผลและประเมินผล ต้องพิจารณาให้ครอบคลุมด้านพัฒนาการ ของผู้เรียน ความประพฤติ พฤติกรรมการเรียน และการร่วมกิจกรรม ใช้วิธีการวัดผลและ ประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีหลากหลาย ให้นักเรียนทำ Portfolio เพื่อสะท้อนสภาพ ของผลงานดีเด่นตามความถนัดและความสนใจอย่างต่อเนื่อง

ฎ. ผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ครู ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนรู้ และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

ฏ. มีการส่งเสริม สนับสนุน และประสานให้ชุมชน ท้องถิ่น และ ผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม

ฎ. มีการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อนำผลมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับ ผู้เรียน

(5) การนิเทศภายใน เป็นการนิเทศติดตามผลการปฏิบัติงานของครู บุคลากร ในโรงเรียนให้เป็นที่ไปอย่างมีประสิทธิภาพ ในบทบาทของการแนะนำ ช่วยเหลือ และประเมินผล โดยปกติลักษณะงานของโรงเรียนจะมี 2 ประเภทคือ

ก. โครงการหรือกิจกรรม ลักษณะการนิเทศติดตามผลงานในลักษณะนี้ควรเป็นลักษณะการเฝ้าระวัง คือ การระมัดระวังเฝ้าดูเพื่อประกันว่างานนั้นๆ ดำเนินการไปตามแผนที่วางไว้ เป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้แล้ว เป็นการเฝ้าระวังช่วงระยะเวลาที่จะเกิดผลนั้นๆ ถ้าไม่เกิดจริงจะทำอย่างไร จะปรับปรุงเพิ่มเติมแก้ไขอย่างไร เป็นการเฝ้าระวังไม่ใช่ผลที่คาดหวังพลาดไปแล้วจึงมาแก้ไข ต้องรู้โอกาสการผิดพลาดอยู่ที่ใด จะป้องกันให้โอกาสผิดพลาดมีน้อยที่สุดได้อย่างไรนำมากำหนดเป็นแผนเฝ้าระวัง

ข. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นงานหลักงานสำคัญที่สุดของครู ดังนั้น การนิเทศภายในเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของครู จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่สุด โดยเฉพาะความเปลี่ยนแปลงตามข้อกำหนดใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ผู้บริหารต้องใช้ความสามารถในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการสอนของครู ให้สอดคล้องกับข้อกำหนดใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 24 ให้ได้ การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ จึงจะเกิดขึ้นในโรงเรียน (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชลบุรี.2545 : 30 – 32)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การนิเทศการเรียนการสอนเป็นความพยายามทุกชนิดของผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศ ให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษาครู และเพื่อนร่วมงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงวิธีการจัดการเรียนรู้ การจัดบริการ สื่ออุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ และการให้การศึกษาที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ช่วยพัฒนา ช่วยเหลือและปรับปรุงการประเมินการสอน โดยผู้บริหารและครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการวางแผนการนิเทศร่วมกันและดำเนินการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง และนำผลการประเมินการนิเทศมาใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ รูปแบบการนิเทศการสอนที่เด่นชัด คือ รูปแบบ “กัลยาณมิตรนิเทศ” เป็นการจัดกลุ่มครูผู้สอนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์สอน ชี้แนะและช่วยเหลือกันในลักษณะเพื่อนครูช่วยเพื่อนครู ซึ่งแต่ละคนต้องยอมรับการวิจารณ์และการแนะนำซึ่งกันและกัน รูปแบบการนิเทศแบบกัลยาณมิตรนี้ จะช่วยสร้างบรรยากาศการนิเทศและความเป็นกันเองระหว่างเพื่อนครู เรื่องที่ปรึกษาหารือและช่วยเหลือกันมากที่สุด คือการเขียนแผนการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการวิจัยในชั้นเรียน การนิเทศการเรียนการสอนจะช่วยให้บุคลากรได้พัฒนาวิธีการสอนให้ดียิ่งขึ้น ความเป็นกัลยาณมิตร อุทิศเวลาสร้างสรรค์งาน และความพึงพอใจของครูผู้สอนตามแนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ จึงถือเป็นหัวใจของการนิเทศการเรียนการสอนที่ประสบความสำเร็จ

2.4.9 ด้านการประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนรู้

การประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนรู้ของโรงเรียน เป็นงานที่มีความสำคัญ งานหนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์ให้ครู ผู้ปกครองและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา การประชาสัมพันธ์ เป็นการดำเนินการอย่างมีแบบแผนของโรงเรียนต่อประชาชน เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องราวหรือกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อก่อให้เกิด ความสัมพันธ์อันดี มีทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ เทคนิค วิธีการและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพซึ่งกันและกัน เกิดการยอมรับและ สนับสนุนในด้านวิชาการและในเรื่องการประชาสัมพันธ์ มีนักวิชาการได้เสนอความหมาย การประชาสัมพันธ์ไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 26) ได้กล่าวถึงการประชาสัมพันธ์รูปแบบ การเรียนรู้ของสถานศึกษา หมายถึง การสร้างความเข้าใจแก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนเกี่ยวกับ การเรียนรู้โดยใช้วิธีการและสื่อที่หลากหลาย มีการจัดแสดงผลงานเกี่ยวกับการเรียนการสอนและ เผยแพร่แลกเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้

ประธาน รังสิมาภรณ์ (2521 : 127) อ้างถึงใน บุญเกื้อ ควรหาเวช. 2541 : 14) กล่าวว่า การประชาสัมพันธ์ คือ วิธีการของสถาบันที่มีแผนการและกระทำต่อเนื่องไปในการสร้าง หรือรักษาไว้ ซึ่งความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้ความเข้าใจและ ให้ความสนับสนุนร่วมมือซึ่งกันและกันเพื่อให้งานของสถาบันดำเนินไปด้วยดี โดยมีประชาคมติ เป็นแนวบรรทัดฐาน

สุมุกดา ม่วงศิริ (2541 : 13) กล่าวว่า การประชาสัมพันธ์โรงเรียน หมายถึง การสร้างความเข้าใจอันดี ระหว่างกลุ่มบุคคลภายในโรงเรียนและกลุ่มบุคคลภายนอก รวมทั้ง ชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการไมตรีสัมพันธ์สองทางที่โรงเรียนต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ เพื่อ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนรู้ หมายถึง การสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียน ครูผู้สอน ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและหน่วยงานอื่น ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ถึงวิธีการ เทคนิค และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของครูที่มี ประสิทธิภาพตามแนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้สื่อที่หลากหลาย เพื่อประโยชน์ ต่อการพัฒนาครูสู่คุณภาพนักเรียน

1) วัตถุประสงค์/จุดมุ่งหมายของการประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ การสร้าง ความสัมพันธ์อันดีและความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องระหว่างโรงเรียนกับบุคคลและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อันจะก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันสนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติงานการเรียน

การสอนของโรงเรียนให้ประสพผลสำเร็จตามที่ต้องการ มีนักวิชาการให้ทัศนะถึงวัตถุประสงค์ของการประชาสัมพันธรูปแบบการเรียนรู้ไว้ดังนี้

บุญเกื้อ ควรหาเวช (2541 : 116) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการประชาสัมพันธรูปแบบการเรียนรู้ของโรงเรียนคือ

(1) เพื่อให้ให้นักเรียน ครู ผู้ปกครอง เข้าใจระเบียบ เหตุผลและความจำเป็นที่จะต้องมีกฎ ระเบียบให้รู้ให้เข้าใจ เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติ

(2) เป็นการรายงานให้ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ประชาชน ได้ทราบเกี่ยวกับการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน

(3) เป็นการสร้างชื่อ เกียรติคุณ ความเชื่อถือ เลื่อมใส ความนิยม มั่นใจในโรงเรียนให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนทั่วไป

(4) ส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา ให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ เป็นหน้าที่ในฐานะประชาชนคนหนึ่งในท้องถิ่นที่จะต้องให้ความร่วมมือความสนใจเข้ามามีส่วนดูแล ช่วยจัดการศึกษาของโรงเรียน

(5) เชิญชวนและส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนช่วยเหลือเกื้อกูลโรงเรียนในเรื่องของการศึกษา อาจเป็นการช่วยเหลือด้วยกำลังกาย จิตใจ วัสดุ แรงงาน และงบประมาณ

(6) ส่งเสริมให้ครูกับนักเรียนและผู้ปกครองมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน เพื่อช่วยกันแก้ปัญหาการศึกษาของเด็ก ครู โรงเรียนและบ้าน

(7) เพื่อให้โรงเรียนดำเนินนโยบายเปิดประตู (Open Door Policy) โดยเป็นศูนย์กลางการบริการประชาชนด้านการศึกษา วัฒนธรรม และบริการ

(8) เพื่อให้โรงเรียนได้มีโอกาสสนองตอบความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นเกี่ยวกับการศึกษาและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนนั้นได้อย่างแท้จริง

(9) ช่วยแก้ไขขจัดปิดเป่าความขัดแย้งบรรดาข้อข้องใจทั้งหลายในแง่ต่างๆ ที่นักเรียน ผู้ปกครอง ครู ประชาชนมีต่อโรงเรียนให้สิ้นไป ให้ทุกฝ่ายมองโรงเรียนด้วยความชื่นชม มีความเชื่อถือและนิยมนกย่อง

(10) เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นทั่วไปอย่างไม่จำกัด โดยถือว่าโรงเรียนเป็นของชุมชนเพื่อชุมชนบริหารโดยผู้ที่อยู่ในชุมชนนั้น

(11) เพื่อเปิดโอกาสให้ฝ่ายต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เสนอแนะ เพื่อปรับปรุงการศึกษาให้เป็นไปตามแนวความคิดความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

ภิญโญ สาร (2526 : 315 อ้างถึงใน สุมุกดา ม่วงศิริ. 2541 : 15) ได้กล่าวไว้ว่า วัตถุประสงค์ของการประชาสัมพันธ์โรงเรียนมี 8 ประการ ดังนี้

- (1) เสนอรายงานให้ประชาชนทราบถึงกิจการต่างๆ ของโรงเรียน
- (2) สร้างความเชื่อมั่น ความมั่นใจ และความนิยมที่มีต่อโรงเรียนให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน
- (3) สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามาช่วยเหลือกิจการเกี่ยวกับการศึกษาต่างๆ ของโรงเรียน ทั้งในด้านการเงิน วัสดุ แรงงานและกำลังใจ
- (4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจในความสำคัญของการศึกษา และให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของประชาชน ในระบอบประชาธิปไตย ที่ทุกคนจะต้องให้ความสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมดูแลการจัดการศึกษาของโรงเรียน
- (5) ส่งเสริมให้ครูกับผู้บริหาร มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อการเรียนการสอนนักเรียนได้ผลดี ด้วยความร่วมมือร่วมใจกันทั้งทางโรงเรียนและที่บ้าน
- (6) สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน หรือท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ให้เกิดขึ้น โดยมีโรงเรียนเป็นทั้งศูนย์ประชาคม ศูนย์การศึกษาและศูนย์วัฒนธรรมของชุมชน
- (7) ประเมินความต้องการของผู้ปกครอง และประชาชนในท้องถิ่นเกี่ยวกับการเรียนรู้เพื่อให้โรงเรียนมีโอกาสสนองความต้องการอันแท้จริงของชุมชน
- (8) แก้ไขปิดเปิดคลี่คลายบรรดาข้อข้องใจและสิ่งที่ทำให้ประชาชนเข้าใจโรงเรียนผิดๆ ช่วยให้ประชาชนมองโรงเรียนในแง่ดี มีความเข้าใจและเห็นใจโรงเรียน มองครูและนักเรียนด้วยความเชื่อถือและนิยมนกย่อง

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2540 : 2 อ้างถึงใน สุมุกดา ม่วงศิริ. 2541 : 17) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการประชาสัมพันธ์โรงเรียนไว้ดังนี้

- (1) เพื่อเสนอรายงานให้ประชาชนทราบความเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงต่างๆ เกี่ยวกับกิจกรรมของโรงเรียนและการจัดการศึกษา
- (2) ส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา ให้รู้สึกเป็นเจ้าของและเป็นหน้าที่ของประชาชนที่ต้องให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษา
- (3) ส่งเสริมให้ครู นักเรียนและผู้ปกครองมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ร่วมมือกันในการแก้ปัญหาการเรียนรู้อันของเด็กทั้งทางโรงเรียนและที่บ้าน
- (4) สร้างความเชื่อถือ ศรัทธา และความเชื่อมั่น ความนิยมของประชาชนที่มีต่อโรงเรียน

(5) ประเมินความต้องการของผู้ปกครองและประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อการศึกษาเพื่อโรงเรียนจะได้หาทางสนองต่อความต้องการอย่างแท้จริง

(6) ช่วยแก้ไขข้อขัดแย้ง บรรเทาข้อข้องใจทั้งหลายในแง่ต่างๆ ที่นักเรียน ผู้ปกครอง ครูและประชาชนที่มีต่อโรงเรียนให้หมดสิ้นไปให้ทุกฝ่ายมองโรงเรียนด้วยความชื่นชม

(7) เพื่อเปิดโอกาสให้ฝ่ายต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เสนอแนะเพื่อปรับปรุงให้แนวความคิด มิใช่เพียงแต่เป็นความต้องการของครูหรือโรงเรียนเท่านั้น

(8) เพื่อให้ นักเรียน ครู ผู้ปกครองเข้าใจในระเบียบกฎเกณฑ์และเหตุผล ความจำเป็นที่จะต้องมีกฎระเบียบให้เข้าใจตรงกันเพื่อร่วมมือกันในการปฏิบัติ

(9) เพื่อเชิญชวนให้ประชาชนสนับสนุนช่วยเหลือกิจการโรงเรียน

(10) สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของการประชาสัมพันธ์รูปแบบ การเรียนรู้ มีดังนี้

(1) เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชนเกี่ยวกับ กระบวนการเรียนรู้

(2) เพื่อเผยแพร่เทคนิค วิธีการ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้สื่อที่หลากหลาย

(3) เพื่อพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้และนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่มีประสิทธิภาพมาปรับปรุงพัฒนารูปแบบ เทคนิคและวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเอง อย่างต่อเนื่อง

(4) เพื่อสร้างเครือข่ายรูปแบบ วิธีการการจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญระหว่างสถานศึกษาและในชุมชน

(5) เพื่อให้ครูผู้สอน ผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชนท้องถิ่นยอมรับและมั่นใจ ในการจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพของโรงเรียน

2) หลักการประชาสัมพันธ์

บุญเกื้อ ควรรหาเวช (2541 : 118) ได้กล่าวไว้ว่า การวางแผนเพื่อจัดการประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนรู้ของโรงเรียน ควรดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

(1) กำหนดจุดประสงค์ในการประชาสัมพันธ์ให้ชัดเจน

(2) พิจารณากลุ่มเป้าหมายในการประชาสัมพันธ์

(3) พิจารณาจุดเรื่องที่ต้องการเน้นในการประชาสัมพันธ์

- (4) เลือกหาวิธีการ/สื่อ หรือเครื่องมือ สำหรับเผยแพร่ให้เหมาะสม
  - (5) ตรวจสอบผลงานที่ได้ทำไปแล้วว่าได้ผลตรงตามวัตถุประสงค์เพียงใด
- 3) สื่อ/วิธีการและกิจกรรมที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์

การที่จะทำให้งานประชาสัมพันธ์โรงเรียนเป็นการกระทำอย่างต่อเนื่อง และมีระบบ โดยที่ผู้อื่นสามารถเข้าใจนโยบายและเข้ามาให้ความร่วมมือได้อย่างถูกต้อง เป็นสิ่งที่นักประชาสัมพันธ์จะต้องได้มีการเตรียมวางแผนไว้ล่วงหน้า การเตรียมสื่อ วิธีการ กิจกรรม และเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมเป็นเรื่องสำคัญมาก สื่อ วิธีการหรือกิจกรรมที่ควรใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนรู้ของโรงเรียน อาจทำได้ดังนี้ (บุญเกื้อ คารหาเวช. 2541 : 119)

(1) การจัดระบบขยายเสียงภายในโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อที่ผู้บริหารจะสามารถติดต่องานภายในโรงเรียนได้อย่างรวดเร็ว ระบบขยายเสียงนี้ควรจะสามารถติดต่อไปให้ห้องเรียนแต่ละห้องได้ โดยการใช้เครื่องติดต่อสื่อสารภายในช่วยและมีลำโพงที่ต่อไปยังส่วนต่างๆ ของโรงเรียน

(2) การใช้ระบบการติดต่อภายใน การใช้ระบบการติดต่อภายในก็เป็นอีกระบบหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้การติดต่อกับบุคคลที่อยู่ภายในโรงเรียนเป็นไปอย่างรวดเร็วและเป็น การรบกวนบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องมากนัก ผู้บริหารสามารถใช้ประโยชน์ของเครื่องติดต่อภายในนี้ ใช้เพื่อการติดต่อตามนักเรียนหรือครูมาพบโดยไม่ต้องเสียเวลาให้คนไปตาม หรืออาจจะใช้พูดกัน โดยผ่านเครื่องติดต่อภายในนี้เลยก็ได้ นอกจากนั้นเครื่องดังกล่าวนี้อาจมีประโยชน์ในการแอบฟัง การสอนของครูในแต่ละห้องเรียนได้ด้วยว่าแต่ละคนมีความเอาใจใส่ในงานสอนมากน้อยเพียงใด การสอนเป็นอย่างไร เป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่งที่ผู้บริหารสามารถทราบวิธีการสอนของครูแต่ละคน ได้โดยไม่ต้องไปแอบฟังด้วยตนเอง แต่อย่าให้เป็นเครื่องที่สร้างความหวาดกลัวแก่หมู่ครูผู้สอน จนทำให้ไม่เกิดความเชื่อมั่นในตัวเองขณะสอน

(3) การผลิตสไลด์ फिल्मสตริปภาพยนตร์เพื่อประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์ เรื่องที่ควรผลิตขึ้นไว้ภายในโรงเรียน ได้แก่ กิจกรรมต่างๆ ของนักเรียน การเรียนการสอน ในวิชาต่างๆ ทั้งนี้เพื่อใช้ในโอกาสต่างๆ กันของโรงเรียนและใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน แต่ละวิชา

(4) การทำบอร์ดสำหรับปิดป้ายประกาศ เช่น ปิดข่าวสารต่างๆ ของโรงเรียน ของครูผู้สอนและของนักเรียน คำสั่งโรงเรียน ปิดคำสั่งจากกระทรวงศึกษาธิการ

(5) การจัดทำบอร์ดสำหรับติดรูปกิจกรรมต่างๆ และผลงานของนักเรียน

(6) การส่งจดหมายถึงผู้ปกครอง ทางโรงเรียนควรจะได้มีจดหมายถึงผู้ปกครองบ้างเป็นครั้งคราว มีทั้งส่วนที่จัดส่งไปถึงผู้ปกครองทุกคนและส่งเฉพาะผู้ปกครองบางคน เช่น การเชิญให้ผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรมของโรงเรียน เป็นต้น

(7) การส่งเสริมให้นักเรียนทำหนังสือรุ่น

(8) การจัดทำวารสารทางการศึกษาของโรงเรียน

(9) การจัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียน เช่น มีกิจกรรมและผลงานของนักเรียนออกแสดง มีการแสดงบนเวที ประโยชน์ที่จะได้คือทำให้โรงเรียนเป็นที่รู้จักมากขึ้น บุคคลทั่วไปเห็นส่วนที่ดีของโรงเรียน นักเรียนและครูมีความภาคภูมิใจในผลงานของตน ก็จะมีกำลังใจในการสร้างประโยชน์ให้เกิดแก่โรงเรียนมากขึ้น

(10) การร่วมกิจกรรมภายนอกโรงเรียน ได้แก่ งานเกี่ยวกับลูกเสือ การเข้าร่วมแข่งขันกีฬา งานออกร้านในงานการกุศล งานพัฒนาชุมชน การส่งนักเรียนที่มีฝีมือในเรื่องต่างๆ การร่วมตอบปัญหาชิงรางวัล เหล่านี้จะเป็นเครื่องช่วยให้ชื่อเสียงของโรงเรียนโด่งดังมากยิ่งขึ้น

(11) การใช้หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตช่วยในการประชาสัมพันธ์รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

(12) การสร้างเครือข่ายรูปแบบ วิธีการและเทคนิคการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่ประสบผลสำเร็จระหว่างสถานศึกษา และในชุมชนท้องถิ่น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์จัดการกิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ประโยชน์ที่ได้รับ ครูผู้สอนสามารถนำรูปแบบ วิธีการ เทคนิคการสอนมาปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนรู้ เป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้เรียน ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ถึงรูปแบบ วิธีการและเทคนิคการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้บริหาร ครูและบุคลากรในโรงเรียนต้องดำเนินการอย่างมีแบบแผน มีการวางแผนการประชาสัมพันธ์ร่วมกัน กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการประชาสัมพันธ์ให้ชัดเจน ซึ่งโรงเรียนสามารถดำเนินการประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนการสอนได้โดยใช้สื่อวิธีการหรือกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การจัดนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียนและครู การจัดทำเอกสารทางวิชาการ การเผยแพร่รูปแบบการเรียนการสอนทางอินเทอร์เน็ต การจัดทำเครือข่ายระหว่างสถานศึกษาและในชุมชน เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่ผลงานรูปแบบวิธีการจัดการเรียนรู้และเพื่อพัฒนาครูผู้สอนในด้านการพัฒนาเทคนิค วิธีการและรูปแบบการจัด

กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

กล่าวโดยสรุป การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอน เป็นหัวใจของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 หมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษา ซึ่งยึดหลักผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การให้บุคลากรและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การทำวิจัยในชั้นเรียน การวัดผลและประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง การให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ การนิเทศการเรียนการสอน และการประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนการสอน สิ่งเหล่านี้แม้ว่าครูผู้สอนและผู้บริหารจะมีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติอยู่แล้ว แต่ยังไม่ส่งผลต่อการปฏิบัติให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยและบริบทหลายประการ กล่าวคือ การจัดทำข้อมูลนักเรียนรายบุคคล การจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้ที่เตรียมไว้ การให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง การคิดค้นและใช้นวัตกรรมในการสอนที่หลากหลาย การผลิตพัฒนาสื่อประกอบการสอน การนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยและเหมาะสมมาใช้พัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ การจัดทำข้อมูลพื้นฐานด้านความสนใจ ความถนัดและความต้องการของผู้เรียนและของชุมชน การวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง การจัดทำเนื้อหาสาระและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนและชุมชน การจัดสภาพบรรยากาศของห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาเป็นแหล่งการเรียนรู้ การได้รับความร่วมมือและให้การสนับสนุนจากผู้ปกครองและชุมชน การจัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น การประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการในชุมชน ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การศึกษาสภาพปัญหาการเรียนรู้ของผู้เรียนและแก้ไขปัญหามีระบบ วิธีการ การทำวิจัยในชั้นเรียน การจัดทำเครื่องมือวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ การจัดทำเอกสารประเมินผลให้ครบถ้วนเป็นปัจจุบันและถูกต้องตามระเบียบ การวิเคราะห์และนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการเรียนรู้ การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนและผู้ปกครอง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ การนิเทศและนำผลการนิเทศไปใช้ปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน การสร้างความเข้าใจแก่ผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชนเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และการจัดแสดงผลงานทางวิชาการและเผยแพร่รูปแบบการเรียนการสอน เป็นต้น

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยในประเทศ งานวิจัยเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยปรับปรุงการจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอนให้บรรลุเป้าหมายของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของกระทรวงศึกษาธิการ เพราะการวิจัยต้องอาศัยข้อมูล และเป็นการศึกษาค้นคว้าตามขั้นตอนและกระบวนการที่เชื่อถือได้ ซึ่งงานวิจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ มีดังต่อไปนี้

สำนักงานติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 4 – 6) จากการวิจัยเชิงสำรวจของสำนักติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเมื่อปี 2547 เกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูผู้สอนในสถานศึกษา ปรากฏผลชัดเจนว่าครูส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นอย่างดีแล้ว แต่โดยทั่วไปยังมีได้นำไปใช้ปฏิบัติจริง สอนจริงจนเกิดผลจริง ซึ่งสรุปผลได้ดังนี้

1) วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูผู้สอนในสถานศึกษา

2) กลุ่มประชากร เป็นครู-อาจารย์ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน รวมทั้งสิ้น 35,853 แห่ง ในเขตพื้นที่การศึกษา 175 เขต และกำหนดตัวอย่างโดยการเลือกตัวอย่างจากครูผู้สอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ละ 1 คน ได้รับแบบสอบถามกลับคืน จำนวน 16,198 แห่ง

3) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติงานของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ในด้านการนำกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไปใช้จริงในห้องเรียน ซึ่งรายการที่กำหนดเป็นพฤติกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญแบบปลายเปิด

4) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยคิดคะแนนจากการนำคำตอบของครู – อาจารย์แต่ละกลุ่มสาระที่ตอบแบบสอบถาม มาคิดเป็นคะแนนโดยรวมของสถานศึกษา มีเกณฑ์การให้คะแนน 5 ระดับ

5) ผลการศึกษาพบว่า ครู – อาจารย์ในสถานศึกษาที่ปฏิบัติการสอน มีการนำกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จริงในห้องเรียน เป็นพฤติกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ โดยรวมอยู่ในระดับ 1 มากที่สุด คืออธิบายคำตอบตามหลักการที่แสดงว่ามีความรู้

ตรงตามที่เรียนมา รองลงมาตามลำดับคือ ระดับ 2 ระบุกิจกรรมที่มีชื่อเฉพาะที่แสดงว่า มีการปฏิบัติอยู่บ้าง ไม่ใช่คำใหญ่ตามทฤษฎี (คำศัพท์ทางการศึกษา) ลำดับที่ 3 คือ ระบุ กิจกรรมหลายอย่างแสดงว่ามีการปฏิบัติบ่อยครั้ง บอกรายละเอียดวิธีจัด ลำดับที่ 4 คือ แสดงถึง ประโยชน์ของกิจกรรมที่เกิดจากการปฏิบัติได้จริง ซึ่งชมต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

จากผลการศึกษาดังกล่าว แสดงว่าครู – อาจารย์ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความรู้ ความเข้าใจในแนวทางและทฤษฎีแล้ว แต่มีการปฏิบัติจริงน้อย ยิ่งการปฏิบัติจริงบ่อยครั้งและเห็น ประโยชน์ของการปฏิบัติจริง ยิ่งอยู่ในระดับน้อยมาก

กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 92 – 94) ได้ทำการประเมินผลภาพรวมการจัดงานปฏิรูป การศึกษายุคใหม่ ระหว่างวันที่ 17 – 18 กรกฎาคม 2547 มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 4,912 คน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นครูอาจารย์ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ตอบแบบสอบถาม ให้ความเห็นว่ากิจกรรมที่จัดแสดงนั้นดีและมีประโยชน์อยู่ในระดับปานกลางไปถึงมาก มีข้อสังเกตว่าในวันแรกมีผู้ให้ความสนใจการจัดแสดงผลงานของสถานศึกษาใน 3 จังหวัด ชายแดนภาคใต้มาก และที่สนใจรองลงมาของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ สูดยอดฝีมือนักเรียน การพัฒนาการเรียนการสอนด้วย ICT ส่วนอาชีพศึกษาสนใจมากเรื่องหุ่นยนต์ ภูมิปัญญา สินค้า OTOP และเมืองเทคโนโลยีด้านสิ่งประดิษฐ์ ส่วนอุดมศึกษาสนใจมากเรื่องหุ่นยนต์ และการท่องเที่ยว

ผลการประเมินแสดงความเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังจากการเข้าชมงาน แต่ไม่พบหรือ มีน้อยเกินไป พบว่า 1) ต้องการเห็นการสาธิตรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูป การศึกษาต่างๆ จากครูดีเด่น ครูต้นแบบแห่งชาติ ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียน เป็นสำคัญ การสอนแบบบูรณาการข้ามวิชา การสาธิตโครงการงานวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ อย่างหลากหลาย รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบ e- learning ความแตกต่างในการจัด การเรียนรู้ในรูปแบบใหม่เปรียบเทียบกับแบบเก่า การสอนด้านอาชีพ และการสาธิตวิธีการ จัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กพิเศษ เด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส 2) ต้องการเห็นนิทรรศการ เกี่ยวกับนวัตกรรมด้านสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาใหม่ๆ โดยเฉพาะสื่อนวัตกรรม เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ 3) ต้องการได้เอกสาร ทางวิชาการและเรียนรู้ผลงานวิจัย โดยเฉพาะผลงานครูต้นแบบที่เด่นๆ ในแต่ละสาระการเรียนรู้ ผลงานของครูและนักเรียนดีเด่นที่อยู่ในชุมชนที่ห่างไกลเปรียบเทียบกับในตัวเมืองและการศึกษา เปรียบเทียบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนระหว่างประเทศ รวมทั้งต้องการเห็นกิจกรรม ที่จะก่อให้เกิดความรู้ใหม่ 4) ต้องการให้มีการจัดเวทีเสวนาทางวิชาการที่ให้ความรู้ อย่าง หลากหลายจากบุคคลทั้งภาครัฐและเอกชน เวทีวิชาการสำหรับนักเรียน การแนะนำวิธีการเรียนรู้

ด้วยตนเองในรูปแบบที่ชัดเจน การแสดงกิจกรรมเด่นๆ ของนักเรียน เช่น การอภิปราย การแข่งขันทางวิชาการ อีกทั้งให้มีการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ฝีมือนักเรียน 5) ต้องการให้เปิดโอกาสแก่ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นในเวทีวิชาการด้วย และให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมกิจกรรมในรูปต่างๆ ด้วย 6) ต้องการให้มีกิจกรรม/นิทรรศการการเรียนรู้สำหรับเด็กอนุบาลและต้องการเห็นผลงานของนักเรียน นักศึกษา จากวิทยาลัยเทคนิคและอาชีวศึกษารวมทั้งจากมหาวิทยาลัยราชภัฏมาแสดงด้วย 7) ต้องการเห็นรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียน เช่น โรงเรียนนิติบุคคล โรงเรียนในโครงการวิถึพุทธ โรงเรียนในฝัน เป็นต้น และ 8) ต้องการเห็นความคืบหน้าในวงการศึกษานโยบายที่ชัดเจนของระบบการศึกษาไทย และการปฏิรูปการศึกษายุคใหม่ รวมทั้งผลการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมาทั้งด้านที่ดีเด่นและที่ยังเป็นปัญหา

จากความคาดหวังของผู้ตอบแบบสอบถามข้างต้นมีข้อสังเกตว่าสามารถจำแนกได้ตามกลุ่มเป้าหมายที่มาร่วมงาน เช่น กลุ่มครูผู้สอน ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้บริหารต้องการเกี่ยวกับด้านการบริหาร นักเรียนต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และต้องการร่วมในการแสดงข้อคิดเห็น ซึ่งคล้ายคลึงกับกลุ่มนักวิชาการที่ต้องการทราบข้อเท็จจริงเพิ่มขึ้นเกี่ยวกับแนวทางปฏิรูปการศึกษา ผลการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมา

วัลลภ บุญกิตติเจริญ (2547 : 89) การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษา สังกัดจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษา สังกัดจังหวัดฉะเชิงเทราเกี่ยวกับการบริหารวิชาการอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่า การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษา ทั้ง 4 งาน คือ งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล และงานบริหารทั่วไปในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามขนาดศึกษา 3 ขนาดคือ ขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นงลักษณ์ วิรัชชัย (2545 : 6 – 8) ได้ทำการวิจัยโรงเรียนนาร่องโครงการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน จำนวน 250 โรงเรียน มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ

ประการแรก เพื่อศึกษาสภาพเริ่มต้นและความเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนนาร่อง ประการที่สอง เพื่อศึกษาว่าผลการดำเนินงานตามรูปแบบการปฏิรูปโรงเรียนประสบความสำเร็จตามที่ได้วางแผนไว้หรือไม่ อย่างไร และการดำเนินงานมีผลและผลกระทบต่อผู้เรียนอย่างไร ประการที่สาม เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้การปฏิรูปโรงเรียนนาร่องประสบความสำเร็จ ผลการวิเคราะห์โครงการนาร่องระดับชาติก่อนการประเมิน พบว่า รูปแบบการปฏิรูปโรงเรียนที่ใช้ในโครงการมีความเหมาะสม มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างจากโครงการอื่น มีความถูกต้อง

ตามหลักวิชา มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยและมีความเป็นไปได้ สำหรับรูปแบบการประเมินที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการประเมินแบบมีส่วนร่วม แบบรวมพลัง และแบบต่อเนื่อง กลุ่มประชากรประกอบด้วยบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกกลุ่มทั่วประเทศ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหาร 250 คน ครูและบุคลากรทางการศึกษา 7,444 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 6,584 คน ผู้ปกครองนักเรียนและกรรมการโรงเรียน 6,653 คน นักวิจัยในพื้นที่ 44 คณะ (รวมจำนวน 105 คน) นักวิจัย สกศ. 25 คน และเจ้าหน้าที่หรือตัวแทนจากหน่วยงานต้นสังกัดทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคของโรงเรียนนำร่อง 40 คน การรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถามสองชุด ซึ่งมีการรวบรวมข้อมูลสองครั้ง และสามครั้ง การจัดกลุ่มสนทนา การสัมภาษณ์ และวิธีการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพแบบอื่นๆ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติบรรยาย สถิติอนุมานขั้นสูง และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยที่สำคัญสรุปได้ดังนี้ 1) ผลการดำเนินงานตามรูปแบบการปฏิรูปโรงเรียนในโครงการนำร่องระดับชาติประสบผลสำเร็จในด้านประสิทธิผลของการปฏิรูป การรวมพลังทั้งโรงเรียนความเสมอภาคของผลการดำเนินงาน และพลวัตของการเปลี่ยนแปลง 2) ปีวิจัยรวม 7 ด้าน สามารถอธิบายความแตกต่างของความสำเร็จในการปฏิรูปโรงเรียน ซึ่งวัดในรูปคะแนนผลการดำเนินงานที่เกิดกับตัวผู้เรียนจากการวัดครั้งที่สอง ได้ร้อยละ 54.20 ปีวิจัยทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ กระบวนการและผลการดำเนินงานจากการวัดครั้งแรกของกลุ่ม ผู้บริหาร กลุ่มครู และกลุ่มนักเรียน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง การเป็นผู้บริหารที่ได้รับรางวัลหรือเกียรติยศขนาดโรงเรียน และสัดส่วนครูแห่งชาติ ครูต้นแบบและครูแกนนำ อิทธิพลจากตัวบ่งชี้กระบวนการและผลการดำเนินงานของผู้บริหาร มีขนาดสูงเป็นสองเท่าของอิทธิพลจากตัวบ่งชี้กระบวนการและผลการดำเนินงานของครู จากกระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ของนักเรียน ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) พบว่า โมเดลตามทฤษฎีมีความตรงและสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ปีวิจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการปฏิรูปโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ตัวแปรแฝงภายนอกกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มผู้บริหาร และกลุ่มครู และกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มนักเรียน น้ำหนักอิทธิพลของตัวแปรสังเกตได้ที่มีต่อตัวบ่งชี้แฝงกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มผู้บริหารและกลุ่มครู มีขนาดเป็นสองเท่าของน้ำหนักอิทธิพลของตัวแปรสังเกตได้ที่มีต่อตัวบ่งชี้แฝงกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ขนาดอิทธิพลรวมของกระบวนการปฏิรูปที่มีต่อผลการดำเนินงานปฏิรูปโรงเรียนเท่ากับ 0.53 ซึ่งมีค่าค่อนข้างสูง ขนาดของโรงเรียนและจำนวนครูต้นแบบและครูแห่งชาติมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อผลสำเร็จของการปฏิรูปโรงเรียน ผลการวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

วิไลพร ชนสุวรรณ (2537 : บทคัดย่อ อ้างถึงใน นิธิดา อติภทรนันท์ และคณะ. 2546 : 15) ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสอนตามการรับรู้และการปฏิบัติจริง ในชั้นเรียนของนักศึกษาฝึกสอนวิชาภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1) ในด้านสภาพปัจจุบันของพฤติกรรมการสอนตามการรับรู้ นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพโดยเฉลี่ยเห็นว่า ชื่นนำเสนอเนื้อหา พฤติกรรมการสอนที่ควรปฏิบัติมาก คือนำเสนอบทเรียน หรือเร้าความสนใจ บอกจุดประสงค์ของการเรียนการสอน ทบทวนความรู้เดิม เสนอเนื้อหาด้านหน้าที่ทางภาษาและรูปแบบภาษา ให้นักเรียนฝึกการใช้รูปแบบภาษาและความสัมพันธ์ระหว่างประโยค แนะนำนักเรียนเกี่ยวกับวิธีใช้กลยุทธ์ในการสื่อสาร ในชั้นการฝึกนักศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า พฤติกรรมการสอนที่ควรปฏิบัติมากที่สุดคือ ให้นักเรียนฝึกความคล่องในการใช้ทักษะทางภาษาตามจุดประสงค์ สำหรับสภาพปัจจุบันของการปฏิบัติจริงในชั้นเรียน นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพส่วนใหญ่มีการนำเข้าสู่บทเรียนก่อนเริ่มสอน โดยการถามคำถามมากที่สุด รองลงมาคือให้ดูรูปภาพ แต่การสมมุติสถานการณ์และการเล่าเรื่อง ของนักเรียนมีการปฏิบัติน้อยที่สุด โดยส่วนรวมนักศึกษาไม่บอกจุดประสงค์ของการเรียนการสอนให้นักเรียนรู้ และไม่มีการทบทวนความรู้เดิม

2) พฤติกรรมการสอนตามการรับรู้และการปฏิบัติจริงในชั้นเรียนของนักศึกษาฝึกสอนในชั้นนำเสนอเนื้อหา ชื่นฝึก ชื่นถ่ายโอน ภาษาที่ใช้และสื่อการสอน มีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับปานกลาง ยกเว้นชั้นประเมิน มีความสัมพันธ์กันทางลบระดับต่ำ

วิไลลักษณ์ แก้วจินต (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่นำร่องปฏิรูปการศึกษาชลบุรี ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และนำเสนอแนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประชากรใช้ครูและผู้บริหารในโรงเรียนในโครงการนำร่องการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่นำร่องปฏิรูปการศึกษาชลบุรี กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน 45 คน ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ 45 คน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 สาระ จำนวน 360 คนและครูผู้สอนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 45 คน รวมทั้งสิ้น 495 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา แจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า ทุกโรงเรียนใช้แบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการเป็นแนวทางดำเนินการ ปัญหาที่โรงเรียนระบุเหมือนกันคือ ครูขาดความรู้และทักษะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และขาดเทคนิค วิธีการวัดผลแนวใหม่ ครูไม่สอนตามแผนการสอน

ไม่มีเวลาเนื่องจากมีภาระงานอื่นมากและไม่ให้ความสำคัญกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โรงเรียนขาดแหล่งการเรียนรู้และศูนย์วิทยากร

แนวทางสำคัญในการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา ได้แก่ การจัดการอบรมเกี่ยวกับหลักสูตร ส่งครูเข้ารับการอบรม ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดขึ้น จัดทำระเบียบแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ จัดทำแบบฟอร์มเอกสารการวัดผลและประเมินผลการเรียนไว้บริการแก่ครู จัดหางบสนับสนุนเพื่อการพัฒนาศูนย์วิทยากรและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน สร้างวัฒนธรรมองค์กรด้วยการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของบุคลากรทุกหน่วยงาน และกำกับ ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

จากแนวคิดต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า การส่งเสริมการจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางการปฏิรูปเป็นงานที่ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน ส่งเสริมให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและพัฒนาวิธีการสอนใหม่ๆ เพื่อนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 2 - 4) ได้ดำเนินการวิจัยเพื่อประเมินผลการปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ที่ยึดหลักว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน (Base-line Data) เกี่ยวกับการเรียนการสอนตามหลักดังกล่าว เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า

1) ด้านคุณภาพ

(1) การปฏิรูปการเรียนรู้ของสถานศึกษา การดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาของสถานศึกษา ได้ผลมากในเรื่องการสร้างความตระหนักในการปฏิรูปการเรียนรู้ และการพัฒนาบุคลากร (ครู) เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งทั้ง 2 เรื่องดังกล่าว มีการดำเนินการมากกว่าร้อยละ 80 ส่วนเรื่องการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ความพร้อมของสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้ การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) และการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ดำเนินการได้มากกว่าร้อยละ 70 ซึ่งยังอยู่ในเกณฑ์ที่ถือว่ามีการดำเนินการระดับมาก สำหรับการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ การประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สถานศึกษาทั่วประเทศ ดำเนินการได้น้อยกว่าร้อยละ 70 ซึ่งจัดอยู่ในระดับปานกลาง

(2) การปฏิรูปการเรียนรู้ของครูผู้สอน การดำเนินงานปฏิรูปการเรียนรู้ของครูผู้สอน คือ การปฏิรูปการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดหลักว่า ผู้เรียนสำคัญที่สุด พบว่า เรื่อง

ที่ดำเนินการได้ในระดับมาก ได้แก่ ความพร้อมของครูผู้สอน (มากกว่าร้อยละ 80) การพัฒนาตนเองของครู การดำเนินการตามกระบวนการปฏิรูปการเรียนรู้ และการประเมินผลตามสภาพจริง (มากกว่าร้อยละ 70) ส่วนเรื่องการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ มีการดำเนินงานในระดับปานกลาง (น้อยกว่าร้อยละ 70)

(3) ผลที่ผู้เรียนได้รับ ในส่วนของผู้เรียน ซึ่งให้นักเรียนประเมินตนเองพบว่า ทุกเรื่องอยู่ในระดับมาก (มากกว่าร้อยละ 70) ทั้งเรื่องการประเมินผลตามสภาพจริง ความพร้อมของทรัพยากร ความพร้อมของสถานศึกษา กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับ และคุณลักษณะ (ลักษณะที่ดี) ของผู้เรียน ผลจากการประเมินในส่วนนี้ สะท้อนความพึงพอใจของผู้เรียนในเรื่องการปฏิรูปการเรียนรู้ได้ว่า อยู่ในระดับพอใจมาก

2) ด้านปริมาณ

(1) สถานศึกษา พบว่า สถานศึกษา จำนวน 2,280 แห่ง มีการดำเนินงานปฏิรูปการเรียนรู้ในระดับดีมาก จำนวน 10,120 แห่ง มีการดำเนินงานปฏิรูปการเรียนรู้ในระดับดี จำนวน 15,320 แห่ง อยู่ในระดับพอใช้ และมีสถานศึกษาที่มีการดำเนินงานปฏิรูปการเรียนรู้ได้ระดับที่ควรปรับปรุง และต้องปรับปรุงด่วน จำนวน 9,960 แห่ง และ 2,320 แห่ง ตามลำดับ

(2) นักเรียน กลุ่มที่เป็นเป้าหมายของการปฏิรูปการเรียนรู้ คือ ผู้เรียน หรือนักเรียน พบว่า มีนักเรียนเกือบหนึ่งล้านคน ประเมินว่า ได้รับผลจากการปฏิรูปการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด ในขณะที่นักเรียนอีกประมาณ 3 ล้านคน ประเมินว่าอยู่ในระดับมาก ส่วนกลุ่มที่ประเมินว่าได้รับผลในระดับน้อยและน้อยที่สุด มีจำนวนรวมกันเกือบ 200,000 คน

(3) ความก้าวหน้าของการปฏิรูปการเรียนรู้ ในช่วงปี 2543 ถึงปี 2544 การปฏิรูปการเรียนรู้ของครูผู้สอน มีความก้าวหน้าในระดับหนึ่ง โดยพบว่า ในปี 2544 มีครูผู้สอนที่ดำเนินการตามกระบวนการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำคัญที่สุดในระดับมากที่สุด/ดีมาก เพิ่มขึ้นจากปี 2543 ร้อยละ 3.5 หรือคิดเป็นจำนวนครูทั่วประเทศ ที่เพิ่มขึ้นในกลุ่มนี้ประมาณ 21,000 คน รวมเป็นครูทั้งหมดในกลุ่มนี้ประมาณ 42,600 คน ในปี 2544 สำหรับครูผู้สอนที่ดำเนินการตามกระบวนการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำคัญที่สุด อยู่ในระดับที่ควรได้รับการพัฒนาด่วน ในปี 2543 ร้อยละ 8.6 หรือคิดเป็นจำนวนครูประมาณ 51,600 คน มีสัดส่วนลดลงเหลือร้อยละ 5.9 ในปี 2544 หรือลดลงร้อยละ 2.7 คิดเป็นจำนวนครูในกลุ่มนี้ที่ลดลงประมาณ 16,200 คน

ในระดับสถานศึกษา เมื่อพิจารณาครูผู้สอนทั้งหมดในแต่ละสถานศึกษา พบว่า มีความก้าวหน้าน้อย กล่าวคือ มีกลุ่มที่อยู่ในระดับที่ควรได้รับการปรับปรุง ในปี 2543 ซึ่งมี

ร้อยละ 23.3 มีสัดส่วนลดลงเป็นร้อยละ 20.0 ในปี 2544 และในกลุ่มที่ดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ในระดับพอใช้มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นในปี 2544 ประมาณร้อยละ 7.7

กล่าวโดยสรุป การประเมินผลการปฏิรูปการเรียนรู้ในครั้งนี้ ข้อค้นพบที่สำคัญ คือ มีการปฏิรูปการเรียนรู้ภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มครูผู้สอน และผู้บริหารสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีการดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ในระดับมาก และนักเรียนได้รับผลจากการปฏิรูปในระดับมากด้วย

1) มีความก้าวหน้าในการปฏิรูปการเรียนรู้ ที่ยึดหลักว่า “ผู้เรียนสำคัญที่สุด” ในช่วงปี 2543 – 2544 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มครูผู้สอนที่สอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวคือ มีครูผู้สอนจำนวนหนึ่งที่มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง

2) การปฏิรูปการเรียนรู้ที่ยึดหลักว่า “ผู้เรียนสำคัญที่สุด” ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาจริงและอยู่ในระดับที่น่าพอใจ

สมุน อมรวิวัฒน์ (2545 : 231) ได้ทำการวิจัยการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน นาร่อง : รูปแบบที่คัดสรร ผู้วิจัยได้รับฟังและค้นพบปัญหาของโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้หลายประการ ซึ่งพอจะประมวลปัญหาและข้อสรุปได้ดังนี้

1) ในช่วงระยะเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงกระบวนการบริหารการศึกษาและการเรียนรู้ทั้งของโรงเรียนส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้เกิดการปลุกเร้าและสร้างกระแสให้ครูต้องปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว บุคลากรของโรงเรียนส่วนหนึ่งเคยชินต่อวิธีการบริหารและวิธีการสอนที่ตนเคยทำมานาน เกิดความรู้สึกลับข้องใจ ไม่มั่นใจและต้องการหลบหนีให้พ้นไปจากสถานการณ์ปฏิรูป บุคคลกลุ่มนี้ถ้ามีเพื่อนคู่คิด มีผู้ที่เห็นใจพร้อมที่จะแนะนำช่วยเหลือและให้กำลังใจเขาก็พอจะค่อยๆ ปรับตัวและเปลี่ยนพฤติกรรมได้ แต่ถ้าเขาถูกตำหนิ ถูกประเมินในทางลบหรือเกิดความรู้สึกท้อถอยในกระบวนการแก่งแย่งแข่งขัน เขาได้ตัดสินใจก้าวออกไปจากวิชาชีพครู จึงปรากฏว่าได้มีครูที่สูงอายุจำนวนหนึ่งได้เข้าโครงการเปลี่ยนเส้นทางชีวิต เกิดปัญหาขาดแคลนครูและบุคลากรเพิ่มขึ้นจากที่มีการลดอัตราบรรจุแต่งตั้งข้าราชการครู

2) ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการพัฒนาวิธีการใหม่ๆ ในกระบวนการเรียนรู้นั้น หลักสูตรแม่บทได้สนับสนุนให้โรงเรียนสร้างสาระการเรียนรู้และวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างอิสระ โดยขอให้เป็นไปตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ของหลักสูตรแกนกลางและผู้เรียนมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดให้ อย่างไรก็ตามแม้โรงเรียนจะมีอิสระเสรีในการคิดริเริ่มแต่ยังมีความวิตกกังวลและสับสนเพราะมาตรฐานเกณฑ์ตัวบ่งชี้มีหลายชุด

หลายมาตรฐาน หลายเกณฑ์ ทั้งระดับชาติ ระดับกรม และองค์กรอิสระที่ทำหน้าที่ประเมิน และประกันคุณภาพ โรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้ จึงได้รับคำแนะนำจากโครงการว่าให้ถือมาตรฐาน การเรียนรู้ของหลักสูตรและของกรมเจ้าสังกัดเป็นหลัก

3) กระบวนการปฏิรูปการศึกษายังดำเนินการอยู่อย่างแยกส่วน ได้แก่ การปฏิรูป โครงสร้างบริหาร การปฏิรูปครู และบุคลากรทางการศึกษา การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ การปฏิรูปทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา การปฏิรูปและส่งเสริมการศึกษาของเอกชน นอกจากนั้นยังมีสำนักงาน กรม กองต่างๆ ที่แยกกันดำเนินการปฏิรูปตามสังกัด แม้จะมีการเชื่อมโยงกันอยู่บ้าง แต่ก็ยังขาดเอกภาพ และมีกลยุทธ์ของการปฏิรูปแตกต่างกันไป ความแตกต่างนั้นเป็นธรรมดาและเป็นสิ่งดีหากสามารถสอดคล้องและส่งเสริมกันได้แต่ในบางเรื่อง ได้กลายเป็นความขัดแย้งและการแข่งขัน

4) หลักสูตรและการสอนในสถาบันครุศึกษายังไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติจริง และการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ใน โรงเรียนหรือในวิถีการเรียนรู้ตลอดชีวิต คณาจารย์สถาบัน ครุศึกษาเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นที่สามารถสาธิตรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ได้ (Performance model) และสามารถแนะนำเป็นเพื่อนร่วมคิดมิตรร่วมทางกับผู้บริหารและครูในกระบวนการปฏิรูป กระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในสถาบันฝึกหัดครูจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงทฤษฎี การสอนต้องผสมผสานกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นที่น่ายินดีว่าสถาบัน ครุศึกษาทุกแห่งได้เริ่มปฏิรูปหลักสูตรและการสอนแล้ว

5) จากการที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ริเริ่มการสรรหา ขยายครูแห่งชาติและครูต้นแบบ กระทรวงศึกษาธิการได้ทำโครงการครูแกนนำ โดยปรับปรุง ระบบการปฏิบัติงานและการกิจของครูที่ได้รับการขยายให้ขยายเครือข่ายสู่เพื่อนครูในการปฏิรูป การเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า ครูต้นแบบและครูแกนนำมีภาระเพิ่มขึ้นอย่างมาก เป็นที่พึง ของเพื่อนครู ทำให้ต้องทิ้งชั้นเรียนไปเป็นวิทยากร นักเรียนในชั้นของครูต้นแบบต้องเสียโอกาส ที่จะได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ปัญหานี้เป็นประจักษ์ ครูต้นแบบได้รับการแนะแนวทางใหม่ ในการขยายเครือข่ายทำให้สามารถผ่อนคลายปัญหาลงได้

6) โรงเรียนในโครงการปฏิรูปการเรียนรู้ กำลังมีความตื่นตัวต่อการพัฒนา บุคลากรและพัฒนากระบวนการเรียนรู้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความพยายาม ในการรวมกลุ่มโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้ในจังหวัดเดียวกันและจังหวัดใกล้เคียง ขยายเครือข่าย ไปสู่โรงเรียนอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกันเพื่อช่วยเหลือกันในการปฏิรูปการศึกษา การรวมกลุ่มและ สร้างเครือข่ายโรงเรียนยังขาดการสนับสนุนจากชุมชนและหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งโรงเรียนจะต้อง

แก้ปัญหาด้วยการสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน ประสานงาน ทำความเข้าใจกับหน่วยบังคับบัญชาเพื่อให้โรงเรียนต่างๆ กลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนอย่างแท้จริง

ปวีณา หมตราคี (2545 : บทคัดย่อ) สภาพปัญหาและแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เขตการศึกษา 12 ผลการวิจัย พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษาโดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจำแนกตามขนาดของโรงเรียน ประสิทธิภาพการทำงานของครู และเขตที่ตั้ง พบว่า แตกต่างกัน ปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจำแนกตามขนาดของโรงเรียนไม่แตกต่างกัน ส่วนประสิทธิภาพการทำงานของครูและเขตที่ตั้งแตกต่างกัน

แนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เขตการศึกษา 12 ในด้านพฤติกรรมการสอนของครูจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการเตรียมการสอนมีความต้องการในการส่งเสริมการเตรียมการสอนมากที่สุด ในเรื่องการศึกษาความต้องการของชุมชนและพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ส่วนในด้านพฤติกรรมการเรียนของผู้เรียนมีความต้องการในการส่งเสริมในเรื่องการเตรียมตนเองให้พร้อมที่จะรับความรู้มากที่สุด

ชัยโรจน์ หนูขาว (2545 : 61) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาโรงเรียนแกนนำปฏิรูปการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1) การพัฒนาโรงเรียนแกนนำปฏิรูปการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชลบุรีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน เรียงลำดับ คือ ด้านการกระจายอำนาจ ด้านโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการผลิต ด้านการยึดโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง และด้านการมีส่วนร่วมและร่วมคิดร่วมทำ

2) เปรียบเทียบการพัฒนาโรงเรียนแกนนำปฏิรูปการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชลบุรี จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ในการปฏิบัติงานโดยรวมและรายด้าน ทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้บริหารมีการพัฒนามากกว่าครูผู้สอน

3) เปรียบเทียบการพัฒนาโรงเรียนแกนนำปฏิรูปการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชลบุรี จำแนกตามขนาดโรงเรียนโดยรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยโรงเรียนขนาดใหญ่มีการพัฒนามากกว่าโรงเรียนขนาดกลางและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมและการร่วมคิดร่วมทำ การพัฒนาโรงเรียน

แกนนำปฏิรูปการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชลบุรีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และมีการพัฒนาเป็นอันดับ 4 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การพัฒนาอยู่ในระดับมาก 5 ข้อ เรียงจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก คือ จัดประชุมบุคลากรในโรงเรียนเพื่อวางแผนงานเป็นระยะๆ โรงเรียนร่วมกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง 6 ข้อ เรียงจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก คือ ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียน เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้ร่วมพัฒนาหลักสูตรชุมชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดทำแผนของโรงเรียนมีการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน

สุนิสา วิทยานุกรณ์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาการปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนเอกชน ประเภทสามัญศึกษา จังหวัดระยอง และการวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานการจัดการศึกษาตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา เพื่อเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานการจัดการศึกษาตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา จำแนกขนาดโรงเรียนและเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานการจัดการศึกษาตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนเอกชน ประเภทสามัญศึกษา จังหวัดระยอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดระยอง จำนวนทั้งสิ้น 307 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบสำรวจรายการและแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การทดสอบรายคู่ของ นิวส์แมนคูล การหาความถี่และน้ำหนักคะแนน

ผลการวิจัยพบว่า

- 1) สภาพการดำเนินงานการจัดการศึกษาตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญศึกษา จังหวัดระยอง โดยทั่วไป พบว่าการดำเนินงานส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง
- 2) ปัญหาการดำเนินงานการจัดการศึกษาตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญศึกษา จังหวัดระยอง โดยภาพรวมและรายด้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านวิชาชีพครู และบุคลากรทางการศึกษาอยู่ในระดับน้อย
- 3) เปรียบเทียบปัญหาการดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญศึกษา จังหวัดระยอง โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหา
- 4) มากกว่าโรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ และสรุปผลเป็นรายด้านไว้ดังนี้

(1) สภาพการดำเนินงานการจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนเอกชน ประเภทสามัญศึกษาจังหวัดระยอง ดังนี้

ก. ด้านกระบวนการเรียนการสอน

ก) การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง พบว่าสภาพการดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษามากที่สุด คือ ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

ข) การทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน พบว่า สภาพการดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษามากที่สุด คือ จัดทำเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐาน จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้เรียนด้านความสนใจ ความถนัด ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน และวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง

ค) การจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบอื่นที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง พบว่า สภาพการดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษามากที่สุด คือ จัดแหล่งความรู้ที่หลากหลาย เช่น ห้องสมุด มุมหนังสือ และการจัดเครือข่ายการเรียนรู้

ง) การให้บุคลากรในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า สภาพการดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษามากที่สุด คือ ประสานความร่วมมือและสร้างความเข้าใจระหว่างสถานศึกษานำปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งวิทยากรและสถานประกอบการช่วยจัดการเรียนการสอน และการจัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น

จ) การทำวิจัยในชั้นเรียน พบว่า สภาพการดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษามากที่สุด คือ ศึกษาสภาพปัญหาการเรียนการสอน การแก้ปัญหาอย่างมีระบบวิธีการ และการนำผลมาพัฒนาการเรียนการสอน

ฉ) การประเมินผลตามสภาพจริง โดยการประเมินควบคู่ไปกับการเรียนการสอนและประเมินจากการปฏิบัติจริง พบว่า สภาพการดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษามากที่สุด คือ ประเมินผลการเรียนการสอนที่หลากหลายสอดคล้องกับกระบวนการเรียนการสอน การวิเคราะห์การจัดทำผลพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพื่อปรับปรุงคุณภาพของผู้เรียนและการให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนและผู้ปกครอง

ช) ให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ พบว่า สภาพการดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษามากที่สุด คือ จัดกิจกรรม

การเรียนการสอนที่สนับสนุนการศึกษาด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ และรวบรวมแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

ซ) ระบบนิเทศการเรียนการสอน พบว่า สภาพการดำเนินงานการจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษามากที่สุด คือ มีการนิเทศติดตามประเมินผลภายใน การนำผลนิเทศติดตามและประเมินผลมาปรับปรุงการเรียนการสอนและมีทีมนิเทศภายใน

ฅ) การประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนการสอน พบว่า สภาพการดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษามากที่สุด คือ จัดแสดงผลงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน การสร้างความเข้าใจแก่ผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชนเกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยใช้วิธีการและสื่อที่หลากหลายและเผยแพร่แลกเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอน

ครุชิต กษมาภรณ์ (2524 : 53 อ้างถึงใน จรรยา กสิกรรม, 2543 : 43) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสิงห์บุรี ในด้านต่างๆ คือ

1) การปฏิบัติงานด้านหลักสูตร พบว่า งานที่โรงเรียนปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก คือ การประชุมปรึกษาร่วมกันระหว่างครูในโรงเรียนเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร การให้ครูศึกษารายละเอียดของหลักสูตรก่อนนำไปใช้ สิ่งที่ปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยคือ การวิเคราะห์หลักสูตรให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น

2) การปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอน จากผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การจัดทำตารางสอนมีการยืดหยุ่น และเสร็จก่อนวันเปิดภาคเรียน การสอบถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจก่อนจัดครูเข้าสอน การประชุมครูเพื่อปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนก่อนเปิดภาคเรียน การจัดมุมหนังสือในห้องเรียน การจัดให้มีการสอนซ่อมเสริมนักเรียนแนะนำนักเรียนให้ใช้ห้องสมุด และการจัดหาวัสดุอุปกรณ์การสอน ส่วนการปฏิบัติงานที่อยู่ในระดับน้อย คือ การปฏิบัติเกี่ยวกับการเชิญวิทยากรมาสาธิตทำและการใช้อุปกรณ์การสอน การส่งเสริมให้ครูบรรณารักษ์เข้ารับการอบรมห้องสมุด

3) การปฏิบัติงานด้านติดตามและนิเทศการสอนของครู จากผลการวิจัย พบว่า (1) ส่วนที่โรงเรียนปฏิบัติอยู่ในระดับมาก คือ การจัดประชุมครูเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นประสบการณ์และปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารเดินตรวจการสอนของครูหรือไปเยี่ยมชั้นเรียน การส่งเสริมให้ครูทดลองนำวิธีการใหม่ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

(2) ส่วนที่โรงเรียนปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ การร่วมมือกับศึกษานิเทศก์ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน การส่งเสริมให้ครูไปสังเกตการสอนของครูในโรงเรียนและต่างโรงเรียน และการเชิญวิทยากรหรือศึกษานิเทศก์มาสาธิตการสอน

(3) การปฏิบัติงานด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน จากการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่โรงเรียนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วนที่มีการปฏิบัติน้อยเพียงส่วนเดียวคือ การวิเคราะห์ข้อสอบและการนำผลที่ได้จากการวัดผลและประเมินผลไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน

กำจัด พุทธนพันธ์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาการดำเนินงานการปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตราด ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานการปฏิรูปการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก เปรียบเทียบการดำเนินงานการปฏิรูปการศึกษาจำแนกตามตำแหน่งผู้บริหารกับครูผู้สอน โดยรวมแตกต่างกัน ด้านการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษาแตกต่างกัน นอกนั้นไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานการปฏิรูปการศึกษา จำแนกตามสถานที่ตั้งโรงเรียนโดยรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษาแตกต่างกัน

จรรยา กสิกรรม (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะการแก้ปัญหาการดำเนินงานวิชาการในทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนประถมศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระยอง การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายดังนี้

1) เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานวิชาการในทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระยอง ตามขอบข่ายของงานวิชาการดังนี้ ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล

2) เพื่อเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานวิชาการในทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอน โรงเรียนประถมศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระยอง

3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการแก้ปัญหาการดำเนินงานวิชาการในทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอน โรงเรียนประถมศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระยอง

ผลการวิจัยพบว่า

(1) ปัญหาในการดำเนินงานวิชาการในทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนมีปัญหาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

(2) เปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานวิชาการระหว่างทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$)

(3) ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาการดำเนินงานวิชาการเสนอให้ดำเนินการในทุกด้าน

เรณูมาศ มาอ่อน และคณะ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยและพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการปฏิรูปทั้งโรงเรียน จังหวัดเชียงใหม่ รูปแบบการวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการปฏิรูปทั้งโรงเรียนสังเคราะห์ขึ้นโดยอาศัยหลักการของการพัฒนาแบบองค์รวมของระบบโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วยสามระบบย่อย กล่าวคือ ระบบการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่นักเรียนเกิดการเรียนรู้โดยตรง ระบบการบริหารจัดการในโรงเรียนที่ส่งเสริมให้ครูและนักเรียนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันและระบบการนิเทศของหน่วยนิเทศระดับอำเภอหรือจังหวัด ที่ให้การสนับสนุนทางวิชาการ การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของบุคคลอันประกอบด้วยผู้บริหารของโรงเรียนสองแห่ง ครูจำนวน 13 คน และศึกษานิเทศก์ 3 คน ใช้เวลาดำเนินการวิจัย 5 เดือน มีเวลาเตรียมความพร้อมของทุกระดับ 2 เดือน โดยประชุมทำความเข้าใจ ฝึกปฏิบัติการวางแผน การสอน และการประเมินผล ด้วยการอบรมเข้ม 5 วัน และเริ่มปฏิบัติการตามแผนเมื่อภาคเรียนการศึกษา 2542 เป็นเวลา 3 เดือน มีการเก็บข้อมูลตามภาระงานที่ปฏิบัติ ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้เทคนิคการประเมินความก้าวหน้าเป็นระยะๆ แล้วปรับเปลี่ยนกิจกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนตามสถานการณ์ แล้วประเมินสรุปผลของโครงการ ด้วยการประเมินผลงานของนักเรียนและผลการพัฒนาของครุณักวิจัยทุกระดับชั้นเรียน ผู้บริหารโรงเรียน และศึกษานิเทศก์ที่เข้าร่วมโครงการ

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาเพื่อปฏิรูปทั้งโรงเรียนประสบความสำเร็จทั้งสองโรงเรียน พบว่ามีครู 12 คนใน 13 คน ตั้งใจปฏิบัติงานอุทิศเวลาเพื่อพัฒนาอย่างจริงจัง หลักสูตรทองถิ่น โดยความร่วมมือกับชุมชนพร้อมทั้งสามารถสร้างแผนการสอนแบบบูรณาการที่มีคุณภาพมากขึ้นเป็นลำดับ และให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้นและนักเรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองได้ระดับหนึ่ง สำหรับผู้บริหารมีความตั้งใจพัฒนางานอย่างมากปรับปรุงสภาพแวดล้อมและได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี สำหรับศึกษานิเทศก์ 3 คน ได้พัฒนาโครงการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการนิเทศ และได้ปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ ได้ข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์ต่อการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่โรงเรียน

พัฒนา จันทนา (2542 :17) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ สาขาวิชาเอกสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า นักศึกษามีความต้องการให้อาจารย์นิเทศแนะนำในเรื่องการเขียนแผนการสอนและเนื้อหาวิชาที่จะสอน อาจารย์นิเทศควรให้นักศึกษาได้พบปะพูดคุยด้วยก่อนการนิเทศ และไม่ควรมาภายหลังที่นักศึกษาสอน เพราะขาดความต่อเนื่องในการสังเกตการสอน อาจารย์นิเทศควรให้การชี้แนะนักศึกษาหลังการสังเกตการสอนทันที ไม่ควรทิ้งระยะเวลานานหลายวัน

สมศรี มธุรสสุวรรณ (2541 : 190 – 192) การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดปทุมธานี พบว่า สภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมีแผนงานวิชาการไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยจัดอยู่ในแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้นโยบายของกรมสามัญศึกษาเป็นแนวทางจัดทำแผนงาน โครงการจัดทำแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานวิชาการในรูปเอกสาร คู่มือครู ปฏิทิน ปฏิบัติงานวิชาการ วางแผนงบประมาณในการบริหารงานวิชาการโดยจัดสรรงบประมาณตามลำดับความสำคัญของงาน มีการประสานแผนงานวิชาการในระดับกลุ่มโรงเรียน มีการสำรวจความพร้อมด้านบุคลากรก่อนจัดแผนการเรียน จัดแผนการเรียนตามจุดมุ่งหมายและโครงสร้างของหลักสูตร จัดปฐมนิเทศนักเรียนและผู้ปกครองเกี่ยวกับการเลือกแผนการเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกแผนการเรียนด้วยตนเอง ครูผู้สอนประจำวิชาเป็นผู้เลือกหนังสือและหนังสืออ่านประกอบ จัดให้มีศูนย์รวมตารางสอนครู ตารางเรียนของนักเรียนและตารางการใช้ห้อง มีการจัดสอนซ่อมเสริมโดยจัดให้มีตารางการสอนซ่อมเสริมและจัดครูประจำวิชาเข้าสอนประเมินผลการจัดตารางโดยประเมินความคิดเห็นจากที่ประชุมคณะกรรมการวิชาการ จัดครูเข้าสอนตามวุฒิวิชาเอก วิชาโท มีการจัดสอนแทน โดยหัวหน้าหมวดวิชาจัดครูในหมวดวิชาเดียวกันที่มีคาบสอนน้อยในวันนั้นเข้าสอน มีการประชุมคณะกรรมการวิชาการเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาการเรียนการสอน จัดสรรงบประมาณในการจัดซื้อหรือผลิตสื่อการสอน ติดตามการเรียนการสอนให้เป็นไปตามจุดประสงค์การเรียนรู้ของรายวิชา โดยตรวจบันทึกการสอนของครู มีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการเรียนการสอน มีการจัดบริการแนะแนวแก่นักเรียน อำนวยความสะดวกแก่ครูผู้สอนในด้านวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ ให้ครูจัดทำแผนการสอน ส่งเสริมการจัดทำแผนการสอนโดยส่งครูเข้ารับการอบรมการเขียนแผนการสอนตามกลุ่มโรงเรียน จัดขึ้น มีการนิเทศภายใน มีการติดตามผลโดยการให้บันทึกรายงานผลการอบรมสัมมนาให้ผู้บริหารทราบ การจัดกิจกรรมนักเรียน มีการสำรวจข้อมูลด้านความสนใจและความต้องการของนักเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมตามความสมัครใจ การวัดผลและการประเมินผลการเรียน มีการจัดทำระเบียบแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล เผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบมีการนำผลจากการวัดและการประเมินผลการเรียน มีการวิเคราะห์ข้อสอบเพื่อทำข้อสอบมาตรฐาน มีการประเมินผลงานวิชาการ โดยกำหนดหลักฐานที่จะต้องประเมินไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และกำหนดระยะเวลาประเมินไว้อย่างชัดเจน โดยใช้แบบฟอร์มการประเมินที่จัดทขึ้น และมีการนำข้อบกพร่องมาแก้ไขปรับปรุง

ปัญหาการบริหารงานวิชาการ พบว่า มีปัญหาที่กลุ่มทั้งสองระบุเหมือนกัน คือ ครูผู้สอนไม่ทำแผนการสอน ครูผู้สอนมีงานนอกเหนือจากการสอนมากเกินไป ทำให้ไม่มีเวลาศึกษาค้นคว้า

เพิ่มเติม ครูผู้สอนไม่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมนักเรียน และไม่มีการนำผลการประเมินงานวิชาการไปใช้อย่างจริงจัง

ประการต้น มีเหลือ (2540 : บทคัดย่อ) ศึกษาสมรรถภาพของครูนักวิจัย เพื่อศึกษาสมรรถภาพที่จำเป็นของครูนักวิจัย และองค์ประกอบทางสมรรถภาพของครูนักวิจัย กลุ่มตัวอย่างเป็นข้าราชการครูที่มีตำแหน่งอาจารย์ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จำนวน 348 คน ผลการวิจัยพบว่า สมรรถภาพครูนักวิจัยที่สำคัญและจำเป็นมากที่สุดในการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนให้ประสบความสำเร็จ 10 รายการ รายการแรกคือ มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนอย่างกว้างขวาง ลึกซึ้ง มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของหลักสูตร สามารถวิเคราะห์วินิจฉัยปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของนักเรียนได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง มีความซื่อสัตย์ และซื่อตรงทางวิชาการ เป็นนักอ่านมีความละเอียดรอบคอบ ทำงานเป็นระบบ มีใจกว้าง รับฟังและเคารพความคิดเห็นทางวิชาการของผู้อื่น ศึกษาเอกสาร ตำราและสื่อต่างๆ เกี่ยวกับวิชาชีพครูอยู่เสมอ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีศรัทธาต่อการวิจัย สมรรถภาพที่สำคัญมี 7 องค์ประกอบเรียงลำดับ คือ ด้านความสามารถในระเบียบวิธีวิจัยและดำเนินการวิจัย ด้านทักษะในการพัฒนาการเรียนการสอน ด้านจรรยาบรรณวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพและคุณธรรมของครู ด้านทักษะในการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้านความสามารถในการประเมินผลการเรียนรู้และการใช้ข้อมูลข่าวสารและความสามารถในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อความรู้

งานวิจัยในต่างประเทศ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในต่างประเทศที่น่าสนใจมีดังนี้

วิจารณ์ พานิช และคณะ (2544 : 81) รายงานการศึกษาวิจัยการประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา : กรณีศึกษานิวซีแลนด์ พบว่า ประเทศนิวซีแลนด์ได้ชื่อว่าเป็นความสำเร็จในการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งเกิดจากความร่วมมือของรัฐ และประชาชน ผลจากการปฏิรูปการศึกษาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ โดยเฉพาะในด้านการกระจายอำนาจ ซึ่งมีการปรับโครงสร้างองค์กรใหม่ตั้งแต่ปี 2532 โดยลดทอนหน่วยงานที่ไม่จำเป็นออก ทำให้มีการจัดโครงสร้างการบริหารจากกระทรวงศึกษาธิการลงถึงสถานศึกษาโดยตรง โดยการบริหาร ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน หลักการกระจายอำนาจการตัดสินใจ โดยคณะบุคคล และการบริหารงบประมาณ ทำให้ประชาชนชาวนิวซีแลนด์มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ด้วยการเป็นกรรมการบริหารสถานศึกษา (Board of Trustees) การส่งบุตรหลานเข้าเรียนและการตรวจสอบการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา

ในการจัดการศึกษา รัฐบาลกลางเป็นผู้กำหนดนโยบายทางการศึกษาของประเทศ ตามนโยบายที่ได้มีการหาเสียงไว้ก่อนการเลือกตั้ง เรียกว่า แนวทางของชาติว่าด้วยการศึกษา (National Education Guidelines) และเป้าหมายของชาติว่าด้วยการศึกษา (National Education) จากนโยบายดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการได้นำมากำหนดเป็นโครงร่างหลักสูตร (National Curriculum Framework) ในแต่ละระดับ แล้วส่งไปยังสถานศึกษาแต่ละแห่ง เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรแนวนโยบายแห่งชาติ และความต้องการของประชาชน การควบคุมคุณภาพในการบริหารจัดการของสถานศึกษาจะมีหน่วยงานภายนอก คือ สำนักงานตรวจสอบคุณภาพการศึกษา ซึ่งขึ้นอยู่กับรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบ สำนักงานนี้เป็นผู้ประเมิน และรายงานผลให้สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องถือปฏิบัติต่อไป

การจัดการศึกษาในสถานศึกษา มีคณะกรรมการบริหารสถานศึกษา (Board of Trustees) ที่ได้รับการสรรหาและแต่งตั้งจากชุมชน ผู้ปกครอง อาจารย์ใหญ่ ครูและนักเรียน ทำหน้าที่เป็นองค์กรบริหาร กำหนดนโยบายในการจัดการเรียนการสอนและสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษา ตลอดจนควบคุมการดำเนินงานในด้านการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และตามความต้องการของชุมชน ส่วนผู้บริหารสถานศึกษาจะเป็นผู้บริหารและดำเนินกิจกรรมร่วมกับคณะครูในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่นๆ ตามนโยบายของสถานศึกษาที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารสถานศึกษา

National Education Association (1968 : 29 – 31 อ้างถึงใน สุมุกดา ม่วงศิริ. 2541 : 36) หรือสมาคมการวิจัยการศึกษาแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผู้บริหารกับการประชาสัมพันธ์โรงเรียน (The School Public Relations Administrator) ได้สรุปหน้าที่หลักและความรับผิดชอบของผู้บริหารที่ควรจะทำดำเนินการในด้านประชาสัมพันธ์โรงเรียนดังนี้

- 1) ทำการติดต่อกับสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เพื่อแถลงข่าวสารของโรงเรียน
- 2) เขียนข่าวของโรงเรียนเพื่อส่งให้แก่หนังสือพิมพ์ต่างๆ และสื่อมวลชน
- 3) จัดตั้งคณะบุคคลทำงานในด้านเอกสารสิ่งพิมพ์
- 4) ส่งสิ่งพิมพ์หรือจดหมายข่าวของโรงเรียนไปยังชุมชน
- 5) รณรงค์ให้มีการเลือกตั้งคณะบุคคลที่จะทำงานให้มีหลักฐานถูกต้อง
- 6) จัดทำรายงานต่างๆ ของโรงเรียนแจ้งให้แก่ผู้ตรวจการศึกษาได้ทราบ
- 7) ทำงานร่วมกับชุมชนและพนักงานของรัฐในสาขาอื่นๆ ตลอดจนกลุ่มบุคคลในสาขา
- 8) วิชาชีพทางการบริการอื่นๆ

- 9) จัดทำโครงการพิเศษสำหรับโรงเรียนขึ้น
- 10) เผยแพร่โครงการของโรงเรียนที่จัดทำขึ้น
- 11) จัดให้มีบรรณาธิการสิ่งพิมพ์ในหน่วยงานกลางของโรงเรียน
- 12) จัดร่างสุนทรพจน์ ทำรายงานและเอกสารของหน่วยงาน
- 13) จัดให้มีสถานที่อันเหมาะสมเพื่อเชิญนักพูดหรือเปิดโอกาสให้บุคคลากร
ได้มีโอกาส พูดเพื่อให้ความรู้แก่บุคลากร
- 14) จัดให้มีการฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องการประชาสัมพันธ์แก่บุคลากรของ
โรงเรียน
- 15) จัดให้มีการประเมินผลทัศนคติของประชาชนที่มีต่อโรงเรียน
- 16) พัฒนาให้ครูได้มีส่วนร่วมในการแสวงหาวัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้ใน
การศึกษา
- 17) จัดให้มีบริการเกี่ยวกับการบันทึกภาพในโอกาสต่างๆ

แอกที (Agthe. 1979 : 179) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการรับรู้บทบาทและหน้าที่ของครูใหญ่และครูในงานวิชาการ ผลจากการวิจัยพบว่า ครูใหญ่และครูยอมรับว่างานปรับปรุงการเรียนการสอนต้องทำเป็นคณะ โดยให้ทุกคนมีความรับผิดชอบร่วมกัน ครูใหญ่ทำหน้าที่บริหารงานอื่นๆ มากเกินไป ควรให้ความสำคัญในการนิเทศการศึกษาให้มากขึ้น ครูใหญ่และครูมีความคิดเห็นว่า โครงการสอนของอำเภอมีอิทธิพลต่อการใช้หลักสูตรในโรงเรียน นวัตกรรมและเทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทของครูใหญ่ จากเป็นผู้สั่งการมาเป็นผู้ประสานงานและมีการทำงานเป็นหมู่คณะมากยิ่งขึ้น

เวน (Wayne. 1980 : 1292) ได้ทำการศึกษาเรื่องการรับรู้บทบาทการนิเทศการศึกษาของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะศึกษาบทบาทการนิเทศการศึกษาของครูใหญ่ โดยมีหน้าที่ความรับผิดชอบและขอบข่ายของงานนิเทศ และวิธีการนิเทศภายใน โดยใช้ครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาในรัฐเวอร์จิเนีย จำนวน 278 คน เป็นกลุ่มตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่า

- 1) ในด้านความรับผิดชอบและขอบข่ายของงานที่มีอันดับความสำคัญสูง ได้แก่ งานเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอน การแนะนำงานบริหารและงานวิชาการ และงานนิเทศภายใน
- 2) เกี่ยวกับงานนิเทศภายในโรงเรียน ผู้รับผิดชอบมากที่สุดคือ ครูใหญ่และผู้ช่วยครูใหญ่ ครูผู้สอนทำหน้าที่นี้น้อยมาก
- 3) เกี่ยวกับเวลาที่ใช้ทำงาน งานที่ครูใหญ่ใช้เวลาอย่างน้อยที่สุดคือ งานเกี่ยวกับวัสดุ ส่วนงานที่ครูใหญ่ใช้เวลามากที่สุดคือ งานนิเทศภายใน งานเกี่ยวกับหลักสูตร งานการสอน และงานการแนะนำ

4) เทคนิคการนิเทศที่ได้ผล ได้แก่ วิธีเยี่ยมชั้นเรียน การประชุมร่วมกับครู ส่วนวิธีที่ได้ผลน้อย คือ วิธีใช้เอกสาร

อีเบล (Ebel, 1969 : 397 – 398) ได้กล่าวถึงผลการศึกษาวิจัย เมื่อปี ค.ศ. 1954 ของ เฮอร์ริค (Heric) ที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับ การจัดโปรแกรมการศึกษาอันเกี่ยวกับงานวิชาการ ในโรงเรียน โดยใช้คำว่า “ศูนย์การเรียน” (Organization Center) แทนคำว่า “ประสบการณ์ทางการศึกษา” (Education Experience) จึงสรุปความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานดังกล่าวไว้ว่า การจัดศูนย์การเรียนเป็นกิจกรรมที่มุ่งถึงการจัดเวลาและสถานที่สำหรับการศึกษาเพื่อช่วยให้เด็กบรรลุเป้าหมายตามความต้องการของหลักสูตร และผลการวิจัยของ กู๊ดแลนด์ เมื่อปี ค.ศ. 1959 พบว่า หลักการจัดศูนย์การเรียนอันเป็นพื้นฐาน ควรมีลักษณะดังนี้

- 1) ช่วยส่งเสริมเด็กให้มีพฤติกรรมตามที่สังคมต้องการ
- 2) ช่วยให้เด็กบรรลุวัตถุประสงค์ต่างๆ ด้วยความประหยัด
- 3) เด็กสามารถให้ความร่วมมือกับหมู่คณะตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกิจกรรม
- 4) ทบทวนเรื่องความเข้าใจในบทเรียนก่อนและเตรียมตัวเพื่อบทเรียนต่อไป
- 5) สนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยวิธีการหลายๆ อย่าง
- 6) ช่วยให้เด็กมีนิสัยรักและมองเห็นความสำคัญของการศึกษา
- 7) ยึดถือความคิดเห็นตามความสนใจของเด็กแต่ละคนซึ่งไม่เหมือนกัน
- 8) มีความสอดคล้องกันระหว่างผู้เรียน วัสดุอุปกรณ์ และความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางที่จะช่วยให้บรรลุจุดหมายปลายทาง

- 9) ช่วยให้เด็กสามารถปรับปรุงตนเองให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง

จากผลงานการวิจัยข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน และมีความเชื่อว่า เด็กทุกคนสามารถพัฒนาได้ ขึ้นอยู่กับ กิจกรรมการเรียนรู้ วิธีการจัดกิจกรรม นวัตกรรม และเทคโนโลยี การนิเทศการเรียนการสอนของผู้บริหาร ความตระหนักและความรับผิดชอบของครูผู้สอนเป็นสำคัญ

2.6 สรุปกรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ จะพิจารณาเฉพาะสภาพและปัญหาการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ใน 9 ด้าน ของครูผู้สอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ฉะเชิงเทรา เขต 1 มีรายละเอียดดังนี้

- 1) ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีขั้นตอนการดำเนินการ
ดังนี้
- (1) การจัดทำข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลเพื่อใช้วางแผนการเรียนรู้
  - (2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์และสรุป
เป็นองค์ความรู้ได้
  - (3) การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้
  - (4) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง
  - (5) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าและแสวงหาความรู้
ได้ด้วยตนเอง
  - (6) การคิดค้นและใช้นวัตกรรมในการเรียนรู้ที่หลากหลาย
  - (7) การใช้สื่อประกอบการสอนตามแผนการเรียนรู้
  - (8) การนำสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้
- 2) ด้านการจัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง มีขั้นตอน
การดำเนินการดังนี้
- (1) การจัดทำข้อมูลพื้นฐานด้านความสนใจ ความถนัด ความต้องการของ
ผู้เรียนและชุมชน
  - (2) การนำข้อมูลพื้นฐานด้านความสนใจ ความถนัด ความต้องการของ
ผู้เรียนและชุมชนมากำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้
  - (3) การวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางเพื่อนำมากำหนดสาระการเรียนรู้
  - (4) การจัดทำแผนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนและ
ชุมชน
  - (5) การนำผลการประเมินผู้เรียนมาปรับปรุง หรือพัฒนาการจัดกระบวนการ
การเรียนรู้
  - (6) การนำมาตรฐานการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังมาใช้เป็นแนวทาง
ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
  - (7) การเชื่อมโยงการเรียนรู้กับประสบการณ์ในชีวิตจริง
  - (8) การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ
- 3) ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้
- (1) การสร้างบรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูกับนักเรียนและ
ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน

(2) การจัดสภาพบรรยากาศภายในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้
 (3) การจัดสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้
 (4) การได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชนในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา

(5) การจัดป้ายนิเทศข่าวสาร ป้ายแสดงผลงาน ป้ายกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้

(6) การจัดบริการสื่อ ICT หรือ อินเทอร์เน็ต บริการแก่นักเรียน

(7) สภาพบรรยากาศการเรียนรู้มีความเป็นกัลยาณมิตร มีการยอมรับซึ่งกันและกัน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข

(8) สภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาและภายในห้องเรียนสะอาด ร่มรื่น สวยงาม เป็นระเบียบและได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่อง

4) ด้านการให้บุคลากรและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

(1) การจัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน

(2) การประสานความร่วมมือระหว่างสถานประกอบการกับสถานศึกษาในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

(3) การได้รับความร่วมมือจากบุคลากรในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

(4) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

(5) การนำผลการประเมินคุณภาพผู้เรียนมาใช้วางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียน ผู้ปกครอง และครูผู้สอน

(6) การให้ความร่วมมือดูแลเอาใจใส่การเรียนรู้ของนักเรียนที่บ้านของผู้ปกครอง

(7) ครูผู้สอนยอมรับว่าการจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้มีคุณภาพ

(8) การจัดกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่

5) ด้านการทำวิจัยในชั้นเรียน

(1) การศึกษาปัญหาการเรียนรู้ของนักเรียนและแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบตามวิธีการ

(2) ครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจในการทำวิจัยในชั้นเรียน

(3) การทำวิจัยในชั้นเรียน

(4) การนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

- (5) การได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนทรัพยากรและคำแนะนำในการทำวิจัย
- ในชั้นเรียน
- (6) การเผยแพร่แลกเปลี่ยนผลงานวิจัยในชั้นเรียนระหว่างครูผู้สอนด้วยกัน
- (7) การจัดทำวิจัยในชั้นเรียน ช่วยให้ครูสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการจัด
- กิจกรรมการเรียนรู้
- (8) การทำวิจัยในชั้นเรียน ช่วยแก้ไขปัญหาการเรียนของนักเรียนได้เป็น
- อย่างดี
- 6) ด้านการวัดผลและประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง
- (1) การประเมินนักเรียนเป็นรายบุคคลตามสภาพที่แท้จริงด้วยวิธีที่
- หลากหลาย
- (2) การจัดทำเครื่องมือวัดผลและประเมินผลตามมาตรฐานการเรียนรู้
- (3) การประเมินผลการเรียนรู้ควบคู่ไปในช่วงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- (4) การจัดทำเอกสารประเมินผลการเรียนรู้ถูกต้องตามหลักสูตรการศึกษา
- ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
- (5) การนำผลการประเมินมาปรับปรุงพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล
- (6) การให้ข้อมูลผลการประเมินย้อนกลับแก่ผู้เรียนและผู้ปกครอง
- (7) การประเมินการอ่าน การคิดวิเคราะห์ และการเขียนสื่อความ
- (8) การให้นักเรียน และผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้
- 7) ด้านการให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้
- (1) การจัดทำทะเบียนแหล่งการเรียนรู้ภายในสถานศึกษาและในชุมชน
- (2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สนับสนุนการศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง
- จากแหล่งการเรียนรู้
- (3) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน
- (4) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน
- (5) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ใช้สื่อ ICT ในการเรียนรู้
- (6) การพานักเรียนไปแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน
- (7) การจัดหาหนังสือสำหรับให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า
- (8) ผู้เรียนพึงพอใจในการแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 8) ด้านการนิเทศการเรียนการสอน
- (1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์การเรียนการสอนซึ่งกันและกัน

(2) การมีส่วนร่วมวางแผน และจัดทำแผนการนิเทศการเรียนการสอน
 (3) การดำเนินการนิเทศ และประเมินผลการเรียนการสอนเพื่อนครูด้วยกัน
 (4) การนำผลการนิเทศ มาใช้ปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน
 (5) สภาพบรรยากาศการนิเทศเป็นแบบกัลยาณมิตร
 (6) การได้รับการนิเทศ แนะนำ ช่วยเหลือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
 จากผู้บริหารอย่างสม่ำเสมอ

(7) การได้รับบริการสื่อ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เพียงพอ
 ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

(8) ครูผู้สอนมีความพึงพอใจในการสอน ตามแนวทางการปฏิรูปกระบวนการ
 การเรียนรู้ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

9) ด้านการประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนรู้

(1) การมีส่วนร่วมวางแผนและกำหนดเป้าหมายในการประชาสัมพันธ์
 รูปแบบการเรียนรู้

(2) การสร้างความเข้าใจแก่ผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชนเกี่ยวกับการจัด
 กิจกรรมการเรียนรู้ ตามแนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ของกระทรวงศึกษาธิการ

(3) การจัดแสดงผลงานนักเรียน

(4) การเผยแพร่รูปแบบการเรียนรู้ โดยใช้สื่อและวิธีการที่หลากหลาย

(5) การสร้างเครือข่ายรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา
 และในชุมชน

(6) การพัฒนาเทคนิค วิธีการ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

(7) การได้รับข้อมูล ข่าวสาร ด้านรูปแบบ วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

(8) การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครู ทำให้นักเรียนมี
 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

10) การนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ตาม
 ความคิดเห็นของครูผู้สอน มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

(1) ใช้แบบสอบถามจัดลำดับความสำคัญและให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดง
 ความคิดเห็นเพิ่มเติม

(2) จัดลำดับความคิดเห็น